

Zpravodaj

Společnosti pro trvale udržitelný život

2/2005

Vážení přátelé,

dostává se Vám do ruky druhé a zároveň poslední letošní číslo Zpravodaje. Byli jsme letos bohužel opět schopni vydat pouze dvě – na více jsme neměli prostředky. Doufáme, že to v příštím roce bude lepší. Máme podáno pár grantů, takže uvidíme, co vyjde.

Stejně jako v každém Zpravodaji i v tomto na Vás apeluji, abyste se na obsahu Zpravodaje také podíleli. Své příspěvky posílejte e-mailem na adresu eva.vavrouskova@ecn.cz, případně na disketě nebo CD poštou na adresu do Krkonošské 1, 120 00 Praha 2.

*Dále Vám opět připomínám, že mnozí z Vás ještě nezaplatili členské příspěvky. Buďte tak laskaví a splňte svou jedinou povinnost, kterou ke STUŽ máte. Vše ostatní je dobrovolné. Příspěvky lze poslat poukázkou nebo bankovním převodem na č.ú. **3944349/0800**, variabilní symbol je rodné číslo, anebo poštovní poukázkou na adresu STUŽ, Krkonošská 1. Pokud není bankovní účet, ze kterého je částka poukázána, na jméno člena STUŽ (může být např. na firmu...), pak mi, prosím, pro jistotu dejte avízo e-mailem. Někdy se stane, že nemohu odesilatele dohledat také proto, že na přihlášce neuvedl své rodné číslo.*

Ve Zpravodaji naleznete mimo jiné program seminářů na první pololetí roku 2006. Snažili jsme se vybrat témata jak aktuální, tak zajímavá. V průběhu I. pololetí bude předsednictvo sestavovat program na pololetí druhé. Návrhy témat z řad členů jsou vítány.

Na jednotlivé semináře a ostatní aktivity rozesílám členům pozvánky na jejich e-mail. Pokud ode mne nedostáváte e-mailovou poštu je to tím, že v databázi nemáme Vaší e-mailovou adresu. Buďte tedy tak laskaví a obratem ji zašlete mně nebo Jiřímu Dlouhému, který vede databázi STUŽ.

Zejména pražské členy upozorňuji na nepravdivé akce v našich prostorách v Krátké, kde pořádáme diskusní podvečery pro menší počet účastníků. Zde se dostane ke slovu i ten, který si na úterních seminářích na Novotného lávce diskutovat netroufá, případně se nedostane ke slovu. Pozvánky také posílám e-mailem.

Závěrem mi dovolu, bych Vám jménem svým, předsedy Pavla Šremera i celého předsednictva popřála pokojné svátky a v roce 2006 abyste byli zdraví, spokojeni a aby se Vám práce dařila.

*Na častější setkání s Vámi se těší
Eva Vavroušková, tajemnice STUŽ*

OBSAH

Obsah.....	3
1. Co bylo.....	4
1.1 Memorál Josefa a Petry Vavrouškových v Roháčích.....	4
1.2 Signatáři Aarhuské úmluvy jednali v Almaty.....	4
1.3 Rozhodnutí II/4 - Prosazování aplikace principů Aarhuské úmluvy v mezinárodních fórech.....	6
2. Co bude.....	13
2.1 Program seminářů STUŽ na I. pololetí.....	13
3. Vydaná stanoviska a petice.....	13
3.1 Stanovisko STUŽ č. 106 ke kácení vzrostlých stromů při rekonstrukci Sokolovské ulice.....	13
3.2 Vyjádření ke Strategii hospodářského rozvoje ČR a k vyhodnocení jejích vlivů na životní prostředí.....	14
3.3 Připomínky k návrhu vyhlášky, kterou se mění vyhláška Ministerstva dopravy a spojů č. 241/2002 Sb.,.....	15
3.4 Další postup vlády při přípravě ekologické daňové reformy.....	17
3.5 Argumenty proti vedení dálnice D3 Posázavím (tzv. „stabilizovaná varianta“).....	19
3.6 Aliance bez korupce.....	22
4. Zprávy z poboček.....	24
4.1 Činnost Českolipské regionální pobočky STUŽ v roce 2005.....	24
5. Zprávy z domova.....	27
5.1 Věc: prolomení ekologických územních limitů těžby.....	27
5.2 Memorandum k regeneraci Pražské památkové péče.....	31
5.3 Redakční rada ve Výboru pro Úmluvu o biodiverzitě.....	40
5.4 Využití „brownfields“ je svrchované veřejným zájmem!.....	41
5.5 Polétavý prach může být i vrah.....	43
6. Zprávy ze světa.....	46
6.1 Tisková zpráva Evropské agentury pro životní prostředí.....	46
6.2 Česká republika v hodnocení Evropské agentury životního prostředí.....	48
6.3 BBC: Švýcaři pro zákaz pěstování geneticky modifikovaných plodin.....	50
6.4 Agronavigátor: GM hrách vyvolává alergie.....	51
6.5 Ekologické, spotřebitelské a zdravotnické NGO vyzývají Evropskou agenturu pro bezpečnost potravin (EFSA) ke změně přístupu.....	51
7. Názory, polemiky, komentáře, úvahy z pera členů a příznivců STUŽ a z tisku.....	52
7.1 Dominanty noci.....	52
7.2 Několik poznámek komeniánské filosofie ke knize Fritjofa Capry Tkáň života - 2. část - pokračování z minulého čísla.....	57
7.3 Krátké (meteorologicko-dopravní) ohlédnutí.....	63
7.4 Cyklistické stezky v přírodě.....	64
7.5 VIII. mezinárodní konference Doprava a technologie k udržitelnému rozvoji.....	65
8. Konference udržitelný rozvoj – příležitost pro spolupráci.....	68
8.1 Program konference:.....	68
8.2 Nastává věk udržitelných technologií ? Aneb je udržitelný rozvoj rizikem anebo historickou příležitostí ?.....	69
8.3 Není ekologicky odpovědný spotřebitel jen naše přání?.....	73
8.4 Podpora environmentálních technologií a eko-inovací – cesta k udržitelnosti.....	77
8.5 Politické kroky k udržitelnému zemědělství a udržitelnému venkovu.....	79
8.6 Aktivní opatření k podpoře ekologické modernizace české ekonomiky.....	81
8.7 Udržitelný rozvoj z pohledu společenských věd ve vzdělávání stavebního inženýra.....	83
9. Různé.....	86
9.1 Jako by to lidé nevěděli.....	86
9.2 Reality show Odhalení: gorily v přímém televizním a rozhlasovém přenosu - víkend aneb dámská rvačka o sex (převzato z Britských listů ze dne 15.11.).....	87
10. Aktuální adresy a informace o STUŽ.....	89

1. CO BYLO

1.1 Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových v Roháčích

Memoriál se konal ve dnech čtvrtek 15. – neděle 18. září, ubytování bylo zajištěno v Hotelu Bocian v Liptovském Mikuláši.

V pátek 16. 9. probíhalo diskusní setkání na téma Trvalo udržatelný rozvoj tatranského regiónu. V sobotu se konala pravidelná túra do doliny Parichvost k mohyle Josefa a Petry Vavrouškových. Počasí nám letos nepřálo, celou cestu vytrvale přšelo, takže dolů došli všichni účastníci úplně promočení.

Trvalo udržatelný rozvoj tatranského regiónu – diskusný seminár

Program:

1. Stratégia trvalo udržateľného rozvoja tatranského regiónu (nezávislá štúdia) - prezentácia cieľov a dosiaľ získaných poznatkov. Alternatívne scenáre ďalšieho rozvoja regiónu. Hľadanie optimálneho scenára (predstavili autori štúdie).
2. Problémy, predstavy, názory a návrhy dotknutých subjektov (krátke prezentácie účastníkov) .
3. Moderovaná diskusia.

Zhodnotení:

Diskusný seminár v Liptovskom Mikuláši splnil svoj účel (aktívna účasť 7 riešiteľov + pripravené príspevky dvoch neprítomných riešiteľov a zástupcov všetkých relevantných skupín spoločnosti/stakeholders s výnimkou zástupcov podtatranských obcí a neštátnych vlastníkov lesov – spolu 30 účastníkov). Zamýšľaný účel splnili úvodné prezentácie riešiteľov, prezentácie ďalších účastníkov, ale najmä veľmi podnetná diskusia. Samotný fakt, že sa takéto podujatie uskutočnilo, predstavuje „plusový bod“ pre náš riešiteľský kolektív v porovnaní s inými kolektívmi, ktoré pracujú na obdobných štúdiách v rámci súťaže, vypísanej Úradom vlády SR. Je to výzva pre ďalšie riešiteľské kolektívy. Poďakovanie patrí všetkým, ktorí sa o to zaslúžili.

Mikuláš Huba

1.2 Signatári Aarhuské úmluvy jednali v Almaty

Tisková zpráva MŽP
30. května 2005

Od 25. do 27. května 2005 se uskutečnilo v Almaty (Kazachstán) Druhé zasedání smluvních stran Úmluvy EHK OSN o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (Aarhuská úmluva)[1]. Česká republika podepsala tuto úmluvu v Aarhusu v roce 1998 a ratifikovala ji v roce 2004 [2].

Delegaci České republiky [3], v níž byli zastoupeni odborníci Ministerstva životního prostředí i nestátních neziskových organizací na jednání vedl mgr. Jakub Kašpar, ředitel odboru vnějších vztahů MŽP.

Hlavní výsledky jednání

Významného kompromisu bylo dosaženo v otázce konzultací a účasti veřejnosti při povolování uvolňování geneticky modifikovaných organismů do životního prostředí a její uvolňování do oběhu. Na jednání byl přijat dodatek k Úmluvě, který po ratifikaci bude smluvní strany zavazovat k efektivnímu informování veřejnosti a stanoví pravidla pro její účast v rozhodování. Přijetí dodatku neznámá změnu platné české a evropské právní úpravy, ale pomůže zejména zemím Kavkazu a střední Asie při ochraně jejich geneticky bohatých zdrojů a při zavádění Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti. „Pro země, které doposud nemají efektivní legislativu v oblasti nakládání s GMO jde o první právní akt v této oblasti. Na druhou stranu pro ČR a EU jde potvrzení současné praxe a o projev vůle ke kompromisu“ říká Ing. Karel Bláha, ředitel odboru environmentálních rizik MŽP.

Nevládní neziskové organizace přivítaly přijetí Pravidel pro účast veřejnosti na mezinárodních rozhodovacích procesech, která mají dopad na životní prostředí. Jde například o rozhodování v otázkách ochrany přírody, ale i dopravy, energetiky a zemědělství, na které se nevztahuje Úmluva o posuzování vlivů na životní prostředí přesahujících hranice států (tzv. Espoo konvence) z roku 1991.

Otázka přístupu k právní ochraně ve věcech životního prostředí se ukázala jako problém, který tíží všechny státy Úmluvy. Někde jde o dlouhou dobu projednávání sporů, jinde o finanční bariéry přístupu k soudům nebo vysoký stupeň korupce či nízké povědomí soudců v otázkách životního prostředí.

Zasedání věnovalo pozornost i podávání zpráv o naplňování cílů Úmluvy v praxi. Kriticky byla hodnocena praxe, kdy zprávy nebyly úplné nebo k jejich vypracování nebyla přizvána veřejnost. Některé státy byly vyzvány k doplnění a přepracování zpráv.

Zasedání přijalo i opatření vůči státům, které Úmluvu v praxi správně neaplikují – Kazachstánu, Ukrajině a Turkmenistán.

Zasedání dále přijalo program na další tříleté období, zvolilo své pracovní orgány (ve výboru pro sledování dodržování Úmluvy bude i nadále pracovat JUDr. Eva Kružíková) a podpořilo Strategii vzdělávání pro trvale udržitelný rozvoj.

Další informace:

<http://www.unece.org/env/pp/mop2.htm>

<http://www.ucastverejnosti.cz>

Poznámky:

[1] Aarhuská úmluva byla podepsána dne 25. června 1998 na 4. ministerské konferenci EHK OSN „Životní prostředí pro Evropu“ v dánském Aarhusu. K dnešnímu dni Aarhuskou úmluvu podepsalo 39 zemí a Evropská unie, ratifikační proces již ukončilo 34 zemí a Evropská unie (17. února 2005). Úmluva vstoupila mezinárodně v platnost 30. září 2001, v ČR října 2004 (viz Sbirka mezinárodních smluv, částka 53/2004, Sdělení MZV č. 124/2004 Sb. m. s.).

První setkání smluvních stran proběhlo ve dnech 21. - 23. října 2002 v Lucce (Itálie). Mimořádné setkání smluvních stran proběhlo při příležitosti 5. ministerské konference „Životní prostředí pro Evropu“ konané ve dnech 21. – 23. 5. 2003 v Kyjevě (Ukrajina).

[2] Aarhuská úmluva je v mezinárodním kontextu považována za jeden z nejvýznamnějších dokumentů - je charakterizována jako *kvalitativní předěl v komunikaci mezi státní správou a občany*, jako nástroj k *prohloubení demokracie a k prosazení lidských práv a svobod*. Z tohoto důvodu je Aarhuské úmluvě a její ratifikaci věnována mimořádná pozornost jak v EHK OSN, tak v Evropské unii.

[3] Českou delegaci vedl ředitel odboru vnějších vztahů MŽP Mgr. Jakub Kašpar a dále ji tvořili Ing. Karel Bláha, CSc, ředitel odboru environmentálních rizik MŽP, Mgr. Libor Dvořák, vedoucí odd. aproximace práva MŽP, Ing. Karel Jech, vedoucí odd. vzdělávání a osvěty MŽP, Mgr. Gabriela Tichá z odboru globálních vztahů MŽP, Mgr. Pavel Černý, Ekologický právní servis, Mgr. Pavel Činčera, o.s. BEZK a Ing. Eva Tylová, Zelený kruh.

1.3 Rozhodnutí II/4 - Prosazování aplikace principů Aarhuské úmluvy v mezinárodních fórech

přijaté na Druhém zasedání smluvních stran,
Almaty, Kazachstán, 25.-27. května 2005

Odvolávajíc se na princip 10 Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji, který inter alia stanoví, že otázky životního prostředí jsou nejlépe zvládnány za společné účasti všech dotčených občanů na relevantní úrovni,

Odvolávajíc se také na článek 3, odstavec 7 Úmluvy, který požaduje, aby každá strana prosazovala aplikaci principů Úmluvy v mezinárodních procesech rozhodování o otázkách životního prostředí a v rámci mezinárodních organizací v záležitostech, vztahujících se k životnímu prostředí, a na odstavec 31 Deklarace z Luccy, v němž strany, signatáři a další státy a činitelé uznali potřebu vedení při implementaci tohoto ustanovení Úmluvy,

Dále se odvolávajíc na práci, vykonanou skupinou expertů a Pracovní skupinou stran v oblasti účasti veřejnosti na mezinárodních fórech, včetně přípravy návrhu směrnic,

V důvěře, že takové směrnice budou stranám nápomocny při plnění jejich závazků v rámci Úmluvy a mohou být hodnotné pro signatáře a další zainteresované státy, které nejsou stranami Úmluvy, stejně jako pro mezinárodní fóra, včetně jejich sekretariátů, a pro nevládní organizace,

Zdůrazňujíc význam širokých konzultací, týkajících se aplikace takových směrnic,

Zasedání smluvních stran

1. Přijímá Směrnice z Almaty o prosazování aplikace principů Aarhuské úmluvy v mezinárodních fórech, uvedené v příloze tohoto rozhodnutí, doporučuje všem stranám jejich aplikaci, je srozuměno s tím, že Směrnice budou revidovány a v případě potřeby stranami pozměněny na třetím řádném zasedání v souladu s procedurami, stanovenými v tomto rozhodnutí, a uvědomuje si, že smluvní strany mohou přijmout řádný přístup k aplikaci Směrnic, přičemž bude kladen zvláštní důraz na environmentální smlouvy UNECE;

2. Vyzývá signatáře a další zainteresované státy, aby vzaly v úvahu koncept, který tyto Směrnice odrážejí, a náležitě jej aplikovaly;
3. Vyzývá mezinárodní fóra v rámci těchto směrnic, včetně jejich sekretariátů, aby vzaly v úvahu principy Úmluvy, odrážené v těchto Směrnících, a uvážily, jak by jejich vlastní procesy mohly podporovat aplikaci těchto směrnic;
4. Vyzývá nevládní organizace a další relevantní činitele, aby podporovali aplikaci těchto Směrnic a uvážili, jak by jejich vlastní procesy a aktivity mohly tuto aplikaci dále podporovat;
5. Ustavuje pracovní tým, který zahájí konzultace, týkající se Směrnic, s relevantními mezinárodními fóry v rámci těchto Směrnic;
6. Žádá pracovní tým, s asistencí sekretariátu, aby:
 - a) Na příští schůzce Pracovní skupiny stran předložil navrhovaný plán konzultací, zahrnující seznam mezinárodních fór, která mají být konzultována, modalita konzultací a časový rozpis, s přihlédnutím k interním procedurám těchto fór;
 - b) Vypracoval konzultační proces podle rozhodnutí Pracovní skupiny stran a podával zprávu o jeho postupu na každé schůzce Pracovní skupiny stran; a
 - c) Připravil zprávu o výstupu konzultací k úvaze Pracovní skupiny stran;
7. Vyzývá strany, signatáře, jiné zainteresované státy, nevládní organizace, zainteresovaná mezinárodní fóra a další relevantní činitele, aby sekretariátu předložili připomínky, vztahující se k jejich zkušenostem ohledně aplikace Směrnic, k úvaze pracovního týmu.
8. Žádá Pracovní skupinu stran, aby na základě svého uvážení výstupu konzultací a zkušeností ohledně aplikace Směrnic přezkoumala Směrnice a vypracovala náležitá doporučení k úvaze stran na jejich třetím řádném zasedání.
9. Vítá nabídku Francie, že se ujme vedení Pracovního týmu.

Příloha

Směrnice z Almaty o prosazování principů Aarhuské úmluvy v mezinárodních fórech

I. Účel a rámec

1. Primárním účelem těchto Směrnic je poskytnout stranám všeobecné vedení při prosazování aplikace principů Úmluvy v mezinárodních fórech v záležitostech, vztahujících se k životnímu prostředí. Aby efektivně splňovaly cíl Úmluvy, musí strany usilovat o aplikaci těchto Směrnic v náležitém rozsahu ve světle rozumných ohledů, jako je institucionální integrita a konkrétní charakteristické rysy každého dotčeného mezinárodního fóra, jeho procedury a procesy rozhodování, a povaha a dostupnost jeho zdrojů. Úroveň a rozsah aplikace těchto Směrnic bude záviset na specifických pravidlech a složení každého dotčeného mezinárodního fóra.
2. Tyto Směrnice jsou určeny k poskytování vedení stranám v souvislosti s:

- a) Vývojem, modifikací a aplikací relevantních pravidel a metod, aplikovaných v mezinárodních fórech (například pravidla procedury, pokrývající témata jako je transparentnost, akreditace atd.); a
 - b) Ošetření relevantních podstatných témat v těchto fórech.
3. Tyto Směrnice by mohly sloužit také jako zdroj inspirace pro signatáře a další zainteresované státy, stejně jako pro multilaterální environmentální dohody (MEA) a jiná mezinárodní fóra, nevládní organizace a jiné členy veřejnosti, kteří mají zájem o prosazování aplikace principů Úmluvy na mezinárodních fórech.
4. Tyto Směrnice se vztahují k mezinárodním fórům, včetně:
- a) Jednání a implementace na mezinárodní úrovni MEA, včetně rozhodování a činností, vykonávaných pod jejich záštitou;
 - b) Jednání a implementace na mezinárodní úrovni ostatních relevantních dohod, pokud se rozhodnutí nebo činnosti, vykonávané na úrovni, požadované takovými dohodami, vztahují k životnímu prostředí nebo mohou mít významný dopad na životní prostředí;
 - c) Mezivládní konference, zaměřené na životní prostředí nebo mající silnou environmentální složku, a jejich přípravné a následné procesy na mezinárodní úrovni;
 - d) Mezinárodní politická fóra o životním prostředí a rozvoji;
 - e) Procesy rozhodování v rámci jiných mezinárodních organizací v záležitostech, týkajících se životního prostředí.
5. Tyto Směrnice se vztahují ke všem stádiím jakéhokoli relevantního mezinárodního procesu rozhodování v záležitostech, týkajících se životního prostředí.
6. Tyto Směrnice jsou určeny k tomu, aby jejich aplikace pozitivně ovlivňovala způsob, jakým je zabezpečován mezinárodní přístup do mezinárodních fór, kterých se účastní strany Úmluvy.

II. Definice

7. Pro účely těchto Směrnic „Aarhuská úmluva“ a „Úmluva“ znamená Úmluvu UNECE o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí.
8. Pro účely těchto Směrnic budou pojmy „strana“, „environmentální informace“, „veřejnost“ a „dotčená veřejnost“ chápány mutatis mutandis jak je definováno v článku 2, odstavce 1, 3, 4 a 5 Úmluvy¹.
9. Pro účely těchto Směrnic „mezinárodní fórum“ znamená jakýkoliv multilaterální mezinárodní proces environmentálního rozhodování nebo jakoukoliv multilaterální mezinárodní organizaci, pokud se zabývá záležitostmi, vztahujícími se k životnímu prostředí, jak je osvětleno v odstavci 4. Nejsou zde zahrnuty regionální organizace pro ekonomickou integraci nebo fóra, která sdružují výhradně všechny členské státy takové regionální organizace pro ekonomickou integraci.
10. Pro účely těchto Směrnic „mezinárodní přístup“ znamená přístup veřejnosti na mezinárodní fóra v souladu s těmito Směrnicemi.

III. Obecné úvahy

11. Přístup k informacím, účast veřejnosti a přístup ke spravedlnosti v záležitostech životního prostředí jsou základními prvky dobré vlády na všech úrovních a jsou zásadně nezbytné pro trvalou udržitelnost.
12. Poskytování příležitostí k mezinárodnímu přístupu k záležitostem životního prostředí a ustavení a posilování procedur, které umožní se těmto příležitostem chopit, všeobecně zvyšuje kvalitu rozhodování a implementace rozhodnutí.
13. Může nastat potřeba přizpůsobit a strukturovat mezinárodní procesy a mechanismy v zájmu zajištění smysluplného a spravedlivého mezinárodního přístupu.
14. Při jakémkoliv strukturování mezinárodního přístupu by měla být věnována péče dosažení nebo zachování otevřenosti procesu, v podstatě pro širokou veřejnost.
15. Tam, kde členové veřejnosti mají rozdílné možnosti, zdroje, sociálně kulturní podmínky nebo ekonomické či politické vlivy, by měla být přijata zvláštní opatření pro zajištění vyváženého a spravedlivého procesu. Procesy a mechanismy pro mezinárodní přístup by měly být navrhovány tak, aby podporovaly transparentnost, minimalizovaly nerovnoprávnost, vyvarovaly se uplatňování nepřiměřených ekonomických nebo politických vlivů a umožňovaly účast těch, kteří jsou přímo zasaženi a možná nemají prostředky na účast bez povzbuzení a podpory.
16. Mezinárodní přístup by měl být poskytován bez diskriminace na základě občanství, národnosti nebo bydliště. V případě právnické osoby by měl být mezinárodní přístup poskytnut bez diskriminace vzhledem k registrovanému sídlu nebo skutečnému centru její činnosti.
17. Budování kapacity může být důležité pro usnadnění mezinárodního přístupu pro dotčenou veřejnost, především NNO, prosazující ochranu životního prostředí, a zejména v rozvojových zemích a v zemích s přechodovými ekonomikami.
18. Zvýšení mezinárodního přístupu může znamenat investování zdrojů. Pokud bude třeba, zdroje by v relevantních případech měly být přístupné v náležité formě a v závislosti na modalitách ke schválení na každém dotčeném mezinárodním fóru v zájmu umožnění smysluplného a spravedlivého mezinárodního přístupu.

IV. Přístup k environmentálním informacím

19. Každá strana by měla mezinárodní fóra pobízet k vyvinutí a zpřístupnění veřejnosti jasného a transparentního souboru politik a procedur pro přístup k environmentálním informacím, které vlastní, v zájmu zabezpečení důslednějšího a spolehlivějšího přístupu veřejnosti. Takové politiky a procedury by obohatily a usnadnily jak přístupnost, tak pochopení relevantních informací.
20. Environmentální informace, obsažené ve všech oficiálních dokumentech, které jsou vyvinuty a vypracovány v každém mezinárodním fóru, by měly být dostupné veřejnosti prostřednictvím internetu nebo jiných vhodných prostředků, a to včas, podle relevantních pravidel každého jednotlivého fóra s náležitým ohledem na odstavec 25.

21. Měla by být prosazována dostupnost vhodných technických prostředků pro efektivní poskytování informací, přístupných veřejnosti zdarma pomocí elektronických informačních nástrojů jako jsou informační mechanismy pro sběr, třídění a distribuci informací, interaktivní databáze a registry. Tam, kde je to vhodné, by mělo být zvažováno založení živého webového vysílání událostí a alternativní metody, které dosáhnou k širší veřejnosti.
22. Environmentální informace by měly být poskytovány aktivně, ve smysluplné, dostupné formě, případně včetně oficiálních jazyků dotyčného mezinárodního fóra, aby přístup k informacím mohl zvýšit znalosti a porozumění. Mělo by být prosazováno jmenování informačních pracovníků nebo kontaktních osob v mezinárodních fórech, protože usnadní tok informací pro veřejnost.
23. Podle následujících odstavců této kapitoly by kterýkoliv člen veřejnosti měl mít na požádání přístup k environmentálním informacím, vyvinutým a přechovávaným v kterémkoliv mezinárodním fóru, aniž by musel udávat důvod svého zájmu.
24. Když některý člen veřejnosti požaduje environmentální informace, musí mu být poskytnuty co nejdříve po jeho žádosti a v náležitém časovém limitu, s připomínkou, že tento časový limit je podle úmluvy jeden měsíc.
25. Žádosti o environmentální informace musí být povoleno odmítnout pouze na základě specifických důvodů pro odmítnutí, s přihlédnutím k relevantním ustanovením Úmluvy, v nichž je řečeno, že podmínky pro odmítnutí musí být interpretovány restriktivně, s ohledem na zájem veřejnosti na otevřenost.
26. Zamítnutí žádosti, celé nebo části, by mělo být písemné, pokud byla žádost podána písemně nebo pokud to žadatel požaduje, a měla by udávat důvody zamítnutí a informace o přístupu k jakékoliv zkoumané proceduře, zmiňované v odstavci 40.
27. Environmentální informace by měly být poskytovány v požadované formě, pokud v této formě existují. Měla by být prosazována dostupnost informací, podávaných bezplatně nebo ve většině případů za rozumný poplatek. Pokud jsou informace placeny, musí mít veřejnost přístup k seznamu poplatků.

V. Účast veřejnosti na rozhodování v záležitostech životního prostředí

28. Účast veřejnosti všeobecně přispívá ke kvalitě rozhodování v záležitostech životního prostředí na mezinárodních fórech, neboť do procesu vnáší odlišné názory a odborné znalosti a zvyšuje transparentnost a zodpovědnost. Formy účasti mohou být různé v závislosti na povaze a fázi procesu a na formátu schůze. Mělo by být vyvinuto úsilí o aktivní vyhledávání účasti relevantních činitelů transparentním, konzultativním způsobem, vhodným k povaze fóra.
29. Účast dotčené veřejnosti na schůzích mezinárodních fór v záležitostech, vztahujících se k životnímu prostředí, by měla být umožněna ve všech relevantních stádiích procesu rozhodování, včetně jejich pomocných orgánů a jiných skupin, které fórum ustavilo, aby přispívaly k rozhodování, pokud nenastanou pádné důvody k vyloučení takové účasti podle transparentních a jasně stanovených standardů, které budou pokud možno zpřístupněny předem.
30. Účast dotčené veřejnosti by měla být pokud možno co nejširší. V mezinárodním kontextu mohou relevantní činitelé zahrnovat:
 - a) Členy veřejnosti, kteří jsou nebo pravděpodobně budou přímo ovlivněni;

- b) Zástupce organizací, které působí ve veřejném zájmu, jako jsou občanské organizace pro ochranu životního prostředí; a
 - c) Zástupce jiných zájmů, které by mohly způsobit projednávané problémy, přispívat k nim, být jimi ovlivněny nebo mít možnost je zmírnit.
31. Přestože by mezinárodní fórum nebo procesy v jeho rámci měly být v zásadě otevřené účasti veřejnosti, mnoho členů dotčené veřejnosti, která se schůze účastní, může být vyloučeno, pokud je to nezbytné a nevyhnutelné z praktických důvodů. Jakékoliv takové vyloučení by mělo brát ohled na povahu a fázi procesu rozhodování a formu požadované účasti a mělo by být zaměřeno na zajišťování kvality, efektivnosti a účelnosti procesu rozhodování. Pokud jsou aplikovány akreditační nebo výběrové procedury, měly by být založeny na jasných a objektivních kritériích a veřejnost by měla být v tomto smyslu informována. Takové procedury by měly být transparentní, spravedlivé, včasné, zodpovědné a dostupné, a měly by být zaměřeny na zabezpečení smysluplné a spravedlivé účasti a současně se vyhnout přehnané formálnosti. Výběrová kritéria mohou zahrnovat oblast odborných znalostí, reprezentaci v kontextu geografickém, sektorálním, profesionálním a v dalších relevantních kontextech, a znalost pracovního jazyka s náležitým ohledem na odstavce 17 a 18.
32. Mezinárodní procesy by měly těžit z účasti veřejnosti od samého počátku, na mezinárodní úrovni včetně dojednávání a aplikace úmluv; přípravy, formulování a implementace rozhodnutí; a základní přípravy činnosti.
33. Efektivní účast dotčené veřejnosti může být zajištěna mnoha různými formami v závislosti na různých faktorech, jako je typ dotčeného mezinárodního fóra a povaha a fáze procesu rozhodování. Takové formy mohou na schůzích mezinárodních fór zahrnovat status pozorovatele, poradní výbory, otevřené pro relevantní činitele, fóra a dialogy, otevřené pro členy veřejnosti, a webové vysílání událostí a obecné výzvy k připomínkám.
34. Účast dotčené veřejnosti podléhá přesnějším pokynům, obsaženým v relevantních odstavcích, a na schůzích mezinárodních fór by měla zahrnovat oprávnění k přístupu ke všem dokumentům, relevantním pro proces rozhodování, které byly pro tuto schůzi vypracovány, k rozšiřování písemných prohlášení a k projevům na schůzi, aniž by byla snížena schopnost mezinárodních fór upřednostňovat své záležitosti a uplatňovat své procedurální předpisy.
35. Procedury účasti veřejnosti v mezinárodních fórech by měly zahrnovat rozumné časové rámce pro různá stadia, poskytující dostatečný čas pro informování veřejnosti a dostatečný čas pro dotčenou veřejnost, aby se připravila a efektivně se zúčastnila procesu rozhodování. Načasování příležitostí k účasti by v zájmu umožnění informované účasti veřejnosti mělo být slučitelné s příležitostmi, při nichž má veřejnost přístup k relevantním dokumentům. Příležitost k účasti v daném mezinárodním procesu rozhodování by měla být poskytnuta ve stadiu, kdy jsou možnosti ještě otevřené a může být efektivně uplatněn vliv veřejnosti.
36. Veřejnost by měla být v náležitém termínu informována o příležitostech, procedurách a kritériích účasti veřejnosti v rozhodování a o dostupnosti informací pro veřejnosti, jako jsou návrhy na připomínky, finální dokumenty, rozhodnutí a zprávy. Takové informace by měly být poskytovány prostřednictvím webových stránek stejně jako pokud možno přímo členům dotčené veřejnosti, kteří požádají, aby byli zpravováni nebo u nichž byla jinak identifikována potřeba přímých informací. V zájmu ochrany kvality procesu rozhodování by měly být transparentně a jasně stanoveny standardy, týkající se předkládání připomínek, a veřejnost by měla být v tom smyslu informována.

37. Při rozhodování musí být brán náležitý ohled na výstup účasti veřejnosti. Měla by být prosazována transparentnost s ohledem na dopad účasti veřejnosti na finální rozhodnutí, *inter alia* pomocí umožnění veřejné dostupnosti dokumentů, které veřejnost předloží.
38. Procesy rozhodování v mezinárodních fórech jsou obohaceny účastí informované, inteligentní veřejnosti, reprezentující různé obory. Opatření, která přispějí k takové účasti, by měla být uznána za důležitá a měla by být podporována. Strany by měly uvážit zahájení příslušných aktivit pro budování kapacity s přihlédnutím k potřebám a prioritám, identifikovaným v odstavcích 17 a 18, a relevantní organizace a další dárci by měli být vyzváni, aby se na těchto aktivitách podíleli.
39. S vědomím, že tradiční aranžmá pro poskytování finanční podpory na cestovní a životní náklady pro umožnění účasti v některých mezinárodních fórech může být dosti nákladné a tedy bránit mnoha lidem v účasti, mělo by být vyvinuto úsilí o uplatňování inovačních, cenově dostupných a praktických přístupů, které jsou v souladu s dobrými účetními metodami s ohledem na co nejvyšší účast.

VI. Revize procedur v záležitostech životního prostředí

40. Každá strana by měla v mezinárodních fórech podněcovat úvahy o umožnění přístupu veřejnosti k přezkoumání procedur, vztahujících se k jakékoliv aplikaci pravidel a standardů každého fóra, týkajícího se přístupu k informacím a účasti veřejnosti v rámci těchto směrnic.

¹Poznámky

Relevantní definice podle článku 2 Úmluvy:

1. „strana“ znamená smluvní stranu této úmluvy,
2. [...]
3. „informace o životním prostředí“ znamená jakékoli informace v písemné, obrazové, zvukové, elektronické nebo jiné podobě, o:
 - a) stavu složek životního prostředí, jako je ovzduší a atmosféra, voda, půda, krajina a přírodní stanoviště, biologická rozmanitost a její složky, včetně geneticky modifikovaných organismů, a o vzájemných vztazích mezi těmito složkami;
 - b) faktorech, které ovlivňují nebo pravděpodobně ovlivní složky životního prostředí uvedené v pododstavci (a), jako jsou např. látky, energie, hluk a radiace, a o činnostech nebo opatřeních, včetně opatření administrativních, smluv, politik, právních předpisů, plánů a programů týkajících se životního prostředí, a o analýze nákladů a přínosů a o jiných ekonomických analýzách a předpokladech, z nichž se vychází při rozhodování v záležitostech životního prostředí;
 - c) stavu lidského zdraví a bezpečnosti, o podmínkách života lidí, o kulturních a architektonických památkách, pokud jsou, nebo mohou být, ovlivněny stavem složek životního prostředí nebo pokud je prostřednictvím těchto složek ovlivňují faktory, opatření nebo činnosti uvedené v pododstavci (b);
4. „veřejnost“ znamená jednu nebo více fyzických nebo právnických osob a - v souladu s vnitrostátní právní úpravou nebo praxí - jejich sdružení, organizace nebo skupiny;
5. „dotčená veřejnost“ je veřejnost, která je - nebo může být - ovlivněna environmentálním rozhodováním, anebo která má na tomto rozhodování určitý zájem; pro účely této definice se u nevládních organizací podporujících ochranu životního prostředí a splňujících požadavky vnitrostátních právních předpisů předpokládá, že mají na environmentálním rozhodování zájem.

2. CO BUDE

2.1 Program seminářů STUŽ na I. pololetí

Semináře se budou konat vždy první úterý v měsíci od 16,00 hod na tradičním místě v Domě techniků ČSVTS, Novotného lávka 5, Praha 1

- **Metodika posuzování vlivů na lidské zdraví** – *garantka E. Rychlíková* - 3. leden, 319
- **Stavební zákon** – *garantka E. Tylová* - 7. únor, místnost 417
- **Ekologické poradenství** – *garantka M. Křížová* - 7. březen, místnost 417
- **Hodnocení vlivu na přírodu** – *garant M. Martiš* - 4. duben, místnost 417
- **Volební programy a vztah politických stran k ŽP** – 2. květen, místnost 417
- **Etika ve vztahu k ŽP** – *garant J. Nečas* – 6. červen, místnost 417

Cca každý měsíc se v prostorách STUŽ v Krátké 26, Praha 10, Strašnice bude pořádat diskusní podvečer na konkrétní téma. Termín a program bude vyvěšen na našich stránkách www.stuz.cz a těm, co mají emailovou adresu, budou chodit pozvánky.

3. VYDANÁ STANOVISKA A PETICE

3.1 Stanovisko STUŽ č. 106 ke kácení vzrostlých stromů při rekonstrukci Sokolovské ulice

Společnost pro trvale udržitelný život se připojuje k naléhavému podnětu Ateliéru pro životní prostředí zastavit kácení stromů při rekonstrukci Sokolovské ulice v úseku Balabenka-Na Břehu na území Prahy 9. Toto kácení není podloženo řádným povolením obvodního úřadu pro Prahu 9. Pouhé oznámení o kácení nestačí. Jestliže po celé republice si i prostí občané žádají o povolení k pokácení byť jen jednoho vzrostlého stromu, je jasné, že postup zvolený v případě několika desítek stromů nebyl v souladu se zákonem na ochranu přírody a krajiny č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Tímto postupem byla vyloučena jak veřejnost a její občanská sdružení, tak i dozorové orgány. Žádáme, aby v této záležitosti došlo k naplnění práva a připravované kácení bylo pozastaveno do doby, než o výsledném řešení rozhodne řádné správní řízení. V této souvislosti vyjadřujeme přání tohoto řízení se zúčastnit. Zvláštní postup při plánovaném kácení je o to podivnější, protože se jedná o životaschopné velké akáty, které v nelehkých podmínkách u jedné z hlavních ulic obvodu dokáží nejen růst, ale i kvést a zvyšovat životní prostředí této rušné ulice. Pokud byla plánována nová výsadba, nic nebrání tomu, aby do mezer mezi vzrostlými stromy byla při celkové rekonstrukci ulice uskutečněna.

Srpen 2005

Za předsednictvo STUŽ - Ing. Eva Tylová,, místopředsedkyně

Adresáti: Odbor životního prostředí a dopravy Úřadu městské části Praha 9, Magistrát hl.m. Prahy, odbor ochrany prostředí, Ministerstvo životního prostředí, OVSS I, Česká inspekce životního prostředí, OI Praha Inženýring Dopravních staveb a.s., Stavby silnic a železnic a.s.

Na vědomí: ČTK, Zelený kruh

3.2 Vyjádření ke Strategii hospodářského rozvoje ČR a k vyhodnocení jejich vlivů na životní prostředí

V Praze dne 6. října 2005
Ministerstvo životního prostředí
Odbor posuzování vlivů na životní prostředí
Vršovická 65
100 10 Praha 10 - Vršovice

Věc: vyjádření ke Strategii hospodářského rozvoje ČR a k vyhodnocení jejich vlivů na životní prostředí podle § 10j zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, ve znění zákona č. 93/2004 Sb.

Ministerstvo životního prostředí zveřejnilo na svých internetových stránkách Strategii hospodářského rozvoje ČR, zpracovanou Kabinetem místopředsedy vlády Jahna v Úřadu vlády ČR, a vyhodnocení jejich vlivů na životní prostředí a veřejné zdraví, zpracované týmem CpKP Praha, REC CR a externích spolupracovníků. Ve smyslu ustanovení § 10j odst. 3 zákona č. 100/2001 Sb. v platném znění podáváme k těmto dokumentům následující připomínky:

1. Ačkoliv v závěru zjišťovacího řízení MŽP uvedlo správně doporučení zpracovat tuto strategii ve více variantách, s různými prioritami a podporami jednotlivých odvětví při žádoucí restrukturalizaci národního hospodářství směrem k většímu zastoupení terciéru a kvartéru, s různým zaměřením ekonomických aktivit uvnitř odvětví k technologiím a výrobkům méně zatěžujícím životní prostředí, zpracovatel koncepci předložil invariantně. Domníváme se, že právě z hlediska možných různých variant na životní prostředí a veřejné zdraví je to závažný nedostatek koncepce a považujeme za chybu vyhodnocení SEA, že tuto výhradu zpracovatelé neuplatnili.
2. V kapitole „Úloha strategie hospodářského růstu“ ve vyhodnocení SEA je „Strategie udržitelného rozvoje ČR“ popsána jako koncepce, zabývající se především environmentálním pilířem udržitelnosti vývoje, zatímco „Strategie hospodářského růstu ČR“ je zaměřena především na pilíře sociální a ekonomický. Strategie udržitelného rozvoje ČR se však vyváženě zabývá všemi třemi pilíři udržitelnosti, jak ostatně dokládá vyhodnocení SEA v porovnání cílů, a tudíž vyrovnanost všech tří pilířů by měla vykazovat i posuzovaná „Strategie hospodářského růstu ČR“, nemá-li se dostat do rozporu s principy udržitelného rozvoje. Takové znaky ovšem posuzovaná strategie vykazuje a staví ekonomický růst v rozporu s principy udržitelnosti do protikladu s ochranou životního prostředí a veřejného zdraví. Vyplývá to např. ze snahy přehodnotit předpisy na ochranu životního prostředí a veřejného zdraví a srovnat standardy ČR se standardy EU, ačkoliv v žádné zemi EU nebylo životní prostředí a zdraví zdevastováno tak, jako na Sokolovsku, v SHP, na Ostravsku-Karvinsku a dalších menších lokalitách, takže přísnější požadavky předpisů např. na ochranu ovzduší jsou u nás zcela oprávněné. Navíc hospodářský růst v těchto oblastech by měl být ve strategii i ve Vyhodnocení SEA spojován s podporou restrukturalizace ekonomické základny směrem od těžby surovin, energetiky a těžkého průmyslu k sofistikovanějším a environmentálně příznivějším výrobám, službám a dalším ekonomickým aktivitám přispívajícím ke zlepšování životního prostředí a zvyšování

atraktivitu těchto regionů pro podnikatele, obyvatele i pro cestovní ruch, nikoliv prodlužováním současných nevhodných aktivit tento žádoucí zvrát odkládat.

Ve vyhodnocení SEA nejsou doceněna potencionální nebezpečí pro ochranu životního prostředí, obsažená v dílčích úkolech „zohlednit dopady nové legislativy na podmínky pro podnikání“ a „sladit ochranu životního prostředí s podporou konkurenceschopnosti českých podniků“, kde se při nesprávném pochopení při rozpracování může projevit tlak na snížení účinnosti předpisů a kompetencí v ochraně životního prostředí.

3. Ve vlastní koncepci i ve vyhodnocení SEA je málo zdůrazněna potřeba odpoutat ekonomický růst od růstu spotřeby surovin a energií ve smyslu Lisabonské strategie, zaměřit jej na růst kvality života včetně služeb a dalších jejích nemateriálních stránek namísto kvantity (spotřeby) a více podporovat podnikání rozvíjející technologie a výrobky určené přímo pro ochranu životního prostředí.
4. V části věnované výchově a vzdělávání na úseku rozvoje lidských zdrojů chybí alespoň zmínka o nezbytnosti rozšířit je i o segment environmentální výchovy a vzdělávání u všech profesních i věkových skupin obyvatel.

Považujeme proto po prostudování Strategii hospodářského růstu ČR za dosud nevyváženou, z hlediska potřeby převést zemi na trajektorii udržitelného rozvoje příliš jednostrannou, což bohužel ani její Vyhodnocení vlivů na životní prostředí dostatečně nereflektuje a zaměřuje se spíše než na obsahovou stránku, na účel proč se hodnocení vlivů na životní prostředí na koncepční úrovni vůbec dělá, spíše na splnění formálních náležitostí.

Doporučujeme proto oba dokumenty ještě ve smyslu připomínek upravit a dopsat a nepředkládat je ve zveřejněné podobě ke schválení vládě ČR.

V Praze dne 6. října 2005

Mgr. Pavel Šremer
předseda STUŽ

3.3 Připomínky k návrhu vyhlášky, kterou se mění vyhláška Ministerstva dopravy a spojů č. 241/2002 Sb.,

o stanovení vodních nádrží a vodních toků, na kterých je zakázána plavba plavidel se spalovacími motory, a o rozsahu a užívání povrchových vod k plavbě.

K jednotlivým bodům návrhu novely máme následující připomínky:

K bodu 2.:

Rozhodně nemůžeme souhlasit v § 3, odstavec 1 s vložení bodu b), který jen specifikuje podmínky, za kterých ústřední vodoprávní úřad vydá povolení pro vlastníka plavidla k jízdě rychlostí vyšší než 25 km/hod. na povrchových vodách uvedených v příloze č. 3 této vyhlášky.

Odůvodnění:

1) Vzhledem k tomu, že se zejména na Slapské nádrži jedná o nejužší a nejklikatější část, na které je 18 koupališť a rekreačních středisek není tento úsek vhodný pro jízdu vyšší rychlostí ani mimo sezónu. V případě Orlické nádrže se jedná o území evropské ochrany NATURA 2000, kde má být zabráněno jakémukoliv rušení.

2) Ve vyjádření Veřejného ochránce práv ze dne 5. 1. 2005 uvádí, že vydávání souhlasu ústředního vodoprávního úřadu „je v příkrém rozporu s principem ekonomie výkonu státní správy, neboť vydávání souhlasu se mění v pouhou formální proceduru, která postrádá jakýkoliv smysl. Vyhláška neefektivně zatěžuje Ministerstvo dopravy...“ „Nově“ stanovené podmínky v návrhu vyhlášky v bodu b) odstavcích 1-4 jen dokládají, že se má opět jednat o vydávání souhlasu každému vlastníku plavidla, který má v pořádku předepsané doklady pouze s tím rozdílem, že vylučuje plavidla s motorem starším 25 let a navíc přidává další byrokratický požadavek, aby byl motor „označen jako vhodný pro použití na plavidle výrobce, jeho zplnomocněným zástupcem nebo dovozcem“.

Tyto podmínky by měly být promítnuty do novely vyhlášky č. 223/1995 Sb. o způsobilosti plavidel k provozu na vnitrozemských komunikacích, kde by měly být doplněny o emisní limity a kontrolu těsnosti před unikáním olejů a paliv do vody. Také by měly být nařízeny pravidelné technické prohlídky a postupně zpřísněny limity znečištění prostředí až do vyrovnání s evropskými limity.

Není tedy nejmenšího důvodu pro vydávání zvláštního povolení a vedlo by to jen ke zbytečným administrativním řízením a potřebě zaměstnání zbytečných úředníků. To by jen prodlužovalo dosavadní praxi, pro kterou nebyly sice stanoveny podmínky k povolování, ale povolení bylo vydáno každému, kdo o ně požádal a měl v pořádku doklady k plavidlu. To bylo právě předmětem kritiky Veřejného ochránce práv.

Proto považujeme za nezbytné vypustit v §3 odst. (1) b) a přílohu č. 3.

Není nám jasné, co je myšleno bodem c) a v něm citovanými odstavci 2 a 3, které jsme ani v dosavadní vyhlášce ani v návrhu novely nenašli. V zásadě je nutno velice jednoznačně **zamezit tomu, aby označení odpovídajícími plavebními znaky nebylo možno umístit na povrchových vodách s omezenou rychlostí 25 km/hod.**

K bodu 3.:

Ten doplňuje §3 o odstavec (3), pojednávající o plavidlech určených pro plavbu v kluzu a vodní skútry a povoluje provozování těchto plavidel pouze na povrchových vodách, označených odpovídajícími plavebními znaky. **Je nezbytně nutno jednoznačně určit, že se nesmí označit odpovídajícími plavebními znaky umístěnými podle zvláštního právního předpisu žádné povrchové vody, na kterých je omezena rychlost na 25 km/hod.**

Odůvodnění:

Z navrhované formulace nevyplývá žádné omezení k výběru povrchových vod, kde je možno toto označení umístit. Z toho důvodu by bylo možno vymezit pro plavbu těchto plavidel i kterákoliv místa, kde je jinak omezená plavební rychlost na 25 km/hod. Tato rychlost je na těchto místech omezena právě proto, že je zde nebezpečí ohrožení ostatních uživatelů a přírody. Tato plavidla jsou nejen rychlá, ale i velice snadno manévrují a jejich dráha lze jen stěží odhadnout, čímž jsou velmi nebezpečná. Přitom nejsou v podstatě schopna plavby nižší rychlostí. Proto je nutno výslovně rozhodnout, že na žádných povrchových vodách, na kterých je omezena rychlost na

25 km/hod, nesmí být pro ně vymezen prostor. Pro tato plavidla by mohla být vymezena vhodná místa na plavební dráze mezi Chvaleticemi a Lovosicemi, která byla vybudována pro dopravu uhlí a není v současné době pro tuto dopravu využívána. Nesmějí však být vybrána místa vhodná ke koupání a rekreaci a v blízkosti sídel (z důvodu hluku).

K bodu 11.:

Rozhodně nesouhlasíme se zařazením přílohy 3 do návrhu novely vyhlášky, což jsou vymezené úseky pro vydávání zvláštního povolení podle návrhu novely vyhlášky v § 3. odst. (1) bod b), který napadáme v našem vyjádření k bodu 2.

Odůvodnění:

Tato příloha pouze vymezuje prostor a období, pro který má být vydáváno zvláštní povolení podle navrhovaného znění § 3 odst. (1) bod b) k jízdě vyšší rychlostí než 25 km/hod., který odporuje závěrečnému stanovisku Veřejného ochránce práv, podle kterého je v příkrém rozporu s principem ekonomie výkonu státní správy.

V Praze dne 3. listopadu 2005

Mgr. Pavel Šremer
předseda STUŽ

Zpracoval: Ing. Jaroslav Stoklasa, CSc.,

Zasláno: Vítu Šimonovskému, Ministerstvo dopravy ČR a Aleši Kutákovi, poradci ministra ŽP

3.4 Další postup vlády při přípravě ekologické daňové reformy

STUŽ se připojila k otevřenému dopisu iniciovanému Zeleným kruhem

Vážený pánové,

obracíme se na vás při příležitosti nadcházející vládní debaty o koncepci ekologické daňové reformy, která patří mezi priority vládního programového prohlášení i koaliční smlouvy.

Fiskálně neutrální ekologická daňová reforma patří mezi nejdůležitější projekty Vaší vlády. Podobně jako v Německu a dalších zemích pomůže snížením daňového zatížení práce vytvořit tisíce nových pracovních míst.

Zároveň pomůže řešit dva vážné strukturální problémy české ekonomiky: velkou energetickou náročnost a mimořádně vysoké emise oxidu uhličitého, hlavní příčiny globálních změn podnebí. Na každou vyrobenou korunu hrubého domácího produktu naše hospodářství spotřebuje asi 1,8násobně více energie než země EU-15; v exhalacích skleníkových plynů patříme mezi evropské rekordmanky a umístíme se dokonce v první desítku průmyslových států světa.

Nejde přitom pouze o sociální a ekologické přínosy snižování nezaměstnanosti a znečištění. Plýtvání energií vinou obstarožních technologií zároveň snižují konkurenceschopnost domácích podniků na mezinárodních trzích. Reforma podpoří modernizaci a zvýšení efektivity českého průmyslu.

Kokova zpráva k mid-term review Lisabonské strategie (High Level Group: Facing the challenge: the Lisbon strategy for growth and employment, listopad 2004) v této souvislosti poznamenává:

„Evropa musí prosazovat dlouhodobý cíl zvyšování energetické a surovinové efektivity... Zvyšování energetické efektivity a další rozvoj alternativních zdrojů energie nejenže pomůže snížit závislost [na dovozu ropy], ale mohla by také sloužit konkurenceschopnosti EU tím, že zmenší účty za energii.“

Před vysokou energetickou náročností české ekonomiky i její hospodářskými důsledky varovala nedávná zpráva Mezinárodní energetické agentury. OECD v tento měsíc publikované revizi naší ekologické politiky výslovně doporučuje zelenou daňovou reformu coby jedno z prioritních opatření.

Ekologická daňová reforma není projekt, který by přinesl výsledky přes noc. Bezprostřední, krátkodobý dopad na konkurenceschopnost bude víceméně neutrální: zlevní sice práci, ale zároveň zvýší náklady na energii. Dlouhodobě však pomůže posunout ekonomiku k technologiím a odvětvím s vyšší energetickou efektivností a snížením ceny pracovní síly omezit i výrobní náklady a nezaměstnanost.

Vláda oprávněně zařadila ekologickou daňovou reformu mezi nástroje Strategie hospodářského růstu.

Věříme, že po schválení navrženého konceptu vláda bezodkladně přikročí k přípravě konkrétních novel zákonů, aby reformu mohla předložit Poslanecké sněmovně.

Doufáme rovněž, že Vaše strany zařadí ekologickou daňovou reformu mezi projekty, které nabídnou voličům ve svých programech na příští volební období – coby opatření ke zvýšení nezaměstnanosti, posílení konkurenceschopnosti české ekonomiky a snížení vysokých exhalací oxidu uhličitého.

Budete v tom mít naši plnou, aktivní podporu.

Praha 26. října 2005

Zasláno: premiérovi Jiřímu Paroubkovi, ministru financí Bohuslavu Sobotkovi, ministru ŽP Liboru Ambrozkovi a místopředsedovi vlády Martinu Jahnovi

3.5 Argumenty proti vedení dálnice D3 Posázavím (tzv. „stabilizovaná varianta“)

STUŽ se připojila k otevřenému dopisu Ekologického právního servisu.

Vážení přátelé,

v nejbližší době, nejspíše již 7. 12., bude vláda rozhodovat o rozporu mezi MMR a MŽP, který vznikl při pořizování Územního plánu velkého územního celku okresu Benešov. Jablkem sváru je výběr koridoru pro dálnici D3 ve Středočeském kraji.

Výběr koridoru dálnice D3 ve Středočeském kraji ustrnul ve fázi projednávání územního plánu velkého územního celku (ÚP VÚC) Benešovsko a Pražského regionu. V současné chvíli se ÚP VÚC Benešovska nachází ve fázi zpracovávání konceptu řešení. Pro rozpor ústředních orgánů státní správy (MŽP v. MMR) je celý spor předán podle ustanovení § 136 odst. 4 stavebního zákona vládě k rozhodnutí.

MŽP prosazuje vedení dálnice ve variantě „Zenkl - Vyhnálek“, zatímco MMR prosazuje záměr z dílny Ředitelství silnic a dálnic - tzv. „stabilizovanou variantu“, rovněž podporovanou krajským úřadem Středočeského kraje. Varianta „Zenkl - Vyhnálek“ je z hlediska životního prostředí příznivější, leč ne o mnoho. Nejlepší varianta z hlediska ŽP - „Promika“ - (ve stopáži současné I/3, v kategorii rychlostní silnice, s obchvaty obcí) není brána vůbec v potaz.

Obě oficiální varianty prochází přes unikátní nedotčenou přírodní oblast Neveklovska, Dolního Posázaví a přírodní parku Střed Čech. Stavba D3 přes Posázaví je kontroverzní z několika hledisek - především je mnohonásobně dražší než varianta Promika, z hlediska životního prostředí je rovněž nanejvýš nevhodná. Další komplikace jsou rázu technického a právního.

Představitelé obcí v regionu Posázaví, odborná i laická veřejnost požadují vedení dálnice D3 méně kontroverzní trasou, která nebude tolik finančně nákladná a nenapáchá tolik škody na životním prostředí a krajinném rázu tohoto unikátního kusu přírody blízko našeho hlavního města. Nekompromisní lpění některých politiků na předražené a kontroverzní variantě dálnice D3 přes Posázaví podporuje spekulace o určité roli osobních zájmů a možný korupční aspekt v této kauze.

EPS chystá vydání otevřeného dopisu, který bude adresován všem ministrům vlády ČR. Žádáme Vás, renomované nevládní organizace, o podporu tohoto dopisu, jenž je uveden v příloze. A to nejpozději do středy 30. 11., poté bude dopis odeslán a předán médiím.

*Za EPS zdraví a děkuje,
Michal Bernard*

Vážený pane ministře,

na nejbližším jednání vlády budete rozhodovat o rozporu mezi krajským úřadem Středočeského kraje a Ministerstvem životního prostředí ve věci výběru varianty koridoru dálnice D3. Žádáme Vás, abyste variantu navrhovanou krajským úřadem, resp. MMR nepodpořil, případně si nechal doplnit další informace důležité k náležitému rozhodnutí. Zde předkládáme nejzávažnější argumenty, které se uvedeného problému výběru koridoru dálnice D3 týkají.

1. Ekonomické důvody

1.1 Oblast kolem Jílového u Prahy je poddolována několikasetletou těžbou zlata s existencí mnoha starých důlních děl.

Oblast kolem Jílového u Prahy, kudy má být trasa dálnice D3 vedena, je charakteristická svým poddolováním a častými propady starých důlních děl. Díky výskytu zlata vládla v této oblasti po mnoho desítek let v různých dobách naší historie čilá těžba. Dotčené území je prošpikováno mnoha kilometry štol, šachet a průzkumných děl. V plánované trase dálnice rovněž leží chráněné ložiskové území zlata, které je podřízeno režimu horního zákona. (Viz Příloha č. 1: Vyjádření znalce v oboru geologie RNDr. Petra Morávka.)

Vedením dálnice touto oblastí hrozí vážné riziko propadu poddolovaného území a v důsledku toho významné zvýšení finančních nákladů na její stavbu a značné časové zpoždění. Oblast je zařazena mezi tzv. „poklesové kotliny“. Nelze vyloučit ani způsobení mimořádné události náhlého propadu.

1.2 Trasa D3 vede přes jedno z největších chráněných ložiskových území cihlářské hlíny v České republice.

V Dolních Jirčanech (k.ú. obce Psáry) se nachází největší ložisko cihlářské hlíny v České republice. Dálnice D3 je trasována přes toto chráněné ložiskové území. Průchod dálnice přes ložisko cihlářské hlíny bude znamenat podstatné zvýšení nákladů na realizaci investice a další negativní ekonomické důsledky ve formě znehodnocení části ložiska vysoce kvalitní cihlářské hlíny. Důsledkem bude buď znemožnění těžby na části ložiska, přes které dálnice povede, nebo finančně a časově náročný přesun cihlářské hlíny. Kromě zvýšených finančních nákladů nastanou i potíže právního charakteru se statutem chráněného ložiskového území podle předpisů horního práva. To může vyvolat další časovou prodlevu v realizaci dálnice D3 přes Posázaví.

1.3 Trasa dálnice vede výrazně členitým územím s nutností finančně velmi nákladných technických prvků.

Oblast Posázaví, přes kterou je tato varianta dálnice D3 vedena, má výrazně členitý terén. Především se to týká hlubokého údolí řeky Sázavy, které by vyžadovalo přemostění o délce více jak 1 kilometr. Tato trasa také předvídá množství dlouhých tunelů pro prostoupení složitým terénem. Celkově je tato trasa vedená v členitém terénu finančně mnohem nákladnější než její alternativní varianty. Kromě zbytečného předražení je tato technicky obtížná varianta bezpochyby i časově náročnější.

1.4 Trasa dálnice vede rekreační oblastí Posázaví. Poškození klidné rekreační lokality bude mít negativní důsledky pro ekonomiku této oblasti, která těží z přírodně orientovaného turismu.

Posázaví je nejbližší rekreační oblastí na jih od Prahy. Tato oblast ekonomicky těží z přírodně orientovaného turismu. Výstavba dálnice a s ní související infrastruktury bude mít negativní vliv na zachování a rozvoj přírodně orientované turistiky této oblasti.

1.5 S výstavbou dálnice D3 Posázavím zásadně nesouhlasí dotčené obce a jejich obyvatelé.

Proti vedení dálnice D3 Posázavím protestují obce, jejich obyvatelé a rekreační dotčené oblasti. V některých obcích došlo k vyhlášení místního referenda (Psáry, Jílové u Prahy, Libeň). Ve všech případech bylo vedení dálnice Posázavím obyvateli zmíněných obcí odmítnuto.

2. Socio-ekologické důvody

Dálnice D3 má být vedena esteticky a přírodně cenným územím, které se vyznačuje minimálními zásahy do krajiny a jejích ekostabilizačních funkcí. Oblast Posázaví je vyhlášeným turistickým cílem, s velkým množstvím turistů a rekreatantů. Nejznámějšími turistickými atrakcemi jsou hluboké údolí řeky Sázavy s železniční trať zvanou „Posázavský Pacifik“, národní přírodní rezervace Medník.

Vedení dálnice D3 oblastí Posázaví a především přemostění Sázavy by poškodilo ráz krajiny a její turistickou atraktivitu.

Vážený pane ministře, žádáme Vás o pečlivé zvážení celé situace a nalezení vhodného a citlivého řešení. Žádáme Vás, abyste nesouhlasil s návrhem MMR na dopracování návrhu územního plánu VÚC Benešovska se zapracováním koridoru dálnice D3 ve variantě „stabilizované“. Žádáme Vás, abyste nepodpořil vedení dálnice D3 Posázavím, a to ani v jedné z Vám předkládaných variant (varianty „stabilizovaná“ a „Zenkl-Vyhnálek“) a pomohl tak zachovat přírodně a esteticky unikátní kus přírody nedaleko od Prahy, který je vyhlášeným turistickým cílem. V případě nejasností Vás prosíme, abyste si vyžádal zpracování dalších informací, které by přispěly k nejlepšímu řešení této situace pro generaci naši i tu budoucí.

S pozdravem,
Mgr. Michal Bernard,
Ekologický právní servis

K 1. prosinci se připojily tyto organizace:

- město Jílové u Prahy (usnesení Rady města č. 27/2005)
- obec Vojkov (K. Jirásek)
- obec Václavice (M. Kolumbus)
- Svaz ochránců přírody a krajiny (P. Skála)
- Zelený kruh (E. Tylová)
- Ateliér pro životní prostředí (P. Kužvart)
- Arnika (M. Skalský)
- Hnutí duha (P. Příbyl)
- Přátelé přírody (M. Páleník)
- Calla (V. Molek)
- Společnost pro trvale udržitelný život - STUŽ (E. Vavroušková)
- Zdravá krajina Lešany (P. Rybář)
- Jihočeské matky (M. Wittingerová)
- Oživení (J. Bouchal)
- ZO ČSOP Zvoneček (M. Kubelík)
- Sdružení pro ochranu přírody a krajiny v oblasti Slapského jezera, (J. Stoklasa)
- Chaloupky - středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě (J. Zetěk)
- Ochrana vod (V. Burda)

3.6 Aliance bez korupce

STUŽ se připojila k dopisu, který poslala Aliance bez korupce poslancům ve věci přijetí kvalitního a účinného zákona o střetu zájmů

Vážení přátelé,

obracíme se na Vás s žádostí o podporu **Aliance Bezkorupce**, která se snaží prosadit **kvalitnější podobu zákona o střetu zájmů**. Přestože se mnohým z Vás může zákon zdát nedůležitý vzhledem k zaměření Vaší organizace, věřte, že nejen naše mnohaleté zkušenosti ukazují, že střet zájmů a korupce bují a škodí napříč tématy. Rozhodnutí jakéhokoli úředníka či politika, které je podjaté, je rozhodnutí špatné, bez ohledu na oblast, které se týká. Návrh nového zákona není samospasitelné kladivo na korupci a klientelismus, ale přesto na české poměry je **velkým krokem kupředu**. Především upřesňuje a rozšiřuje povinnost veřejných funkcionářů transparentně informovat veřejnost o svých mimoparlamentních příjmech, činnostech a aktivitách. Přičemž rozšiřuje tuto povinnost na komunální politiky a další úrovně veřejné správy.

Nová norma má ale také některé nedostatky. Především se zatím nevztahuje na tzv. neuvolněné zastupitele (tedy na valnou většinu komunálních zastupitelů). Druhým vážným nedostatkem je stanovení **příliš vysoké hranice (vedlejší příjem nad 300 000 Kč) pro povinnost veřejných funkcionářů podávat majetková přiznání (výsledkem bude, že většina z nich nebude muset majetková přiznání vůbec odevzdávat)**.

O změnu těchto a dalších oblastí v zákoně se snaží Aliance Bezkorupce ve spolupráci s Transparency International ČR již více než dva měsíce lobbovaním v Parlamentu. Přestože řada vrcholných představitelů politických stran, Vlády i Parlamentu ČR deklarovala, že nový zákon podporuje a chce jej prosadit, realita ve výborech při projednávání při druhém čtení je zcela jiná. Aliance Bezkorupce chce proto zvýšit tlak na poslance k přijetí nového zákona, a to především skrze média, NNO, odborné kapacity a komunální představitele.

Proto **Vás žádáme o podporu naší aktivity** - veřejně vyjádřete podporu Vaší organizace, přímo oslovte poslance s nimiž spolupracujete, požádejte starostu a komunální zastupitele o podporu zákona o střetu zájmů atd. Každý hlas se počítá. Alianci **zatím podpořilo 16 neziskových organizací** a zastupitelka hl. m. Prahy (seznam v příloze). Prosím, přidejte se a přispějte k zvýšení možnosti kontrolovat naše poslance, senátory a zastupitele.

Ztotožníte-li se s principy uvedenými v prohlášení Aliance (viz příloha) a **rozhodnete se podpořit nás společný cíl** (přijetí nového kvalitního zákona), dejte nám prosím vědět na adresu: oziveni@ecn.cz. Prosím uveďte plné jméno Vaší organizace a jméno jejího zástupce, zároveň prosím uveďte e-mailovou adresu, na kterou chcete dostávat informace o průběhu projednávání zákona. Jména organizace a jejího zástupce budou zveřejněna jako podporující Alianci Bezkorupce.

Obrat'te se přímo na své poslance, žádejte je o přijetí zákona a upozorněte je na nedostatky, které novela obsahuje (dopis pro poslance viz příloha).

Obrat'te se na Vaše místní zastupitele, starosty a primátory, hejtmany a požádejte je o vyjádření podpory Aliance Bezkorupce a osobní angažovanost za prosazení přijetí zákona skrze své stranické kolegy v parlamentu (dopis pro zastupitele a starosty viz příloha + zazipovaný soubor „navrhly zmen“).

Další informace o projednávání zákona naleznete na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&t=1056>
Informace o činnosti Aliance Bezkorupce a o souvisejících aktivitách naleznete na www.bezkorupce.cz

Za Alianci Bezkorupce děkuje a pěkný den přeje

Jan Bouchal (776 295 954)

Vážený pane poslanče, vážená paní poslankyně,

obracím se na Vás ve věci podpory přijetí kvalitního a účinného zákona o střetu zájmů, který je projednáván Parlamentem ČR jako sněmovní tisk č. 1056.

Je nesporné, že účinná norma chránící před zneužitím veřejného postavení v osobní prospěch, v České republice chybí. Na tom se ostatně shodují představitelé napříč politickým spektrem. Přesto se schválení již několik let diskutovaného zákona stále odkládá.

Předložený vládní návrh zákona je poměrně kvalitní právní úpravou, nicméně má i své nedostatky. **Především se nevztahuje na neuvolněné členy zastupitelstev samospráv přesto, že rozhodují o veřejných prostředcích a mají další významné rozhodovací pravomoci. Druhým vážným nedostatkem je stanovení příliš vysoké hranice pro přiznávání vedlejších příjmů, darů a závazků. Přiznání musí veřejný funkcionář odevzdat teprve tehdy překročí-li celková výše ročních vedlejších příjmů částku 300 tis. Kč. Což v praxi znamená, že většina funkcionářů nebude muset toto přiznání podávat, a tím ztrácí smysl jedno ze zásadních ustanovení zákona.**

Bez těchto změn nebude zákon účinný a rozhodně nedojde k zamýšlenému a žádoucímu zlepšení současné situace. Dovoluji si Vám proto v příloze zaslat návrhy změn spolu se zpracovanými pozměňovacími návrhy. Materiál obsahuje také několik dalších návrhů změn. Naše návrhy doplňujeme i krátkým zdůvodněním.

Návrh zákona je v současné době ve 2. čtení. Bohužel nebyl zařazen na program listopadové schůze a je tak ohroženo jeho přijetí v tomto volebním období. A to přesto, že nejen vládní strany, ale také opozice potřebnost této normy jednoznačně deklarovaly. Bylo by opravdu škoda nevyužít jedinečnou příležitost pro zkvalitnění legislativy v oblasti ochrany veřejného zájmu.

Chci Vás proto požádat o aktivní podporu projednání návrhu zákona a jeho zlepšení.

Děkuji za případnou podporu pozměňovacích návrhů.

V Praze dne, 15. 11. 2005

Jan Bouchal, za Alianci Bezkorupce

Aliance Bezkorupce spojuje 6 neziskových organizací, které se zabývají problematikou ochrany veřejného zájmu, střetu zájmů a korupcí ve veřejném sektoru. Cílem Aliance je přijetí kvalitního a účinného zákona o střetu zájmů. Veřejnou podporu Alianci Bezkorupce vyjádřilo dalších 16 neziskových organizací (více www.bezkorupce.cz)

Členy Aliance jsou:

Oživení - Bohemian Greenways - Jan Bouchal

Ekologický právní servis - Luděk Šikola

Otevřená společnost - Monika Ladmanová

Open Society Fund Praha - Marie Kopecká

Zelený kruh - Zuzana Drhová

Ateliér pro životní prostředí - Pavel Černošous

4. ZPRÁVY Z POBOČEK

4.1 Činnost Českolipské regionální pobočky STUŽ v roce 2005

Pobočka je co do počtu členů stále malá (zůstává 12 řádných členů), i když se průběžně objevují další zájemci o členství a především jí v jednotlivých kauzách účinně pomáhají občané, kteří nemají potřebu obecně se v ochraně přírody angažovat, ale záleží jim na některé právě ohrožené její části.. Zdejší „Stužka“ tak je schopna dle svých možností vyvíjet činnost, za jejíž rozsah ani výsledky se snad nemusí stydět. Je to i díky spolupráci se spřízněnými občanskými sdruženími, v prvé řadě se zdejší Hnutím Duha. Z mediálně známějších kauz společně podporují například boj Sdružení za záchranu kopce Tlustec, za definitivní ukončení jeho devastace těžbou čediče. To se díky loňskému rozsudku Městského soudu v Praze už málem povedlo. Nejnověji však dal Český báňský úřad těžaři opět naději, když zrušil rozhodnutí Obvodního báňského úřadu v Liberci, jímž se zastavilo řízení o pokračování v těžbě, a nařídil nové projednávání celé záležitosti. Dění kolem tohoto dnes již i za hranicemi ČR známého kopce se v poslední době navíc značně dramatizuje, členové výše uvedeného Sdružení se stali objekty výhrůzek a drobných útoků. Nejnověji pak liberecká těžařská firma GO Point a.s., v jejímž čele (pikantní, leč v Čechách poslední dobou nic příliš neobvyklého), je bývalý přednosta územního odboru MZP, který ve své dřívější funkci všechny žádosti o povolení těžby na Tlustci zamítal, podala trestní oznámení pro pomluvu (!) na starostku blízkého města Jablonné v Podještědí. To totiž opakovaně usnesením svého zastupitelstva odmítá dát k těžbě souhlas.

Dalším takovým známým případem, který se dostal do televizního zpravodajství, do pořadu „Nedej se“ (i jiných) a kde STUŽ spolu s Duhou podporuje místní občanské sdružení Sonow, je odpor proti stavbě megaparkoviště v těsném sousedství světoznámého geologického útvaru Varhany u Kamenického Šenova. To má zabrat plochu větší než zaujímá onen bývalý lom se sloupcovitou odlučností čediče, a původně se mělo začít stavět už letos v září, dokonce za peníze z fondů EU. Všeobecný odpor zdejších i široké veřejnosti (na Den Země pod Panskou skálou demonstrovaly stovky lidí, další stovky podepsaly petici proti předimenzovanému parkovišti) však pomohl stavbu alespoň oddálit a prosadit referendum o ní, které má proběhnout 17. prosince. Nejnověji bylo publikováno zamítavé stanovisko Ústavu dějin umění AV ČR k přesunu památkově chráněné barokní kapličky, jíž by si stavba (kromě nutného zřízení odbočovacího pruhu ze silnice I/13

a s tím spojeného kácení krásných, zdravých stromů) vyžádala. Přitom ministerstvo kultury s přesunem souhlasilo, je tudíž otázka, na základě jakých podkladů.

Největším letošním úspěchem činnosti zdejší pobočky STUŽ (opět spolu s Hnutím Duha) je ale odvrácení záměru podniku Povodí Ohře s.p. značně necitlivě zasáhnout do VKP toku a nivy řeky Ploučnice. Jeden z posledních přirozených vodních toků v České republice, od začátku roku navíc náležející jako evropsky významná lokalita do soustavy Natura 2000, měl být v délce tří kilometrů podroben úpravám, které by zcela změnily jeho charakter. Mimo jiné by došlo k vykácení až stovek stromů z břehových porostů a ohrožení řady druhů chráněných rostlin a živočichů. Přes nesouhlas uvedených občanských sdružení městský úřad v České Lípě zásah povolil. Ta se ovšem proti rozhodnutí odvolala a Liberecký kraj ho svým rozhodnutím ze 30. března t.r. na jejich podnět zrušil. Povodí Ohře sice avizovalo, že předloží nový, upravený projekt na regulaci řeky, avšak dosud tak neučinilo.

Kauzou, která patrně bude nad síly STUŽ je plánovaná stavba přeložky silnice I/9, včetně opět zásahu do toku a nivy Ploučnice. Budeme se snažit alespoň minimalizovat dopady na životní prostředí a na bezpečnost lidí. Chceme proto, aby vzhledem k dotčenému naturovému území byla provedena nová EIA. V těchto dnech ale náš požadavek po městě Česká Lípa zamítl (po konzultaci s MŽP, kterému kraj předtím poskytl své vyjádření!) i krajský úřad. Zkoušíme tedy ještě žádost o přezkum rozhodnutí v mimoodvolacím řízení, protože máme podezření na porušení zákona. Rozhodnutí, že nová EIA není nutná, že stavba se naturového území významně nedotkne, totiž pravděpodobně vycházelo pouze z osobního názoru příslušného pracovníka KÚ, nikoliv „ze spolehlivě zjištěného stavu věci“, jak žádá §3, odst. 4 Zákona 71/1967 Sb. Dalším velkým problémem je, že přeložka má úrovnově křížit silně frekventovanou cyklistickou stezku spojující Českou Lípu s lesnatou příměstskou oblastí, hojně Českolipáky využívanou k denní rekreaci. Pokud by se nám nepodařilo prosadit výstavbu podjezdu pod budoucí komunikací I.třídy, množství lidí by tu permanentně riskovalo své zdraví a životy.

Vedle těchto „velkých“ kauz se pobočka zabývá i zdánlivě drobnějšími záležitostmi, hodně ochranou městské zeleně, která je dnes a denně ohrožována kácením. Lidé vystrašení třeba televizními reportážemi o polomech v Tatrách, o stromech vyvrácených při bouřích a o jiných pohromách, ale také z neznalosti a podléháním nejružnějším pověrám si kácení vynucují čím dál častěji. Opakovaně třeba žadatelé tvrdí, že jim kořeny borovice podrývají základy domu vzdáleného deset i více metrů, že jim bříza zamokřuje pozemek, či že její kořeny prorůstají do záhonů v několikánásobné vzdálenosti okapového obvodu koruny atd. atd. Častým a populárním důvodem žádosti o kácení je takzvané stínění, a to i když strom roste dvacet metrů severně od domu a u zdi protější budovy srovnatelné výšky. Často majitelé pozemků tlačí na městský úřad desítkami žádostí o kácení ze spekulativních důvodů, žádají o změnu územního plánu, místo určené pro zeď se překvalifikuje na stavební pozemek, a ten pak mohou se ziskem prodat, ale i z pouhé pohodlnosti (z nechuti uklízet padající listí apod.). Hodně zlého působí současná móda anglických trávníků, kde jakákoliv jiná zeď je vyloženě nežádoucí. Nejhuř jsou na tom stromy v centru obcí, kde je jich přitom nejvíce třeba k vyrovnávání negativních vlivů dopravy a dalších škod na životním prostředí, kde ale samy obce (nejčastěji pod záminkou péče o bezpečnost lidí) nejvíce tlačí na jejich odstranění. V současné době se tak např. zdejší musela STUŽ odvolat proti povolení skácet tři krásné exempláře kříženců topolů černých a kanadských v těsné blízkosti parčíku v centrální části města. Podobně dopadají i zdravé stromy na městských dvorcích a ve vnitroblocích. Mezi velké nepřátele stromů patří také mnozí noví nabyvatelé pozemků. Vůbec není

výjimkou, když si někdo takový záměrně koupí dům u lesa nebo obklopený zelení, brzy ale pak změní názor na příjemnost bydlení v takovém prostředí a snaží se nejrůznějšími způsoby přimět úřady, aby povolily její vykácení. Jedna rodina z místní honorace se nenechala odradit ani zamítnutým odvoláním a dalšími peripetemi a za pomoci právníka se jí podařilo dosáhnout skácení smrku výstavního jak z lesnické reklamy. S pravidelným ovětvením až k zemi, který by neudělal ostudu ani nějaké přední botanické zahradě, jenž ale ke své smůle měl stanoviště příliš blízko čerstvě pořízenému zahradnímu bazénu a nutil majitele k otravnému uklízení jehličí. Asi nepřekvapí, že málokdo ze žadatelů o kácení ví, že zeleň je chráněna ze zákona a že má i značnou hodnotu, byť zatím nefunguje oficiální ceník.

Zdejší STUŽ se za 9 měsíců letošního roku účastnila 46 nyní již ukončených úředních řízení o zeleni, v níž se rozhodovalo zhruba o dvou stovkách stromů, často naprosto zdravých a esteticky hodnotných. Počítáme, že do konce roku 2005 může celkový počet řízení dosáhnout i více než šesti desítek. Řadu stromů se podařilo zachránit, řadu dalších bohužel ne. Stalo se i to, že městský úřad kácení nepovolil, zatímco krajský na odvolání ano. V takových případech se snažíme alespoň o co největší rozsah náhradní výsadby a o její adekvátnost. Nejednou totiž město, když už se k nařízení náhradní výsadby odhodlá, ukládá místo vykácených stromů výsadbu jen keřů. Střídavě se daří prosazovat šetrný vztah k zeleni při různých investičních akcích, které se nějak mohou dotknout vzrostlé zeleně. Výborná je v tomto smyslu převzatá německá norma ČSN DIN 18920, která velmi podrobně a přesně popisuje například, jak dělat výkopové práce v blízkosti stromů, jak ošetřit nedopatřením poraněné části atd. Naše požadavky na přísné dodržování této normy stavební úřady většinou akceptují a někdy ho i doslovně zapracují do podmínek územních rozhodnutí a stavebních povolení.

Za úspěch pokládáme i to, že AOPK na náš návrh doporučila v letošním roce tři stromy na území města vyhlásit za památné. Jde o dvě přibližně stoleté lípy (*Tilia cordata*) v okrajové části města, jejichž obvody kmenů činí 400 a 440 cm, a o jeden nádherný dub letní (*Quercus robur* L.), obdobně mohutný, navíc rostoucí relativně blízko centra.

Dá se říci, že českolipská „Stužka“ už se probojovala do povědomí veřejnosti na Českolipsku, třebaže není tak mediálně známá jako zmíněná Duha, a nejenže bývá kromě konkrétních kauz zmiňována i v obecnějších mediálních přehledech (nejnověji začátkem října ve zdejším regionálním deníku), ale na její členy se nezřídka obracejí s prosbou o radu a pomoc jednotliví občané i místní sdružení, dokonce starostové menších obcí, kterým ještě chybí dostatek zkušeností v ochraně přírody. Je možné i to, že nově vznikající sdružení jsou činností STUŽ (jistěže nejen jí) inspirovány. To je myslím v dnešní době oblíbených útoků na nevládní organizace (viz třeba V. Klause – ale mnozí se po něm opičí, a ti, kterým „nevládky“ tu a tam šlápnou na kuří oko, si přisadí dvojnásob rádi) a znejistění veřejnosti ve vztahu k nim docela dobrý vedlejší výsledek její činnosti.

PhDr. Miroslav Hudec
předseda regionální pobočky STUŽ v České Lípě

5. ZPRÁVY Z DOMOVA

5.1 Věc: prolomení ekologických územních limitů těžby

5.1.1 MOST/PRAHA, 4. listopadu 2005 16:44 – lidovky.cz

Lídr kandidátky ČSSD v Ústeckém kraji, premiér Jiří Paroubek, už shání hlasy voličů. Tvrdí, že se v budoucnu zruší územní ekologické limity těžby hnědého uhlí v severočeské hnědouhelné pánvi, což obhajuje vyššími cenami nerostných surovin.

Každé oddálení pouze prohlubuje tento dosud neřešený problém, napsal Paroubek v reakci na dopis odborářů soukromé společnosti Mostecká uhelná (MUS), kteří požadují přehodnocení limitů.

Prolomení limitů včetně případného zrušení usnesení vlády ze dne 30. října 1991 však podle něj nebude jednoduché. „Všechny předchozí návrhy na zrušení ekologických limitů těžby vždy narazily na odpor ministerstva životního prostředí, postoj obcí a vlastníků pozemků a ekologicky citlivé veřejnosti,“ uvedl Paroubek.

Ministerstvo průmyslu a obchodu podle Paroubka nyní připravuje materiál, který se zabývá i možnostmi budoucí těžby hnědého uhlí na severu Čech. „Cílem tohoto materiálu však není prosazení těžby uhlí za územními ekologickými limity, jakkoli by tato eventualita z hlediska nutnosti dlouhodoběji udržet přijatelnou míru energetické a surovinové soběstačnosti České republiky byla vítána,“ uvedl premiér.

Odboráři MUS ve svém požadavku přehodnocení limitů odkazují na státní energetickou koncepci, podle níž by Česko mělo být nezávislé na cizích zdrojích, což znamená využití domácích zásob hnědého i černého uhlí a dalších paliv.

Odboráři se ohánějí sociální situací na Mostecku

Sdružení odborových organizací MUS zastupuje podle odborového předáka firmy Vlastimila Waice 8500 zaměstnanců společnosti a jejích dceřiných firem. Využití všech dosažitelných zásob uhlí označuje za nezbytnou podmínku pro dlouhodobou ekonomickou a sociální stabilizaci Mostecku, které už 15 let vykazuje nejvyšší míru nezaměstnanosti v zemi.

Limity, jejichž zrušení je podmínkou i pro obnovu energetických zdrojů elektrárenské společnosti ČEZ, se týkají dvou ze sedmi lokalit severočeské hnědouhelné pánve. „V lomu ČSA patřící MUS by v případě neprolomení limitů skončila těžba v roce 2017, což by přineslo zrušení 4000 pracovních míst. Bez práce by se tak náhle ocitla třetina ekonomicky aktivního obyvatelstva regionu, nyní je to zhruba pětina,“ řekl už dříve Waic.

Za limity podle něj v lokalitě ČSA leží 255 milionů tun hnědého uhlí, v lomu Bílina těžební firmy Severočeské doly (SD) dalších asi 120 milionů tun uhlí. V prvním případě prodlouží uvolnění limitů těžbu o 45 let do roku 2062, u lomu Bílina by to bylo o 15 let do roku 2050.

Zrušení limitů by postihlo Horní Jiřetín a sousední Černice na Mostecku poblíž lokality ČSA. „Pokud premiér hovoří o tom, že se stát nebude moci vyhnout zrušení limitů, je to pro mě hrozná zpráva. Důležité však je, že v dopise není ani zmínka o veřejném zájmu a případném vyvlastnění

pozemků či nemovitostí. Předseda vlády se vyjádřil diplomaticky na obě strany,“ řekl zastupitel Horního Jiřetína a odpůrce těžby uhlí za limity Vladimír Buřt.

Obyvatelé vyjádřili v únorovém referendu jednoznačný nesouhlas s rozšířením těžby hnědého uhlí. Ohrozilo by to totiž existenci jejich obcí. Proti rozšiřování těžby uhlí je i ministr životního prostředí Libor Ambrozek. Během nedávné besedy v Litvínově na Mostecku zdůraznil, že jeho ministerstvo bude prosazovat zachování ekologických limitů těžby hnědého uhlí nejméně do roku 2030.

5.1.2 Paroubkův „dárek“ horníkům - 5. listopadu 2005, Lidové noviny

Volební lídr ČSSD v Ústeckém kraji připustil prolomení limitů těžby uhlí

PRAHA Premiér Jiří Paroubek vyhověl žádosti severočeských horníků a připustil zrušení územních limitů těžby hnědého uhlí. To by znamenalo likvidaci minimálně dvou obcí, Horního Jiřetína a Černic, a způsobilo další devastaci krajiny v severních Čechách.

„S ohledem na rostoucí ceny nerostných surovin se v dohledné době nebudeme moci vyhnout zrušení ekologických limitů těžby hnědého uhlí v Severočeské uhelné pánvi,“ napsal Paroubek odborářům v dopise, který mají LN k dispozici. O zrušení limitů premiéra před časem požádaly odbory Mostecké uhelné společnosti, které tvrdí, že jinak zanikne 4000 pracovních míst. A jak tvrdí člen rady Ústeckého kraje Antonín Terber (ODS), *„to je karta, kterou prostě premiér nemohl nechat ležet“*. Paroubek totiž na severu Čech povede kandidátku ČSSD a řešení nezaměstnanosti mu může přinést politické body.

„Odborná otázka se dostala do politické roviny. Paroubek se snaží kupovat si z titulu své funkce hlasy voličů,“ tvrdí Terber.

Představitelé ohrožených obcí jdou ještě dál. *„Je to neskutečně sprosté. Není možné pro krátkodobou záchranu pracovních míst, navíc nejistou, ničit vesnice a krajinu, která ještě nebyla těžbou dotčena,“* říká člen zastupitelstva Horního Jiřetína Vladimír Buřt. V Horním Jiřetíně a Černicích se přitom letos v únoru konalo referendum, kterého se zúčastnily tři čtvrtiny obyvatel, 96 procent pokračování těžby odmítlo. Paroubek sice v dopise argumentuje cenami surovin, zdroj z jeho okolí však tvrdí, že se rozhodoval právě s ohledem na sociální otázku. *„Snažil se, aby odpověď na dopis odborářů byla kladná,“* tvrdí zdroj LN.

Lídr kandidátky ODS na severu Čech Petr Gandalovič kritizuje alibismus vlády. *„Limity těžby jsou velmi vážné téma, a je od vlády alibistické, že ho nechala zajít tak daleko. O těžbě bude třeba rozhodnout ve velmi krátké době, bohužel do té doby přicházejí volby,“* řekl LN Gandalovič.

Proti prolomení limitů se staví i ministerstvo životního prostředí, jehož šéf Libor Ambrozek (KDU – ČSL) považuje bourání severočeských vesnic za nepřijatelné. Lidé podle něho musí mít mít jistotu, že nepřijdou o své domovy.

Ekologické limity těžby hnědého uhlí vláda přijala v roce 1991. Týkají se dvou ze sedmi lokalit v severočeské uhelné pánvi. Podle odborářů by jejich zachování znamenalo ztrátu práce pro přibližně čtyři tisícovky lidí. *„Bez práce by pak byla třetina ekonomicky aktivních obyvatel regionu,“* tvrdí odborový předák Mostecké uhelné Vlastimil Waic.

Dopis předsedy vlády horníky potěšil, přesto ale hrozí tvrdším postupem. „Nyní odpověď premiéra zvážíme, jsou kroky, od kterých bychom neradi upouštěli. Jaké, to zveřejníme, až přijde čas,“ řekl LN Vlastimil Waic.

Podle odpůrců těžby odbory jednájí na zakázku majitelů Mostecké uhelné.

„Jsou pod jejich přímým tlakem. Jsme svědky jednání, kdy velkopodnikatelé využívají komunistické metody, jako je strašení nezaměstnaností, ztrátou sociálních jistot a podobně,“ říká hornojitětínský zastupitel Vladimír Buřt. Podle něho jsou navíc výpočty o tisícovkách ztracených pracovních míst nadnesené.

„V dohledné době se nebudeme moci vyhnout zrušení limitů těžby uhlí v severočeské pánvi“, napsal premiér odborům.

Robert Malecký

5.1.3 Populismus, nezodpovědnost, nedostatek představitivosti?

Na internetovém serveru Lidovky.cz se 4. listopadu objevil článek, v němž premiér Paroubek slibuje horníkům ze Severočeské hnědohelné pánve prolomení tzv. „územních ekologických limitů těžby“, které vláda ČR vymezila v roce 1991 jako linie, za které nesmí postoupit devastace osídlení, přírody a krajiny těžební činností. Zdůvodňuje to jednak starostí o energetické potřeby země (za limity zůstává 255 mil. tun uhlí), ale hlavně to slibuje odborářům jako příspěvek k odvrácení vysoké nezaměstnanosti, spojované s ukončením těžby na těchto liniích. Co na to říci? Je tohle odpovědný postoj, který by měli voliči v Severních Čechách ocenit?

Vysoká nezaměstnanost je v Severočeské hnědohelné pánvi již léta přesto, že zatím těžba na žádné územní limity nenarážela a nenaráží. Je způsobena spíše neochotou podnikatelů a kapitálu vstupovat do těžbou a energetikou zdevastovaného území SHP. Pokud se zde nějaký zahraniční investor a kapitál přeci jen uchytí, pak takový, který není citlivý na kvalitu životního prostředí a těžko by se uchytí jinde - symbolem za všechny je mexická firma Nematik v Havrani u Mostu. V pokračování devastace povrchovou těžbou uhlí tedy záchrana oblasti před nezaměstnaností určitě není.

Uhlí je přitom navíc v tomto území fenoménem tak jako tak dočasným a trvalou práci nezajistí. Spoléhat na těžbu jako pracovní příležitost je tedy krátkozraké. Budoucnost je právě v jiných ekonomických aktivitách, které je teprve třeba do území přitáhnout. Je třeba postupně měnit její ekonomický profil na sofistikovanější aktivity a technologie, s vyšší přidanou hodnotou lidské práce a lidského umu. Čím méně uhlí se bude ročně těžit, tím déle vydrží dalším generacím. Měli bychom dobře vážit, zda ho „proženeme komíny“ s dnešní účinností spalovacího procesu, nebo ušetříme pro inteligentnější využití při lepších budoucích technologiích, až nebude naše hospodářství potřebovat marnotratně 1,7x více energie na srovnatelný hrubý domácí produkt, než vyspělé země světa. Zda si ho budeme jako dobří hospodáři při celosvětovém ubývání fosilních energetických surovin šetřit pro naše děti a vnoučata, nebo pro krátkodobý zisk vyvážet uhlí i elektřinu a tím i naše životní prostředí do zahraničí, jako dnes.

A to je druhá strana oné mince. Za 14 let od vyhlášení územních ekologických limitů těžby se těžbařské společnosti neposunuly ani o píď v úvahách o vhodnější a území méně devastující technologii těžby. Alespoň v oněch okrajových partiích uhelné sloje, kterou představuje její výchoz pod Krušnými horami. Sveřepě pokračují v bezohledné povrchové velkolomové těžbě, vhodné možná v centrální části pánve s vysokou mocností sloje a relativně příznivějším poměrem ke skrývce, ale naprosto nevyhovující pod jižními svahy Krušných hor. Přitom hlubinná těžba na zakládku, podzemní zplynování uhlí a možná i další způsoby využití těchto uhelných zásob by mohly být (a při inteligentním stanovení ochranných pilířů měst, obcí a prvků územního systému ekologické stability krajiny a ochrany hodných dalších přírodních prvků by byly) k osídlení i přírodě šetrnější a vzbuzovaly by menší odpor. Ono totiž nejde jen o náhradu za osídlení a problém nelze redukovat jen na vyjednávání s jednotlivými majiteli nemovitostí, jak se to někdy snaží zastánci těžby zredukovat. Žádná obec není jen množina jednotlivých obyvatel. Je to občanská komunita, propletená rodinnými, sousedskými, pracovními i zájmovými vztahy, které nelze jednoduše „přesadit“ jinam, aniž se jejich jemné a složité předivo naruší či zničí. Ti, kdo se před těžbou už v životě stěhovali, někteří i opakovaně, často z rodinných domků se zahradami a domácím zvířectvem do nehostinných městských paneláků, by mohli vyprávět. Ale ani přestěhování celých sídel do nových vesnic i s kostelem, pokud by je těžaři nabídli náhradou postavit, neřeší ztrátu památek, důvěrně známé krajiny okolí, krásný přírodní rámeček vesnic chráněných od severozápadu zalesněnými jižními svahy Krušných hor s krásnými bučinami, se zámek Jezeří, s přechodem do dříve úrodné a dnes tak poničené krajiny podhůří.

Minulá devastace, setrvačně pokračující postbolševickými mozky dodnes, byla možná také proto, že původní, většinou německé obyvatelstvo bylo z této krajiny vyhnáno. Noví dosídlenci neměli k takto snadno nabytým (rozuměj ukradeným, nikoliv zděděným) hodnotám žádný citový vztah a žádnou kulturní vazbu. Dnes již v tomto území vyrostly a zakořenily dvě generace mladých lidí, pro které to není „čerstvě dobyté území“, ale už zase domov se vším všudy. V těchto lidech je naděje, že další devastaci v dosavadním stylu již nedopustí a budou se chtít žít jinak, než na úkor svých sousedů, zbytků zachovaných kulturních hodnot, přírody a krajiny, vlastní slušné pověsti. To jsou také voliči a je jich víc, než těch závislých na těžbě. Bylo by dobré si to uvědomit včas a začít dělat něco pro budoucnost oblasti namísto prodlužování minulosti. To by byl jen odklad řešení problémů (včetně hrozby nezaměstnanosti) do budoucna. Bez špetky představitosti, co se stane, až to budou muset naši potomci řešit najednou, namísto postupného útlumu těžby a postupného budování nových příležitostí k obživě plynule od nynějška. Už jsme ztratili 15 let.

Ing. arch. Martin Říha

Územní ekologické limity těžby v SHP ...je třeba zachovat jako trvalé a uchránit zbytek sídel, krajiny i obyvatelstvo před další devastací - toto se můžeme dočíst na titulní straně publikace, kterou vydala Společnost pro krajinu, Kamenická 45, Praha 7. ISBN 80-903663-0-9.

Autoři: Ing. arch. Martin Říha, Ing. Jaroslav Stoklasa, CSc., Ing. Marie Lazarová, Ing. Ivan Dejmál, RNDr. Jan Marek, CSc., Petr Pakosta. Photo Ibra Ibrahimovič.

5.2 Memorandum k regeneraci Pražské památkové péče

5.2.1 Stanovisko České komory architektů (ČKA) k Memorandu o Pražské památkové rezervaci - Bulletin ČKA č. 3/2005.

ČKA byla dne 25. května 2005 požádána o vyjádření k Memorandu o Pražské památkové rezervaci Bohumilem Černým, předsedou komise Rady hlavního města Prahy pro památkovou péči na území hl. m. Prahy a Janem Kněžínkem, ředitelem odboru památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy.

Česká komora architektů je zákonem konstituovaný orgán profesní samosprávy, pověřený v souladu s ustanovením § 23 odst. 6 zákona č. 360/1992 Sb., o výkonu povolání autorizovaných architektů a o výkonu povolání autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě, ve znění pozdějších předpisů, mimo jiné a zejména „...pečovat o stavební kulturu a o kulturu utváření prostředí, spolupůsobit při ochraně veřejných zájmů v oblasti výstavby, architektury a územního plánování, ... pečovat o vysokou úroveň výkonu činnosti autorizovaných osob, ... podporovat odborné vzdělávání a napomáhat šíření odborných informací, spolupracovat s orgány státní správy a místní samosprávy, posuzovat návrhy obecně závazných předpisů dotýkajících se výkonu odborných činností“ architektů, urbanistů (územních plánovačů) a zahradních a krajinářských architektů. Je tudíž představitelem profese a není totožný s jedním z profesních spolků či sdružení, a to jmenovitě Obcí architektů (existujícího vedle řady dalších spolků, například Bloku, Zlatých orlů, Bono publico atd.). Česká komora architektů se na přípravě a autorství Memoranda k regeneraci Pražské památkové rezervace nikterak nepodílela, ani s ní nebyl tento dokument konzultován. Tento dokument proto také nevyjadřuje odborné názory České komory architektů na koncepci a na výkon památkové péče.

Česká komora architektů věnuje systému památkové péče v ČR a jejímu srovnání s vývojem v zahraničí setrvalou dlouholetou odbornou pozornost. Pro tento účel zřídilo představenstvo ČKA pracovní skupinu pro památkovou péči, jejímž vedením jsem byl pověřen. Tato pracovní skupina připravila a opakovaně zveřejnila koncepci památkové péče ČKA, která byla podkladem i pro konzultace s představiteli řady českých měst a obcí, resp. krajů a byla rovněž podkladem pro vyjádření ke koncepci památkové péče v hlavním městě Praze (v roce 1999 a 2000).

S přihlédnutím ke koncepci památkové péče zpracované, projednané a schválené představenstvem Komory se nelze ztotožnit s memorandumem publikovaným Obcí architektů a Společností pro trvale udržitelný život, přestože v některých jednotlivostech obsahuje návrhy akceptovatelné. Jako celek však tento dokument vychází z pojetí památkové péče do značné míry překonaného, nesmyslně restriktivního, který by – důsledně aplikováno v praxi – vedlo k umrtvení přirozeného vývoje měst a obcí, jakož i krajiny.

Nikdo soudný jistě nezpochybňuje skutečnost, že je uchování kulturního dědictví města Prahy v jeho mimořádné rozmanitosti a bohatosti cílem, který musí společnost sledovat a pro jehož naplnění musí na různých správních úrovních vytvářet vhodné podmínky. Výkon památkové péče však musí respektovat nejen význam, rozmanitost a bohatství dochovaného kulturního dědictví, ale musí zároveň umožňovat uchování a rozvoj města jako živoucího organismu, jehož vývoj není ukončen – a to ani v území rezervace/!/, to jest umožňovat ohleduplný rozvoj území a jeho spoluutváření novými urbanistickými a architektonickými počiny. Pro tento účel navrhovala Ko-

mora opakovaně, aby byla provedena především taková právní a politická rozhodnutí a opatření, která budou vytvářet a podporovat vznik a rozvoj vhodného a přívětivého odborného, správního (a právního) a ekonomického prostředí pro osobně odpovědný výkon vlastnických práv a aktivní spoluúčast vlastníků na výkonu památkové péče, a to především zpřehledněním správních struktur a průběhu správních řízení, vypracováním kvalitního informačního systému a jeho zpřístupněním vlastníkům (a to včetně informací územně plánovacích), aktivní a osobně odpovědnou spoluúčast a podíl široké občanské veřejnosti (jednotlivých občanů a jejich sdružení) na výkonu památkové péče, a to za obdobných podmínek jako u vlastníků, aktivní a osobně odpovědnou spoluúčast představitelů samosprávných orgánů všech správních úrovní města na výkonu památkové péče zpřehledněním správní struktury města a přesnějším vymezením kompetencí, s trvajícím důrazem na vlastní spoluúčast místních samosprávných orgánů při přípravě dokumentů o památkové péči pro jejich území (při identifikaci památkových hodnot v území jimi spravovaném a při implementaci těchto dokumentů v praxi).

V případě odborných památkových institucí a osob působících v památkové péči a v oborech souvisejících by měla být důkladně zvažena reorganizace poskytování odborných výkonů v památkové péči. Základním výchozím požadavkem by měl být požadavek jednoznačného vymezení osobní odpovědnosti založené na ověřené a osvědčené odborné způsobilosti. Znamená to ovšem též podstatně přesněji vymezit nejen činnost odborníků, ale i činnost odborné instituce (NPÚ). Podporováno by mělo být především zkvalitnění personálního, organizačního, hmotného a finančního vybavení odborného orgánu působícího na úseku památkové péče, a to na základě důkladné nezávislé odborné analýzy jeho činnosti a doporučení nezávislých odborníků. Vedle institucionalizované odborné památkové péče by měl být vytvořen systém jednotlivě působících odborně způsobilých fyzických osob (popřípadě právnických osob vybavených odborně způsobilými fyzickými osobami), které by tvořily širší odborné zázemí památkové péče a mohly by vytvářet systém „autorizovaných/licencovaných (památkových) konzervátorů“, jejichž činnost by byla podřízena zvláštnímu právnímu režimu, byla by konána pod disciplinární odpovědností (stejně jako například činnost architektů či restaurátorů) a zároveň by se řídila podmínkami trhu při poskytování uvedených služeb. Zároveň je možné podporovat vznik dalších paralelních způsobů zajišťování odborných činností, a to podporou činnosti odborných právnických osob, sdružení a spolků, obecně prospěšných společností a řada dalších subjektů. Obdobně to už ostatně funguje v restaurování a v archeologii!

V případě správního orgánu vykonávajícího přenesenou působnost státní správy na úseku památkové péče by měl být zvyšován standard výkonu správních činností na úseku památkové péče podporou zkvalitnění jeho personálního, organizačního, hmotného a finančního vybavení, a to rovněž na základě důkladné nezávislé odborné analýzy jeho činnosti a doporučení nezávislých odborníků. Zejména musí být provedena analýza jednotlivých správních řízení, jejich struktura, četnost, čas nezbytný k vyřízení a řada dalších okolností, které teprve mohou být vodítkem pro kvalifikované rozhodnutí.

Pro prosazení cílů zkvalitnění památkové péče mají svůj význam, dle názoru Komory, též další nástroje, a to zejména územně plánovací podklady a územně plánovací dokumentace a právní předpisy na jejich základě vydané, jejichž prostřednictvím mohou být stanoveny přesnější podmínky pro uplatňování zásad památkové péče v území diferencovaně, a to nejen s hlubší znalostí urbanistické a architektonické struktury (včetně parametrů technických), ale i podmínek sociálních a ekonomických, jak to ostatně předpokládají i mezinárodní dokumenty, například preambu-

le a úvodní články Washingtonské charty, o účinnou a účelně směřovanou ekonomickou (hmotnou i finanční) podporu památkové péče, sledující především zvyšování kvality údržby a obnovy dochované podstaty kulturního bohatství hmotnou a především finanční (úvěrovou a daňovou) podporou vlastníků, popřípadě stavebníků nebo investorů, zvyšování kvality výkonu odborných činností cílevědomou hmotnou a finanční podporou reorganizace odborných institucí a podpory paralelních odborných struktur, o odborné nástroje, jimiž jsou zejména metodické dokumenty, vymezující standardy odborných výkonů, které by měly být poskytovány, standardy odborné dokumentace, která by měla být zpracovávána.

V tomto smyslu učinila ČKA ve spolupráci s ČKAIT a ČSSI a soukromými nakladateli značný pokrok publikováním standardů profesních výkonů architektů a profesní dokumentace při projektování obnov nemovitých kulturních památek, jakož i standardů výkonů a dokumentace pro provádění nezbytných kvalifikovaných průzkumů.

Koncepce památkové péče formulovaná a formovaná Komorou sleduje především zkvalitnění výkonu památkové péče, a to v širších souvislostech politických; předpokládá především zlepšení osobně odpovědného a odborně kvalifikovaného odborného a správního výkonu památkové péče zástupci odborné veřejnosti působící ve správních orgánech města a v jeho institucích odborných. Základním cílem je vytvoření podmínek pro předvídatelnost a účinnost odborných výkonů a správních aktů prováděných těmito osobami. Tomuto tématu se však memorandum zdárně vyhýbá! Z jeho znění se zdá být vina jednoznačně na investorech, politikách a správních úřednících, nikoliv však na odborné památkové péči samé. Tento fatální nedostatek sebereflexe, spojený s pojmovou nejednoznačností a nejasnostmi koncepčních východisek památkové péče neumožňuje přicházet s kvalitními podněty a návrhy, ať již k urbanistickému vývoji měst, ať k jeho vývoji architektonickému. To se v plném rozsahu týká i Pražské památkové rezervace, jejího ochranného pásma, jednotlivých památkových zón a jejich ochranných pásem a konečně územního rozvoje města a jeho nejbližšího okolí jako celku.

Předložené memorandum postrádá především ověřitelné argumenty a doklady o současném vývoji historického jádra, jakož i celkového urbanistického vývoje hlavního města Prahy. Česká komora architektů se opakovaně vyjádřila i ke koncepci památkové péče v hl. m. Praze a zejména k pojetí územního plánu a územně plánovací činnosti, nejednou velmi kriticky, avšak závěry obsažené v textu memoranda se v mnoha ohledech nezakládají na ověřených skutečnostech (za jiné lze uvést, že podíl kancelářských ploch ve vztahu k plochám pro bydlení začíná klesat a výstavba bytových domů se stává naopak velmi lukrativním segmentem výstavby; vyliďňování centra navíc není proces typický pro období devadesátých let, ale byl zahájen mnohem dříve a v současnosti dochází dokonce k určitému obratu). Skutečnosti neodpovídají zcela ani závěry týkající se celkového urbanistického vývoje města; vůbec není reflektován urbanistický vývoj v prstenci obepínajícím historické centrum (Karlín, Holešovice, Smíchov, Pankrác a další), které se stávají místy významného urbanistického rozvoje města, které přetíženému centru ulevují. Přínosným se jeví i posilování významných subcenter urbánní struktury hl. m. Prahy, zejména v nových urbanistických celcích vzniklých na jihu, jihozápadě, severovýchodě a v dalších lokalitách města. Tlak na případné rozšíření správního území města tak zjevně nepřichází z nitra města; i jen letmá znalost současného urbanistického vývoje v území bezprostředně navazujícím na hranice města prokazuje, že tento tlak je v podstatně větší míře naopak tlakem zvnějšku, který Praha ve vztahu k územně navazujícím obcím nemůže přímo ovlivňovat. Lze jistě diskutovat o tom, zda hl. město Praha v minulosti právě ve vztahu k těmto obcím něco nezanedbalo. V obdobném duchu lze jistě

kritizovat hl. město Prahu za pojetí územního plánu, za jeho značnou přeúrcenost vzhledem k vícevrstvé správní struktuře města, jistě též za chybějící nosný program dalšího rozvoje města a jeho místa ve struktuře evropských a přinejmenším středoevropských měst, jimiž by posílilo některé své specifické rysy odlišující je od ostatních měst a napomohlo využít takových komparativních výhod k osobitému rozvoji.

Za nejproblematictější část memoranda však nutno považovat závěry, které se týkají především specifické problematiky památkové péče. Typická je pojmová nejasnost až rozplizlost – pojmem nejčastěji užívaným není poskytnut významový kontext. Pojem „autenticita“ je například užíván zcela ahistoricky, což v souvislosti s dlouhodobým a mimořádně proměnlivým, v některých vývojových etapách dokonce radikálním (v proměně měřítek až skokovým) urbánním vývojem města (nepochybně a zcela zřetelně v období baroku a ve druhé polovině 19. století) postrádá jakýkoliv smysl.

Neurčitý, jen po povrchu jdoucí text neumožňuje odlišit a specifikovat, kdo má na jevech v memorandu popsanych podíl; připomínáme, že dle našich zkušeností je za podobnými excesy často právě památková péče sama se svými naprosto neadekvátními požadavky, neuceleným a často nekoncepčním názorem, se snahou zasahovat do všeho, co se ve městě děje a tak tříštit pozornost do mnoha zcela marginálních jevů. Právě památková péče odborná není s to podat kvalifikovaný názor na skutečné hodnoty, nerozlišuje mezi podstatným a nepodstatným, chová se v ochranném pásmu PPR jako v PPR samé, brání přirozenému rozvoji bezprostředně navazujících i vzdálenějších (perifernějších) částí města. Jsou to právě pracovníci odborných institucí památkové péče, kteří postrádají jednak vhodné komplexní školení, jednak jednoznačně vymezenou osobní odpovědnost. To jim umožňuje celkem bez následků ovlivňovat rozhodování mnoha subjektů, počínaje politickou reprezentací, přes správní orgány až po jednotlivé investory a spolu s nimi i architekty, vůči nimž často bez znalosti věci prosazují zcela nesmyslné podmínky a požadavky, uplatňované bez elementárních odborných znalostí urbanistických a architektonických.

Postrádá-li však v této době Česká komora architektů něco podstatně, pak především poučenou koncepci památkové péče! A to nejen pro hl. město Prahu, ale pro celou Českou republiku. Památková péče je a bude postavena před témata, na něž nemá v současnosti dobré odpovědi. Zvyšování hladiny zastavění města je alternativou nesmyslného rozrůstání města do krajiny. Požadovat obé – tedy jak nízkou hladinu zástavby a nižší intenzitu zastavění, tak šetrnost ke krajině na okraji města – je *contradictio in adiecto*. Bránit novým stavbám v prstenci čtvrtí navazujících na historické jádro města je z téhož důvodu neproduktivní. Městská památková rezervace je svébytný útvar. Městská památková rezervace má proto také svébytný režim svého života – života města, kterým je vývoj a obměňování (historického) stavebního fondu. Přirozené obměňování je v tomto území zastaveno a je (nějakým způsobem) „regulováno“. Ne zcela přirozená regulace rezervace – tedy cílené ustrnutí kulturního vývoje – může, zejména v dlouhodobé perspektivě, znamenat pouze postupné degenerování a degradování celku a tím ve své podstatě jeho odumírání, neboť i dochované stavby musí být trvale ožívány a podporovány novými zdroji, impulsy a doplňovány dalšími kulturními a civilizačními vrstvami. Aby k odumírání kultury společnosti nedocházelo, aby bylo možné považovat „regulaci určitých území“ za legitimní, je nutné umožnit normálnímu životu vstoupit do největší blízkosti hranic takto stanovených „rezervací“, popřípadě ve vhodných místech do nich i částečně současnou „kulturní vrstvou“ pronikat.

Z tohoto pohledu se, jak již výše řečeno, zejména Karlín, Smíchov, Holešovice nebo Pankrác už více než půl století jeví jako ideální území rozvoje širšího pražského centra. Na tato místa je nutné také nahlížet jako na území, která jsou ideálně dopravně napojená a napojitelná na všechny podstatné radiální směry České republiky a jejího širšího středo- a celoevropského zájmového území a mají navíc přímou návaznost na „hradby Nového města Pražského“. Jsou to ideální území pro současný a budoucí rozvoj jednoho z význačných měst středoevropského regionu, regionu jakým Čechy bezesporu byly, jsou a doufejme, že i nadále budou. Proto je ze širšího pohledu zcela evidentní, že zástavba uvedených území může být pro pražskou památkovou rezervaci úžasným přínosem, protože umožní funkční odlehčení historického jádra, aniž by docházelo k omezování a degradování současné architektury. Druhým zcela nepochybným přínosem je intenzifikace využití vnitřních zastavěných částí města, která umožňuje šetrnější přístup k přírodě a krajině za hranicemi zastavěného a zastavitelného území. Město na menší zastavěné ploše je městem hospodárnějším, městem, které může více „energie“ věnovat svým historickým památkám, svému celkovému „obrazu“. Totéž se týká proměny funkcí, proměny technologií. Pracovníkům památkové péče, tak často zahleděným do minulosti, je nutno připomenout, že mnohé z toho, co nyní úzkostlivě prosazují, bylo ve své době projevem vrcholných technologií, materiálů a postupů navrhování.

Proto nelze ani dopad výškových staveb (resp. zvýšené hladiny zastavění) na památkovou rezervaci považovat výlučně za záporný – ba právě naopak: za kladný. Z architektonického hlediska se totiž jedná o jedinečnou symbiózu současné architektury a urbanismu právě s historicky utvářenou strukturou Nového Města pražského, největšího urbanistického počínu své doby, ale i Starého Města, Malé Strany a Hradčan. Praha – město věží – by tak mohla postupně navázat na svoji staletou tradici, kterou nepřírozeně přerušila „doba úpadku“ druhé poloviny dvacátého století se všemi svými doktrínami územního plánování a památkové péče, které byly živeny neinformovaností a z toho plynoucí přirozenou obavou společnosti ze všeho nového a neznámého v tak „rychlé době“.

Město je, a musí být i nadále, živým organismem, „souborem svébytných jedinců“, nikoli napodobujících a přizpůsobujících se ustrašenců – už předem odevzdaných nevypočitatelné „památkové péči“. Pokud je příčinou „koeficient intenzity využití plochy jako regulativ územního plánu“, potažmo nějaká pomyslná hranice okolní zástavby, je nutné se zamyslet nad tím, zda jsou tyto „regulativy“ skutečně „současné“, a zda by nebylo na čase je přinejmenším aktualizovat (v lepším případě samozřejmě zrušit). Je totiž nutné se zamyslet, zda takovými přehnanými regulativy není dokonce poškozován jiný velmi důležitý a cenný zájem.

Pro stavby a jejich vznik platí veškeré „teorie velikosti“ (např.: *Rem Koolhaas: Bigness or the problem of Large*) a je tedy nanejvýš nerozumné a riskantní do takového procesu zasahovat zvenku. Jen architektura na nejvyšší úrovni doby totiž může reprezentovat nejen sebe, ale i naše město a region nejen v Evropě, ale i z celosvětového hlediska. Praha už nemůže být pouze ušlápnutým skanzenem „na okraji“, ale musí se stát sebevědomou aktivní součástí středu globální společnosti. Pro dosažení tohoto cíle však musí projít vážným zamyšlením nad svým posláním i památková péče; i ona musí být schopna sebereflexe, musí opustit sebestředné a zbytečné sebeobranu agresivní pojetí a musí být schopna nalézat odpovědi na otázky kladené současným vývojem. Toho však nelze dosáhnout pouze povrchními - všechny ostatní obviňujícími – prohlášeními, nýbrž důkladnou analýzou současného vývoje městských struktur, adaptability historického prostředí na tento vývoj a stanovení kvalifikovaných omezujících podmínek pro nejvýznamnější

chráněné zájmy. Nezbytným předpokladem pro to je schopnost rozlišovat podstatné od nepodstatného a důkladná znalost vývoje současné architektury a současného urbanismu.

Jak se zdá text memoranda nasvědčovat, byla podkladem pro závěry v něm učiněné monitorovací zpráva o PPR, vypracovaná NPÚ pro UNESCO, o jejíž objektivitě a přesnosti máme zásadní pochybnost. Považujeme za systémově naprosto neudržitelné, aby zpráva tohoto zaměření nebyla vypracována nezávislými odborníky, stojícími mimo oficiální struktury památkové péče, která by měla mít pouze možnost, obdobně jako ji mají jiné subjekty, podávat k takové zprávě svá vysvětlení a komentáře.

Praha nepotřebuje pouze historickou strukturu pod ochranou UNESCO, ale potřebuje také stavby a urbanismus jedenadvacátého století – a těmi bezesporu budou stavby materiálové, hmotově, technologicky, dispozičně a provozně nové; a často z výše uvedených důvodů výškové – v intenzivně využívaném městském prostředí. Konečně – i potomci dnešních památkářů mají snad právo na předmět „své“ ochrany...

S pozdravem

JUDr. PhDr. Jiří Plos
ředitel Kanceláře a sekretář
České komory architektů
vedoucí pracovní skupiny
představenstva ČKA
pro památkovou péči

V Praze dne 1. června 2005

5.3.2 Odpověď ing. arch. Martina Říhy České komoře architektů

Věc: Vyjádření ke Stanovisku ČKA k Memorandu o Pražské památkové rezervaci „Praha 2005! - Praha 2055?“, otištěnému v Bulletinu ČKA č. 3/2005.

Vážení kolegové,
protože duchovní otec Memoranda o Pražské památkové rezervaci „Praha 2005! - Praha 2055?“ Ing. arch. Skokánek je po smrti a nemůže reagovat na Stanovisko ČKA k tomuto memorandu, cítím jako člen České komory architektů, Obce architektů i Společnosti pro trvale udržitelný život potřebu a povinnost reagovat sám. Diskutoval jsem s panem architektem Skokánkem, když memorandum vznikalo a chápal jsem důvody, které jej po návratu z desítek let trvajících emigrace do vlasti vedly při jeho formulování.

Jádro jeho postoje ovšem není v konzervativním a rigidním památkářském postoji, jak mu podouvá autor stanoviska ČKA, ale v pohledu urbanistickém. A ten je naopak výzvou k odvážnějšímu, více kreativnímu přístupu ke koordinovanému rozvoji Prahy a jejího regionu. Je založen na myšlence, že Praha by se v zájmu ochrany vlastních kulturních a urbánních hodnot mohla a měla podělit s městy jako Kladno anebo s prostory po armádě, jako Milovice, ve svém okolí nejen o nepříjemnosti, spojené s jejím „metabolismem“ (sklady, objekty technické infra-

struktury, skládky odpadků ap.), ale také o některé atrakce rozvoje, jako jsou nová zastoupení evropských institucí a podnikatelských aktivit, regionální, celostátní a mezinárodní občanské vybavenosti ap. Podmínkou by bylo vytvoření kvalitního (tzn. kapacitního a rychlého) dopravního spojení a všestranně (nejen pro Prahu) výhodná dělba městských funkcí.

Rozhodně to nebylo myšleno tak, že Prahu uvnitř památkové rezervace a tím méně mimo ni již nebude možné přiměřeně urbánnímu kontextu dále rozvíjet a měla by být zakonzervována jako nějaký skanzen. Mohlo by to ovšem odlehčit tlaku na umístování přílišného množství novostaveb a příliš vysoké zástavby na citlivé pohledově exponované horizonty krajinného rámce pražské kotliny v optickém kontaktu s Pražskou památkovou rezervací. Bylo by tím současně pomoheno Kladnu, Milovicím a možná i dalším městům v okolí najít novou funkční náplň pro plochy opuštěné průmyslem a armádou, nové pracovní příležitosti a zdroje příjmu do místních rozpočtů. Umožnilo by to snížit u nich jednostrannou vyjížděku za prací do Prahy a docílit rovnoměrnější využití veřejných dopravních prostředků v obou směrech. Tak by se dalo Kladno rozvíjet i jako metropole Středočeského kraje podobně, jako St. Pölten pro Dolní Rakousko mimo Vídeň. Mohlo by, vzdáleno od letiště Ruzyně stejně, jako Praha, hostit administrativní zastoupení mezinárodních a nadnárodních institucí na plochách „brownfields“ po průmyslu. Na trase rychlodráhy (Milovice?) - Praha - (Ruzyně) - Kladno by mohla vzniknout nová funkční i kompoziční osa Pražského regionu, vtahující do organismu města širší okolí bez ohrožení kulturní a památkové hodnoty samotné Prahy. Pomohlo by se tak metropoli i jejímu širšímu okolí, a to nejen ve Středočeském kraji. Vždyť koncept územního plánu Pražského regionu a návrh Územního plánu velkého územního celku Milovice - Mladá předpokládají prostřednictvím všejanské spojky podstatně zkrátit jízdní doby i pro železniční spojení Mladé Boleslavi, Turnova a Liberce s Prahou právě přes Milovice. Není rozhodnuto o budoucím osudu letiště v Milovicích. Nemohlo by to být záložní letiště pro Ruzyni v případě nehod nebo nepřízně počasí? Nemohlo by se tam přestěhovat z letiště Ruzyně alespoň cargo - nákladní letecká doprava? Vždyť v Lysé nad Labem jsou podmínky pro překládku kontejnerů na železnici, silnici i vodu podobně jako o tom uvažují v Pardubicích, ale bez nutnosti stavět vodní dílo Přelouč? Na této ose by mohlo být vybudováno velkorysé výstaviště s trhy evropského významu, sportoviště pro případné výhledové Olympijské hry, aniž by tyto záměry ohrožovaly urbánní substanci vlastní Prahy?

Memorandum vybízí pouze k tomu, aby se takové úvahy alespoň ověřily ve velkoryse pojaté mezinárodní architektonicko - urbanistické soutěži. Aby se Praha pro jednu alespoň v myšlenkách, ve fantazii oprostila od setrvačného „evolučního“ vývoje přidávání dalších „slupek“ zástavby na okraji zastavěného území jako u cibule, od likvidace ostrůvků zeleně proluk uvnitř města zástavbou. To je podle mne mnohem větší konzervatismus, absence kreativního ducha a „přizdívání“, než jaký podsouvají autoru a signatářům memoranda jeho kritici ve stanovisku ČKA. Třeba by ze zdánlivé příliš „odvážné“ fantazie někdo z řešitelů vyhmátl možnosti rozvoje Prahy a Pražského regionu, které by byly využitelné, které by dokázaly oslovit finanční svět, ukázaly se reálnými a kterými by se navíc mohli stát představitelé hlavního města Prahy i Středočeského kraje slavní.

Ani STUŽ, ani Obec architektů při podpisu memoranda nebrala v ochranu to pojetí památkové péče, které zčásti oprávněně kritizuje stanovisko ČKA, totiž bránící i „normálnímu životu“ vč. určitých modernizací, rekonstrukcí, rekonverzí, respektujících urbánní kontext. „Zčásti“ píšu proto, že mnoho občanů a doufám i mnoho architektů si nepřeje, aby sousloví „Praha stověžatá“ znamenalo v budoucnu město zničené mrakodrapy všude, včetně historického centra, jako např.

Frankfurt nad Mohanem. V tomto ohledu tedy autoři stanoviska ČKA polemizují s něčím, co v memorandu prostě obsaženo není a co do něj promítají pod dojmem současných problémů a konfliktů s památkovou péčí oni sami.

Na závěr svého vyjádření mi dovoluji připomenout, že memorandum je především svobodné vyjádření názoru a otevřený podnět k tvůrčí diskusi. V tomto smyslu se k němu hlásím i já, zatímco s pojetím Stanoviska ČKA, jejímž jsem rovněž členem, se ztotožnit nemohu. Protože je spíše okřiknutím, odmítnutím diskuse, distancováním se od ní, od Memoranda i od jeho signatářů a sympatizantů, z nichž mnozí jsou i členy ČKA. Na to, že stanovisko ČKA samo připouští, že mnohé v memorandu má diskutovatelný obsah, je to v demokracii jako výstup ČKA k věci poněkud málo uspokojivé.

V úctě

Ing. arch. Martin Říha

5.3.3 PRAHA 2004 – PRAHA 2054

(Pro informaci znovu přetiskujeme text Memoranda vydaného STUŽ v dubnu 2004. Iniciátorem jeho vydání byl člen STUŽ pan architekt Skokánek)

Česká republika přijala před světovou veřejností odpovědnost za zachování a rehabilitaci Pražské památkové rezervace (PPR), když v roce 1992 na její žádost byla PPR zapsána na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

Po 11 letech od Zápisu je však nespornou skutečností, že současný vývoj způsobuje stálé zhoršování prostředí v centrální oblasti Prahy tím, že roste hustota zástavby a zvyšuje se její hladina, roste podíl kancelářských provozů na úkor stálého bydlení, stoupá intenzita automobilové dopravy, ubývá zelených ploch, atd. Zároveň dochází k postupnému, ale relativně velmi rychlému znehodnocení kulturního dědictví Prahy. Zpráva Státního ústavu památkové péče již za období 1992 až 1998 konstatuje, že se mění „život, atmosféra a charakter města, podléhajícího tlaku komerčního využití centra, a to nejvíce ze všech českých měst.“ Dále uvádí, že autenticita PPR, jedno z nejpodstatnějších kritérií pro její hodnocení, je vážně ohrožena nevhodnými rozsáhlými přestavbami, „stoupajícím trendem radikálních, objemově předimenzovaných novostaveb na Novém Městě a půdními vestavbami na Starém Městě a Malé Straně“, atd., „při čemž není viditelná tendence ke změně tohoto trendu.“

Dnešní vadně založená koncepce stálého narůstání Prahy a nedostatečného využití potenciálu stávajících měst v jejím okolí (např. Kladna) vede ke stupňujícímu se tlaku na nadměrné využití centrální oblasti Prahy, což je neslučitelné s kulturním určením rezervace. Historické jádro Prahy představuje mimořádně významný faktor růstu jako stále přitažlivější cíl mezinárodního cestovního ruchu i jako důležitá podpora aspirace Prahy na místo světových setkání. Praha se však v posledních deseti letech stala také místem, kam směřuje proud stavebních investic mocných zahraničních společností. V centrální oblasti Prahy, o níž mají největší zájem, narážejí investoři na ochranná opatření rezervace a jejího ochranného pásma, takže musí svoje záměry silně omezovat. Praha tak riskuje, že promarní obě svoje základní rozvojové naděje: promešká příležitost umožnit vznik silného ekonomického centra evropského významu mimo centrální oblast Prahy a zároveň dopustí nevratné poškození svého zděděného historického bohatství.

Vyhlášení Pražské památkové rezervace, která se svým neoddělitelným ochranným pásmem zaujímá celou vnitřní Prahu, nutně omezuje možnosti normálního vývoje celého města. Pro zachování tohoto světově významného kulturního dědictví je rozhodující, aby byla stanovena jeho přiměřená funkční náplň, tj. které funkce velkoměsta a hlavního města republiky sem patří a mohou se zde rozvíjet, a které jiné funkce jsou tu nežádoucí. Dále je třeba určit únosnou míru jeho funkčního využití. Protože to stanoveno nebylo, vzniká falešný dojem, že absorpční schopnost chráněné centrální oblasti Prahy je snad nekonečná. Využití současné stavební konjunktury se často jeví jako ekonomicky mimořádně výhodné. Neexistuje totiž komplexní hodnocení ve vzdáleném horizontu, které by odhalilo, že současná praxe kompromisů a ústupků znamená ve skutečnosti také totální ekonomickou prohru.

Je zřejmé, že další vývoj Prahy vyžaduje od odpovědných institucí a politiků formulovat smělou dlouhodobou vizi udržitelné Prahy s výhledem nejméně na půl století, ale také sadu okamžitých praktických opatření, která by zvrátila plíživou erozi kulturních a environmentálních hodnot Prahy.

Žádáme proto, aby vláda

1. Ještě v roce 2004 se otevřeně přihlásila k závazkům, vyplývajícím pro ni ze zápisu Prahy-historického jádra města na seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, deklarovala vůli změnit dosavadní nepříznivý trend ve vývoji historického jádra Prahy a komplexní ochranou předešla dalším nevratným kulturním ztrátám a riziku vyloučení Prahy-historického jádra města ze seznamu UNESCO.

2. Do června 2005 zřídila nezávislý odborný státní orgán, obdobný Státní regulační komisi pro Prahu z doby předválečného Československa, a ve smyslu doporučení Rady Evropy k plánovanému a koordinovanému trvale udržitelnému územnímu rozvoji Evropského kontinentu (Council of Europe: "Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent", 30 January 2002) uložila tomuto nezávislému státnímu orgánu, aby:

a) ještě v roce 2005 zahájil práce na dlouhodobé strategické vizi rozvoje „Udržitelný metropolitní region – Praha 2054“, která by ukázala ve variantách možnosti bezpodmínečného zachování a regenerace kulturně historického dědictví Prahy při současném vývoji nezávislého ekonomického centra evropského významu, a aby ji předložila nejpozději v roce 2007 k posouzení nezávislé komisi s mezinárodní účastí a posléze k diskusi na úrovni odborné i laické veřejnosti.

b) Nejpozději do roku 2006 zpracoval kritickou analýzu dosavadního vývoje centrální oblasti Prahy, obsahující Pražskou památkovou rezervaci a její ochranné pásmo, zejména se zřetelem k negativním trendům ve vývoji životního prostředí a ztráty původnosti a celistvosti kulturně historického dědictví Prahy, výsledky pak zveřejnil a zajistil jejich projednání odbornou i laickou veřejností (např. na mezinárodní konferenci nebo diskusi politiků, odborníků a zástupců veřejnosti ve sdělovacích prostředcích).

3. Zahájila do června 2005 široce založenou popularizační kampaň, která bude průběžně informovat obyvatele Prahy i občany republiky o mimořádné historické, kulturní i hospodářské hodnotě historického jádra Prahy, smyslu a způsobech jeho ochrany, významu zápisu Prahy-historického jádra města na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, s cílem posílit hrdost občanů na toto mimořádné historické dědictví a získat jejich aktivní účast na jeho ochraně.

4. Připravila do roku 2008 zákon o Pražské památkové rezervaci v rámci širšího zákona o Praze a do té doby nedovolila schválit žádný dokument, který by dále posiloval nekontrolovaný růst Prahy a tím zvyšoval tlak na další nadměrné využívání chráněné centrální oblasti Prahy, jako je zejména již po několikáté předkládaný Územní plán velkého územního celku Pražského regionu anebo úsek územního plánování v návrhu nového stavebního zákona.

za Obec architektů
Ing. arch. Oleg Haman, v.r.
předseda

za Společnost pro trvale udržitelný život
Pavel Šremer, prom.biol., v.r.
předseda

5.3 Redakční rada ve Výboru pro Úmluvu o biodiverzitě

Ve *Výboru pro Úmluvu o biodiverzitě* byla ustanovena redakční rada. Jejím úkolem je připravit obsahovou stránku Informačního systému Úmluvy o biologické rozmanitosti (Clearing House Mechanism, CHM) a k poskytnutí informací do CHM.

Jedná se o zdokonalení webové stránky CHM a doplnění databáze organizací, zabývajících se biologickou diverzitou, případně o další informace, vztahujících se k tomuto tématu.

Tímto se obracím na členy STUŽ o spolupráci na získání informací, vhodných do databáze. Pokud má někdo k dispozici materiály, jež by se mohly uplatnit v databázi (rukopisy z inventarizačních průzkumů a mapování přírody a jejích součástí, nebo seznam organizací, zabývajících se touto problematikou), bude vhodné a žádoucí, kdyby je mohl poskytnout k dispozici. Dosud se hlásí organizace ČSOP, ale věřím, že i mezi našimi členy je řada zpracovatelů a řešitelů projektů, které by se mohly zařadit do připravované databáze.

Materiály by neměly být starší pěti let.

Rovněž je možné připomínkovat webovou stránku www.chm.nature.cz.

Připomínky a informace mi zasílejte na e-mail: jiri.roth@worldonline.cz, nebo písemně na adresu PaedDr. Jiří Roth, Jiráskova 4211, 430 03 Chomutov.

Předem děkuji za spolupráci a věřím, že členové STUŽ přispějí k vytvoření databáze, která pomůže Výboru pro Úmluvu k další systematické práci.

PaedDr. Jiří Roth, člen předsednictva STUŽ

5.4 Využití „brownfields“ je svrchovaně veřejným zájmem!

Příspěvek od Martina Říhy a Pavla Šremera na konferenci o brownfields, která se konala ve dnech 6. a 7. prosince v Praze. Příspěvek přednesl Pavel Šremer.

Z obecného pohledu racionality využití území, ochrany životního prostředí i ekonomie provozu sídel je využití „brownfields“, tzn. jednou již zastavěného, ale dočasně nevyužitého nebo vzhledem k potenciálu místa špatně využitého místa, nesporně „veřejným zájmem“. **Proč ?**

Jde obvykle o pozemky a stavby v zastavěném území, opatřeném komunikacemi i inženýrskými sítěmi a dopravní obsluhou. Jejich zapojení do organismu města a do jeho chodu by tedy měly být snazší a v dlouhodobé perspektivě provozně levnější pro provozovatele inženýrských sítí i veřejné dopravní obsluhy. Znovuvyužití takových objektů nebo ploch zkracuje dojížděku lidí za prací, za vybaveností, šetří čas a peníze. Na „zelené louce“ za městem se toto vše musí teprve budovat a v provozních nákladech je to vždy a trvale náklad „navíc“, zdražující provoz dopravní i technické infrastruktury. Výstavba na okraji a za okrajem sídel „na zelené louce“ je vždy buď na úkor zemědělské půdy, nebo přírodního prostředí. Je na úkor dostupnosti přírody a krajiny pro obyvatele, protože prodlužuje cesty a čas obyvatel potřebné k dosažení přírodního prostředí, vhodného pro regeneraci sil. To už je lepší záměry na nové aktivity, neuskutečnitelné např. v zastavěném území Prahy, zkusit umístit na „brownfields“ měst a obcí v okolí, např. v Kladně, než dál a dál bez zelených cézur rozšiřovat hlavní město za jeho přirozené geografické hranice či limity (viz Memorandum k ochraně Pražské památkové rezervace „Praha 2005! - Praha 2055?“ podané státním orgánům STUŽ a dalšími organizacemi). Na rozdíl od výstavby „na zelené louce“ využití brownfields obvykle negeneruje novou, zbytnou dopravu, velkou část dopravní obsluhy vykoná MHD a nikoliv individuální automobilová doprava. I tím je dopad na životní prostředí a veřejné zdraví příznivější.

Proč se tedy využití brownfields přes všechny tyto potencionální přednosti a prokazatelný veřejný zájem nepříliš daří? Proč je dodnes výstavba „na zelené louce“ převažující? Ty důvody jsou chronicky a dobře známy:

Daleko složitější rozplétání džungle vlastnických vztahů v rozdrobené městské parcelaci a jednání s desítkami, stovkami či tisícovkami vlastníků, zatímco u polí za městem je jich pár a bývají jasní. Vyšší cena pozemků, ale navíc často i překonávání spekulativních pohnutek a sázek na vyhnání ceny v budoucnu nebo při trvajícím odporu dosavadních vlastníků, které zatím nic nemotivuje pozemek využít řádně jimi samými nebo je nabídnout tomu, kdo by to dokázal. Staré objekty nebo technické úpravy pozemků, které je třeba nejdříve zlikvidovat, jsou oproti výstavbě „na zelené louce“ nákladem navíc. Staré ekologické zátěže půdy a horninového prostředí pod bývalými továrnami, sklady, provozovnami služeb atd., vyžadující nejdříve sanaci na přijatelnou míru znečištění, slučitelnou s novou funkční náplní pro tyto plochy. Větší riziko, že se narazí na archeologickou či jinou kulturní památku, takže průzkum a záchrana využití zkomplikují, zdrží, prodraží nebo nakonec úplně znemožní. Potřeba mnohem většího ohledu na urbánní, tzn. funkční, prostorový a architektonický kontext nové zástavby „brownfields“, než na „zelené louce“, je tu „příliš mnoho sousedů“, kteří chtějí do využití, provozu, dopravní obsluhy a vzhledu nových objektů v sousedství mluvit.

Jen v těch nejatraktivnějších městech a lokalitách v nich se novému zájemci o umístění a využití vyplatí všechny tyto handicapy překonat „za své“. Trváme-li na tom, že i tak jde o veřejný zájem, pak to musí být vyjádřeno i ve **veřejné podpoře**. A ta může a musí mít několik forem:

- **legislativní**

nejen zákon o ochraně přírody a krajiny a zákon o územním plánování a stavebním řádu musejí chránit nezastavěné území a preferovat využívání území přírodě již v minulosti člověkem odebraných, jak je již deklarováno. V rámci ekologické daňové reformy je třeba stanovit daň z nemovitostí tak, aby nutila majitele objektů a pozemků v zastavěném území se o tyto nemovitosti řádně starat, ekonomicky je využívat v souladu s charakterem a ekonomickým potenciálem území, okolními funkcemi a územním plánem. Nevhodné využívání nemovitostí, nebo ponechání „ladem“ by mělo být sankcionováno tím, že daň z nemovitostí by byla vyměřována nikoliv podle skutečného stavu, ale podle možného výnosu z nich, pokud by byly využity v souladu se shora uvedenými podmínkami a majitelé tak motivováni aktivními ekonomickými nástroji k řádnému využívání nebo prodeji jinému zájemci, který by svým záměrem na takové daně vydělal.

- **koncepční a managementu území, investorská**

nejen v územním plánu, ale i ve strategických materiálech koncepční povahy by orgány samosprávy měly mít jasný přehled o existujících „brownfields“ a jasnou představu o jejich žádoucím nebo přípustném novém funkčním využití. Ale nejen to. Měly by ve svých rozpočtech pamatovat na svou aktivní spoluúčasť a pomoc každému, kdo se do složitostí znovuvyužití „brownfields“ přes všechny popsání těžkosti pustí, pomáhat s věcnou a časovou koordinací sanací, demolice, podmiňujících a souvisejících investic jak nástroji územního plánování a stavebního řádu podle nového zákona, tak smlouvami se zainteresovanými subjekty, pomocí s řešením majetkoprávních problémů, vlastním spoluiinvestováním do veřejných statků, jejichž fungováním je podmíněn úspěch záměru využití „brownfields“. Zatím se to daří jen ojedinelé (viz např. přestavba Anděl a Tatra Smíchov, Sazka Aréna v Praze, byť ta s potížemi, jichž se lze však vyvarovat), stále se ale objevují recidivy těžkostí a neschopnosti je překonat, namísto partnerství soukromého a veřejného sektoru dominuje rivalita a někde i vzájemná zášť, ovlivňování konkurencí, politizace apolitických témat, závist.

- **politická a společenská**

pro využití „brownfields“ je třeba vytvářet i příznivé politické a společenské klima včasným a otevřeným diskutováním takových záměrů s veřejností, s občany dotčených městských částí, sousedy, nevládními zájmovými organizacemi s cílem vysvětlit si navzájem stanoviska, využít racionální nápady, náměty, znalosti a zkušenosti z území pro optimální budoucí využití a uspořádání území „brownfields“. To neznamená všem námitkám a připomínkám vyhovět, ale vyslechnout je a zvážit, a také vysvětlit skutečné důvody pro případné nevyhovění těm, kdo je uplatnili. Mít odvahu spory řešit, rozhodnout, nikoliv před nimi couvat, zavírat oči nebo lidem lhát.

Problematika „brownfields“ je oblastí vývoje měst a obcí a vztahů člověka k přírodě a krajině, kde by se zájmy ekonomické a ekologické mohly vzájemně komplementárně doplňovat a navzájem posilovat, nikoliv být v rozporu. Docílíme toho ale jen tehdy, uvědomíme-li si prioritu dlou-

hodobých a celospolečenských, tedy skutečně veřejných zájmů před konjunkturálními krátkodobými zájmy dílčími.

Orgány veřejné správy tu jsou placeny z peněz daňových poplatníků právě proto, aby nakonec celospolečenský účet za rozvojové aktivity ve městech a obcích, předkládaný veřejným institucím do jejich rozpočtů nehradil jen ztráty, zatímco celý zisk inkasují ti podnikaví. Jsou tu proto, aby se naše města a obce rozvíjela, aniž trpí nad únosnou a regenerace schopnou míru příroda, krajina, životní prostředí a lidské zdraví.

Ve 21. století bychom už měli být schopní při ukončení nějaké činnosti na pozemku v zastavěném území po sobě „uklidit“ a pozemek znovu využít pro nový účel, ne jej jako kočovníci po „vybydlení“ opustit a přestěhovat se škodit jinam.

5.5 Poléťavý prach může být i vrah

Značné riziko pro lidské zdraví představují podle Světové zdravotní organizace (WHO) koncentrace poléťavého prachu dnes českém ovzduší běžné. V Evropě na následky znečištění ovzduší každoročně předčasně umírá asi 300 až 400 tisíc lidí a každého Evropana připraví přízemní ozón a prachové částice ve vdechovaném vzduchu v průměru o devět měsíců života. Znečištění ovzduší prodlužuje i dobu nemoci a snižuje hrubý domácí produkt EU o 80 miliard euro ročně! Kolik lidských životů a jak velké ekonomické škody má na svědomí poléťavý prach v Česku zatím nikdo nespočítal. Odborníkům je ale dobře známo, že zejména ve velkých českých městech představuje znečištění ovzduší problém velmi vážný.

Není prach jako prach

Výzkumu zdravotních účinků poléťavého prachu je věnována už po desetiletí značná pozornost lékařů celého světa. Značná variabilita jeho vlastností způsobuje potíže při hodnocení vlivu na zdraví člověka. Pro stanovení zdravotních rizik (ale i pro zavedení případných regulačních opatření) je klíčové zjistit, jak nebezpečný je z hlediska zdraví lidí prach určitého složení či z konkrétního zdroje.

Výsledky medicínských studií ukazují, že může být velmi podstatný rozdíl ve zdravotním účinku rozdílných druhů prachu. Není jedno jestli při procházce přírodou člověk vdechuje větrem zvířená a obroušená zrníčka půdy ze zoraného pole nebo jestli je nucen vdechovat drobné sazičky z dieselových motorů, kterými zamořují centrum Prahy desetitisíce automobilů valících se po severojižní magistrále.

Pozornost je podle epidemiologických studií třeba soustředit na procesy spalování, např. kotelny, teplárny, elektrárny, hutě, spalovny odpadů, automobily, letadla, domácí topeniště. Částice prachu vznikající spalováním mají relativně velký povrch a obvykle obsahují řadu nebezpečných sloučenin (např. těžkých kovů, aromatických uhlovodíků).

Jako zvláště nebezpečné byly vyhodnoceny prachové částice unikající z dieselových motorů. Přitom se v posledních letech zvyšuje podíl automobilové dopravy na znečištění ovzduší, zejména v hustě obývaných oblastech. Významně roste i objem nákladní automobilové dopravy (včetně tranzitní), což vzhledem k poloze Česka uprostřed EU představuje do budoucna vážnou hrozbu. Navíc stoupá množství dieselových motorů v osobních automobilech a jejich výrobci vynakládají

značné sumy na reklamu pro podporu prodeje vozů s dieselovými motory. „Naftáci“ ale na rozdíl od „benziňáků“ nemají katalyzátor pro snížení množství škodlivin ve výfukových plynech a jsou významným znečišťovatelem ovzduší prachem.

Jak škodí prach?

V 80. letech 20. století byla na základě desítek studií odvozena tzv. funkce dávka-odpověď, která umožňuje provést odhad úmrtnosti v závislosti na koncentraci prachu v ovzduší. Výzkumy v nejrůznějších zemích světa prokázaly souvislost mezi průměrnou denní koncentrací prachu v ovzduší a vyšší nemocností následující den. U astmatiků byl zjištěn vliv rostoucí koncentrace prachu na zhoršení příznaků nemoci a na růst užívání léků. U dětí existuje také významný rozdíl v úmrtnosti na pneumonii (zánět plic) v závislosti na průměrné roční koncentraci prachu v ovzduší. Řada studií prokázala i synergický efekt působení polévatého prachu a oxidů síry, s nímž mělo bohatou zkušenost i komunistické Československo.

Špinavá Praha a překročené limity

Znečištění ovzduší prachem je bohužel v Česku stále značně vysoké. V rámci projektu Čisté ovzduší pro Evropu (CAFE - Clear Air For Europe) provedla holandská Agentura pro hodnocení životního prostředí porovnání čistoty ovzduší asi ve 30 velkých evropských městech. Z hlediska znečištění polévatým prachem vyhodnotila jako vůbec nejhorší ovzduší v Praze. K podobně špinavým městům patří třeba Turín, Řím nebo Barcelona. Jako zdaleka nejčistší bylo naopak vyhodnoceno ovzduší švédského Stockholmu. Poměrně dobrá situace je též v Helsinkách, Birminghamu či Paříži.

Ale pověstné máslo na hlavě nemá u nás jen Praha. Podle oficiálních statistik bylo například v roce 2003 v pěti městech s překročenou roční průměrnou koncentrací polévatého prachu vystaveno nadlimitním hodnotám znečištění 83 % obyvatel. V lednu navíc vstoupilo v platnost zpřísnění normy EU pro znečištění ovzduší prachem - denní limit PM₁₀ (50 mikrogramů/m³) nemá být překročen víc než sedmkrát za rok. Mnohá města v Česku už ale stačila tuto kvótu vyčerpat už do konce března.

„Bezpečná“ koncentrace neexistuje

V minulosti vycházelo hodnocení zdravotního rizika polévatého prachu z přesvědčení, že lze nalézt „bezpečnou“ koncentraci škodliviny, která nezpůsobuje žádné nežádoucí účinky. Na teorii tzv. „prahového působení“ bylo založeno vyhlášení i hygienických limitů, které vytvářelo ve veřejnosti představu, že pokud není překročena limitní koncentrace škodlivin, nemá znečištění ovzduší vliv na zdraví.

V roce 2004 však WHO konstatovala, že ani nejnovější epidemiologické studie nebyly schopné jednoznačně stanovit prahovou hodnotu pro polévatý prach. Prokazují naopak existenci nežádoucích účinků i pro hodnoty znečištění, které v minulosti nebyly zkoumány. WHO uvedla, že „**pojem prahové hodnoty je spíše iluzorní ... neboť nevyhnutelně existují hluboké rozdíly v individuální senzitivitě**“. Proto doporučuje místo stanovování limitů znečištění používat závislost mezi koncentrací, které jsou obyvatelé vystaveni, a reakcí organismu, která může být různá u odlišných skupin obyvatel. byla používána. Obdobná koncepce „bezprahového účinku“ škodlivin je užívaná pro hodnocení rizika onemocnění rakovinou, kde je počítána pravděpodobnost onemocnění klesající s velikostí expozice.

WHO nyní i pro polétavý prach považuje podobnou závislost mezi expozicí a účinkem za lepší základ pro přijímání opatření k regulaci kvality ovzduší než pohodlné spoléhání na „bezpečné“ koncentrace. WHO konstatuje významné dopady na zdraví lidí (včetně výrazného zkrácení průměrné délky života) i v případech, kdy limitní hodnota znečištění není překročena. Experti Světové zdravotní organizace došli k závěru, že snižování znečištění ovzduší i pod současnými normami bude mít za následek zlepšení zdraví obyvatel. Převedeno do každodenní praxe to naopak znamená, že ke zhoršení zdravotního stavu lidí v okolí může vést i výstavba nového zdroje polétavého prachu (např. parkoviště, silnice, spalovny, elektrárny, slévárny atd.), která nepovede k překročení hygienického limitu.

WHO proto vládám doporučuje, aby se intenzivně věnovaly snížení úrovně znečištění ovzduší, protože povede ke zlepšení zdraví lidí, včetně výrazného prodloužení průměrné délky života. A to dokonce i v oblastech, kde je dnes znečištění silně pod limitem pro polétavý prach stanovený Evropskou unií.

Existuje celá řada dobrých příkladů toho, že lze v poměrně krátké době podstatně zlepšit ovzduší města. Třeba americká Atlanta kvůli letní olympiádě v roce 1996 zavedla komplex opatření, který poměrně rychle snížil znečištění ovzduší a prokazatelně zlepšil i některé indikátory zdravotního stavu. Doufejme, že se podobnými příklady dají brzy inspirovat i radní českých a moravských měst.

- Co je polétavý prach?

Jako polétavý prach jsou označovány tuhé částice unášené vzduchem, které se liší jak svou velikostí, tak chemickým složením i původem. Lidé jsou polétavému prachu vystaveni zejména vdechováním znečištěného ovzduší. Ukládání částic v dýchacím ústrojí je závislé jak na jejich velikosti, tak i na způsobu dýchání. Obvykle jsou za polétavý prach považovány částičky menší než 10 mikrometrů a jejich obsah v ovzduší se vyjadřuje jako hodnota PM₁₀. Předpokládá se, že částičky nad 10 mikrometrů jsou při běžném povrchovém dýchání nosem zachycovány na sliznici dutiny nosní. Částičky v rozsahu 5-10 mikrometrů se usazují v jemných dýchacích cestách. S rostoucí hloubkou dýchání roste množství větších částic strhávaných proudem vzduchu do hlubších partií respiračního traktu.

- Zdravotní vlivy polétavého prachu

Účinky krátkodobého působení: zvýšení počtu zánětlivých onemocnění plic, nepříznivé účinky na kardiovaskulární systém, zvýšení spotřeby léčiv, zvýšení počtu hospitalizací, zvýšení úmrtnosti

Účinky dlouhodobé působení: snížení plicních funkcí u dětí i dospělých, růst onemocnění dolních cest dýchacích, zvýšení počtu chronických obstrukčních onemocnění plic, snížení předpokládané délky dožití (převážně v důsledku úmrtnosti na srdečně-cévní a plicní onemocnění)

Miroslav Šuta

6. ZPRÁVY ZE SVĚTA

6.1 Tisková zpráva Evropské agentury pro životní prostředí

Brusel, 29. listopadu 2005

Evropě začíná být horko - žebříčku ekologických problémů vévodí klimatické změny

Nemáme-li za to později draze platit, musí političtí činitelé, podniky i jednotlivci začít okamžitě řešit řadu ekologických problémů

Vůbec nejteplejšími zaznamenanými roky byly roky 1998, 2002, 2003 a 2004. Jen během léta roku 2003 zmizelo deset procent alpských ledovců. Při současné rychlosti jejich úbytku roztají do roku 2050 tři čtvrtiny švýcarských ledovců. Klimatické změny takového rozsahu nepociťovala Evropa již 5 000 let, uvádí se v nové zprávě Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) se sídlem v Kodani.

Publikace „**Evropské životní prostředí: stav a výhledy 2005**“ (*The European environment: state and outlook 2005*), shrnuje hodnocení 31 zemí po dobu pěti let, podává přehled o životním prostředí v Evropě a poukazuje na problémy, jimž Evropa čelí a mezi kterými jsou klimatické změny pouze jedním z ožehavých témat. K dalším oblastem, které vyvolávají obavy, patří biodiverzita, mořské ekosystémy, pevninské a vodní zdroje, znečištění ovzduší a zdravotní problematika. Zpráva poprvé obsahuje analýzy zemí s použitím jednotných indikátorů a umožňuje tak porovnání hodnocených zemí - pětadvaceti států EU a dále Bulharska, Islandu, Lichtenštejnska, Norska, Rumunska, Turecka a také Švýcarska z hlediska naplňování stanovených cílů

Zpráva uvádí, že v průběhu 20. století se v Evropě zvýšila průměrná teplota o 0,95 stupně Celsia. To je o 35 % více, než kolik činil nárůst v celosvětovém měřítku (0,7 C), přičemž teplota poroste i nadále. EU si tuto skutečnost uvědomuje a dala si za cíl omezit globální nárůst teploty na 2 °C nad úroveň, která panovala v předindustriální době.

„Pokud se během několika desetiletí účinně nezasáhne, bude kvůli globálnímu oteplování na severu tát ledová pokrývka a od jihu se budou rozšiřovat pouště. Mohlo by dojít k tomu, že se evropské obyvatelstvo v podstatě soustředí uprostřed kontinentu. Avšak i když se podaří omezit globální oteplování pod cílovou hodnotu EU nárůstu o 2 stupně, budeme žít v atmosférických podmínkách, jaké člověk ještě nikdy nezažil. Musíme usilovat o radikální snížení emisí“, říká Jacqueline McGlade, výkonná ředitelka EEA.

Přijatá legislativa EU plní svůj účel, konstatuje se ve zprávě. Vyčistili jsme si vodu i vzduch, nepoužíváme látky narušující ozon, zdvojnásobili jsme recyklaci odpadů. Máme automobily, které méně zatěžují životní prostředí – bez výrazného zlepšení, jež během uplynulých dvaceti let přinesly katalyzátory, by některé emise byly oproti současnosti až desetinásobně vyšší. A přece trvalo deset až dvacet let, než tato opatření přinesla své výsledky, konstatuje se ve zprávě.

Zvýšenou zátěž na životní prostředí přináší v současné době i změny v charakteristikách osobní spotřeby. Lidé v Evropě dnes žijí déle a víc Evropanů žije samo, což klade zvýšené nároky na

prostor k bydlení. Mezi léty 1990 a 2000 se v Evropě zastavělo přes 800 000 hektarů půdy, což je plocha třikrát větší než Lucembursko. Bude-li tento trend pokračovat, celková rozloha městských oblastí se za pouhé jedno století zdvojnásobí. Zvládnout rozšiřování měst je zásadním úkolem, máme-li ochránit naše přírodní zdroje, uvádí se ve zprávě.

Cestujeme častěji a do vzdálenějších míst a spotřebováváme přírodní zdroje planety dvakrát rychleji, než kolik činí celosvětový průměr. Doprava je a v blízké budoucnosti i nadále bude nejrychleji rostoucí oblastí přispívající k emisím skleníkových plynů. Například u letecké dopravy se do roku 2030 očekává nárůst na dvojnásobek současného stavu. Znamená to, že zanecháváme svou zřetelnou stopu i mimo Evropu, vyčerpáváme přírodní zdroje a poškozujeme životní prostředí celého světa.

Průzkumy veřejného mínění Eurobarometr ukazují, že si přes 70 % obyvatelstva EU přeje, aby rozhodovací sféra přikládala stejnou váhu ekologické, hospodářské a sociální problematice. Jak zpráva zdůrazňuje, je z tohoto důvodu třeba, aby političtí činitelé vzájemně spolupracovali na celoevropské, národní i místní úrovni. Je nutné zahrnout aspekty ochrany životního prostředí do řízení takových resortů, jako je doprava, zemědělství nebo energetika, a vytvořit rámec, v němž by mohli aktivně jednat podniky i jednotlivci.

„Politici činitelé musí prozíravě hledět do budoucnosti. Daňové zatížení je třeba postupně přesouvat z oblasti pracovních sil a investic ke zdanění znečišťování a neefektivního využívání materiálů a půdy. Důležité jsou reformy v rozdělování dotací do sektorů dopravy, bydlení, energetiky a zemědělství. Potřebujeme dotace, které budou podporovat udržitelné postupy a vysoce účinné technologie“, říká profesorka McGlade.

„Při začlenění potřebných stimulů tyto reformy povedou ke zvýšení objemu investic, inovacím a posílení konkurenceschopnosti. V některých zemích a odvětvích jsme toho již v současnosti svědky. Díky vysokému zdanění benzínu v Evropě a přísným normám máme dnes po několika desetiletích automobily, které jsou z hlediska spotřeby paliva téměř dvakrát úspornější než automobily na amerických silnicích. Důsledky nečinnosti se projevují v tom, jak lidé žijí a jaké máme životní prostředí – k příkladům patří likvidace zásob ryb v mořích, používání azbestu ve stavebnictví, kyselá dešť či olovnatý benzín. Vyplatí se jednat teď, abychom si v dlouhodobém výhledu zabezpečili svou budoucnost“, říká profesorka McGlade.

Poznámky pro vydavatele:

O Evropské agentuře pro životní prostředí (EEA):

Cílem EEA, která sídlí v Kodani, je napomáhat dosažení významných a měřitelných zlepšení životního prostředí v Evropě poskytováním aktuálních, cílených, relevantních a spolehlivých informací politickým činitelům i veřejnosti.

V rámci svého mandátu předkládá EEA každých pět let souhrnný přehled o stavu životního prostředí v Evropě. Publikace „Evropské životní prostředí: stav a výhledy 2005“ (*The European environment: state and outlook 2005*) obsahuje:

Souhrnné hodnocení životního prostředí v Evropě, s těmito kapitolami:

- Životní prostředí a kvalita života

- Prostředí pevnin
- Klimatické změny
- Kvalita ovzduší a zdravotní problematika
- Sladkovodní zdroje
- Moře a mořská pobřeží
- Půdy
- Biodiverzita a ekosystémy
- Životní prostředí a hospodářská odvětví
- Výhled do budoucna

Základní sada indikátorů, sestávající z několika ukazatelů, které jsou stabilní a mohou sloužit k hodnocení efektivnosti politických opatření, jako je pokrok při dosahování cílových hodnot Kjótského protokolu. Příkladem takového základního ukazatele jsou emise skleníkových plynů. Ukazatele poskytují aktuální a relevantní informace o trendech a pohybech, k nimž v životním prostředí dochází.

Analýzy jednotlivých zemí vycházející z devíti ukazatelů obsažených v základní sadě indikátorů. Každá analýza podává srovnání výsledků jednotlivých zemí, tzv. karet hodnocení neboli scorecards, podložených informacemi, jež o sobě příslušné země samy poskytly.

Každá z analýz zemí byla vyhotovena ve spolupráci s daným státem s cílem zahrnout do analýzy karty hodnocení doplňková národní hlediska těchto zemí. Výběr indikátorů provádí EEA a nutně nezohledňuje priority jednotlivých zemí. S cílem umožnit hlubší pochopení otázek na úrovni jednotlivých zemí byla některá zde uvedená čísla převzata z národních zdrojů a nemusí proto být plně konsistentní s údaji, které nashromáždil Eurostat, EEA či jiné mezinárodní subjekty. EEA přijímá plnou zodpovědnost za konečný výsledek.

Chcete-li zjistit, jak si vede *Vaše země*, nahlédněte ve zprávě do části C.

Země, jež jsou do zprávy zahrnuty: 25 členských států EU (Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Spojené království, Španělsko, Švédsko) a dále Bulharsko, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Rumunsko a Turecko.

Zpráva je k dispozici na internetové adrese:

http://reports.eea.eu.int/state_of_environment_report_2005_1/

6.2 Česká republika v hodnocení Evropské agentury životního prostředí

V publikaci „Evropské životní prostředí-Stav a výhledy 2005“, právě zveřejněné Evropskou agenturou životního prostředí je jedna část věnována hodnocení 31 zemí Evropy za dobu pěti let pomocí jednotných indikátorů, umožňujících porovnávání jednotlivých zemí. Na základě takového porovnání byla Česká republika zařazena ve skupině nových členských států EU, spolu s přistupujícím Bulharskem a Rumunskem tj. států s poměrně vysoce energeticky a emisně intenzivním hospodářstvím, jsoucích na dobré cestě k dosažení cílů ochrany ovzduší, které mají vysoce intenzivní nákladní dopravu a nejnižší naměřené úrovně množství komunálního odpadu

v Evropě. Analýza samotné České republiky vedla na základě sledovaných indikátorů k těmto výsledkům:

Emise skleníkových plynů

Celkové emise těchto plynů dosáhly v r. 2003 143,4 Mt CO₂ ekv., oproti referenčnímu roku 1990 je to snížení o téměř 25 %, což znamená bezproblémové plnění 8% snížení dle závazků z Kjótského protokolu. Ačkoli se jedná o příznivý trend, hodnoty měrných emisí v přepočtu na obyvatele zůstávají stále vysoké oproti průměru zemí EU-15.

Spotřeba energie

V r. 2004 byla konečná spotřeba energie 1099,3 PJ, tj. výrazně nižší oproti první polovině devadesátých let. V posledních letech však dochází k pozvolnému nárůstu cca 1 % ročně. Vysoká energetická náročnost ČR je i nadále velkým problémem, zůstává přibližně o 60 % vyšší než průměr zemí EU-25. Očekává se zlepšení díky „Národnímu programu hospodárného nakládání s energií a využívání jejích obnovitelných a druhotných zdrojů“, jehož druhá fáze se má realizovat v r. 2006-2009.

Obnovitelné zdroje energie

Hrubá výroba elektřiny z obnovitelných zdrojů se podílela v ČR na hrubé spotřebě elektřiny 4 % a podíl obnovitelné energie na primárních zdrojích činil jen 2,9 %. Podíl je stále příliš nízký, aby se dosáhl národní cíl 8 % elektřiny z obnovitelných zdrojů do roku 2010. K splnění by měl napomoci nedávno přijatý zákon č. 180/2005 Sb., implementující směrnici EU 2001/77EC o podpoře elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů. Oproti dosavadním nedostatečným zárukám pro investory tento zákon zaručuje návratnost investic pomocí garantovaných vstupních cen pro obnovitelné zdroje.

Emise okyselujících látek

Došlo k velmi významnému snížení emisí od r. 1990 - téměř o 90 % u SO₂, 40 % u NO_x a cca 50 % u NH₃. Další pokles by měl nastat po realizaci dvou národních programů pro omezování emisí (programu na celkové snížení emisí a programu na snížení emisí z velkých zdrojů znečišťování). Tím by měly být do r. 2010 splněny národní emisní stropy pro SO₂ a NH₃, prognózy však ukazují na problém u NO_x vzhledem ke stagnujícímu až mírně rostoucímu trendu těchto emisí.

Emise prekurzorů ozonu

ČR patří k mírně ohroženým regionům z hlediska tvorby přízemního ozonu (vlivem své geografické polohy). Od r. 1990 dochází k výraznému snižování emisí všech prekurzorů ozonu a k dalšímu snížení přispějí uvedené národní programy snižování emisí.

Poptávka po nákladní dopravě

Jednoznačný trend růstu nákladní přepravy sledoval od r. 1995 vývoj hrubého domácího produktu, v období 1998-2001 činila hodnotu 36 tunokm/1000 Kč. Od r. 2002 do r. 2003 se přepravní výkon zvýšil více než HDP, ale v r. 2004 se poprvé jeho hodnota snížila, což indikuje tzv. decoupling (oddělení křivek růstu zátěže životního prostředí od růstu HDP).

Oblast organického zemědělství

V ČR se rozvíjí organické či ekologické zemědělství od počátku 90. let. V r. 2004 existovalo celkem 836 organicky hospodařících zemědělců na celkem 263 299 ha zemědělské půdy, tj. na 6,16 % veškeré zemědělské půdy. 90 % ploch tvoří louky a 7,5 % orná půda. K největšímu rozšíření využití půdy pro organické zemědělství došlo v letech 1998-2001 díky obnovení státních příspěvků organickým zemědělcům. Od r. 2004 je podporováno v rámci nových zemědělsko-environmentálních schémat v českém Horizontálním plánu rozvoje českého venkova.

Komunální odpad

V letech 1995 až 2002 produkce komunálního odpadu rostla až na 4,6 milionu tun. Pak se jeho produkce mírně snížila (mezi roky 2003 a 2004 méně než 4,4 milionu tun). Skládání zůstává nejužívanější formou nakládání s odpady - v r. 2004 bylo do skládek uloženo 67 % odpadu. V roce 2003 bylo recyklováno 11,7 % komunálního odpadu, přičemž množství recyklovaného a regenerovaného odpadu se zvyšuje. Od r. 1999 se výrazně zvýšil podíl spalování odpadu - oproti původnímu necelému 0,5 % celkového množství odpadu už v r. 2003 dosáhl téměř 10 %.

Využití sladkovodních zdrojů

Celkové odběry vody dosáhly v r. 2004 1626,1 milionu m³ z povrchových zdrojů a 401,2 milionu m³ z podzemních zdrojů. Veřejné zásobování spotřebovalo 24 % celkových odběrů z povrchových vod a 86 % z podzemních vod. (2003-2004). Povrchových vod nejvíce spotřeboval energetický průmysl - 54 % odběrů, zemědělství není významným spotřebitelem (se spotřebou 4 % povrchových, 2 % podzemních vod). Trend poklesu odběrů z povrchových vod v letech 1990-2001 se neudržel a v r. 2002-2003 došlo k nárůstu odběrů o 19,6 % ve všech kategoriích využití vody, nejvýrazněji v energetice a výrobě tepla. Za celé období 1990-2003 byl však zaznamenán výrazný pokles spotřeby povrchových vod o 41,3 % a předběžné údaje za rok 2004 ukazují též meziroční pokles o 4,1 % (též 4,5% pokles u podzemních vod).

Celkové shrnutí

Česká republika uspokojivě plní stanovené cíle a je na dobré cestě k zachování i k dalšímu zlepšování kvality životního prostředí v budoucnosti. V souvislosti s očekávaným hospodářským růstem budou mezi prioritní otázky k řešení problémů životního prostředí patřit emise okyselujících látek, energetická náročnost výrob, emise skleníkových plynů a intenzita nákladní dopravy.

6.3 BBC: Švýcaři pro zákaz pěstování geneticky modifikovaných plodin

Vydáno dne 28. 11. 2005

Občané Švýcarska v referendu podpořili návrh na pětiletý zákaz pěstování geneticky modifikovaných plodin. Pro se vyslovilo 55 procent zúčastněných voličů. Je mezi nimi i mnoho švýcarských farmářů, podle nichž by zavedení modifikovaných plodin narušilo obchod s tradičními zemědělskými výrobky.

Zástupci vlivného biotechnologického průmyslu ve Švýcarsku vedli kampaň proti zakazu. Podle nich se země nesmí bát nových vývojových trendů. Jak uvádí zpravodajka BBC v Bernu, hlasování dokázalo, co už příznivci zakazu tvrdili předtím - že Švýcaři nechtějí modifikované plodiny ani na svých polích, ani na talíři. Na švýcarské půdě bylo dosud vypěstováno jen velmi malé množství geneticky modifikované pšenice, v rámci výzkumu na univerzitě v Curychu.

6.4 Agronavigátor: GM hrách vyvolává alergie

Vydáno dne 24. 11. 2005

U geneticky modifikovaného hrachu, vyvinutého Ústavem Australského svazu pro vědecký a průmyslový výzkum (CSIRO), který je odolný vůči napadení zrnokazem hrachovým (*Bruchus pisorum*), způsobujícím každoročně až 30% ztráty sklizně, bylo zjištěno, že vyvolává u myši krměných tímto GM hrachem, alergické reakce podobné astmatickému záchvatu. Výzkum byl prozatím pozastaven. Výzkumný tým, který se vývojem GM hrachu odolného vůči škůdcům zabýval deset let, nyní zahájí další výzkumy s přihlédnutím ke zjištěným skutečnostem.

6.5 Ekologické, spotřebitelské a zdravotnické NGO vyzývají Evropskou agenturu pro bezpečnost potravin (EFSA) ke změně přístupu

Vydáno dne 07. 10. 2005

Evropské organizace zdravotníků, ochránců životního prostředí a práv spotřebitelů společně vyzvaly 6.10 2005 Evropskou agenturu pro bezpečnost potravin (EFSA), aby ochranu zdraví a životního prostředí upřednostnila před komerčními zájmy.

Podle společného prohlášení EUROCOOP, European Environmental Bureau (EEB), Přátel Země, European Public Health Alliance a Greenpeace by EFSA měla podstatně změnit svou práci i své procedury. Výrazně kriticky se tyto organizace staví zejména k práci EFSA v oblasti **geneticky modifikovaných organismů** (GMO). EFSA by měla mimo jiné zvýšit transparentnosti svých rozhodovacích procesů a přehodnotit složení vědeckých panelů tak, aby byla zachována jejich nezávislost a nezávislost na průmyslu.

Zároveň s touto výzvou zveřejnila organizace Greenpeace studii, která poukazuje na chyby EFSA při schvalování geneticky modifikované kukuřice BT-11 švýcarské společnosti Syngenta, při níž podle Greenpeace agentura nedodržela unijní pravidla pro hodnocení rizik GMO.

7 NÁZORY, POLEMIKY, KOMENTÁŘE, ÚVAHY Z PERA ČLENŮ A PŘÍZIVCŮ STUŽ A Z TISKU

7.1 Dominanty noci

*text byl napsán pro časopis Veronica, kde vyšel ve zkrácené podobě
(v plném znění byl přílohou zprávy o nočních Krkonoších a je i ve sborníku Symposion 2004)*

Úvod

Osídlená krajina, rozhodně ta naše česká, obsahuje stále více nápadných artefaktů, některé tvoří její dominanty. Bývají oblíbené (hrady na vrcholech kopců) i nenáviděné (sloupy vysokého napětí). Vůči mnohým jsou postoje rozrůzněné. Hlavně vůči těm, které tu za našeho dětství nebývaly.

Lidské výtvořiny jsou nápadné v různé míře, podle počasí a místa, odkud je vidíme. Robot by většinu z nich těžko rozeznal, jejich přítomnost odhalí až inteligentní analýza pozorované scény. To ale platí jen ve dne...

V noci mnohé artefakty být přestanou patrné i pro lidi. Jiné naopak vyvstanou. Které? Takové, jež jsou spojeny se svícením. Zjednodušeně lze říci, že umělé zdroje světla a věci jimi osvětlené se stanou nesrovnatelně nápadnější než celý přírodě blízký zbytek krajiny. Probereme postupně čtyři typy takových se soumrakem vyvstávajících artefaktů, podle jejich rozšířenosti, závažnosti a nápadnosti:

- svítidla (budeme jim říkat dále lampy či světla),
- osvětlené stavby a reklamy,
- světelné struktury ve vzduchu,
- okna

Budeme se věnovat také úvahám o tom, proč vůbec nápadné jsou, je-li to žádoucí, a jak to případně změnit.

Lampy

Ty nejhojnější, nejvýraznější noční dominanty jsou tak běžné, že jejich přítomnosti často ani nevěnujeme pozornost: jsou to všechna *světla viditelná i zdálky*. Antropogenní noční krajina, to jsou na začátku jedenadvacátého století především spousty umělých hvězd na zemi či „na stopkách“ kousek nad ní. V dále bývají malebné, zblízka ale velmi oslnivé a zcela nepřiměřené ostatní noční krajiny, která jejich vinou ani není kloudně vidět.

Světla si raději nevšímáme asi proto, že nás nenapadne, že by vidět být vůbec nemusela. Že jediné, co odněkud zdálky vidět být má, jsou majáky či označení překážek. Například světla na stožárech, komínech a věžích, která mají varovat letadla. A pak semaforey, u těch ale stačí viditelnost jen ze směru, odkud se k nim přijíždí – vzpomeňme, že na železnici mívají dlouhý „rukáv“. Veškerá ostatní světla mají svítit jen na nějakou cílovou plochu, zpravidla pod sebe. Toho je snadné dosáhnout, vzorem je opět stará železnice (v mnohých zemích i současná): stačí, aby zboku či shora byl patrný jen jejich *neprůsvitný (horní) kryt*. Nesmí z něj čouhat žádný vypouklý kryt dolní, ať průhledný či průsvitný. Taková světla se v dálce rychle mění v tenkou slabou čárku. Jsou-li jen trochu pod námi, nejsou vidět vůbec. Vyvstane zato osvětlený terén pod nimi, což je skutečný smysl jejich použití.

Uměle osvětlený terén, to je jistě velká změna krajiny oproti normálnímu nočnímu stavu, oproti krajinnému rázu, který vládl před rozšířením silného elektrického osvětlování (extrémním případem se stane sjezdovka Protěž, patrná na svahu Černé hory z půlky Hradeckého kraje). Pokud by ale zdáli byl patrný jen terén, a ne lampy na něj svítící, byla by to ohromná náprava. Je to přitom náprava snadná, dokonce rentabilní. Stačí, aby pro budoucí změny osvětlení platila jednoduchá pravidla, hlavně to základní: nesvítit vodorovně a nahoru. Taková platí již v pěti italských provinciích, vyňata jsou jen slabá domácí světla. Začali s tím před pěti lety v desetimiliónové Lombardii, v prosinci 2004 zákon ještě zpřísnili. Časem se jim podaří, aby byla z vyhlídek zase patrná lidská sídla, a ne pouze tamní výbojky. Italská večerní krajina získá zpět své staré, jemné kouzlo.

V krajině, jejíž vzhled lampy neruší ani svou nápadností ani oslňováním, a kde se tedy zrak může přizpůsobit jasu prostředí, se uplatňují více než ve dne její obrysy, temné siluety hor, kopců či stromů proti světlejšímu nebi. Za bezměsíčné noci totiž přichází strmě shora jen malá část světla a kontrasty obzoru vůči obloze vzrostou. I obrysy budov, které vystupují nad okolí, jsou tak nápadné, že nepotřebují žádné zdůraznění. Tma jim propůjčuje tajemnost a monumentalitu ve dne nedosažitelnou.

Stavby a reklamy

Mezi spoustami oslnivých bodů ale přirozené siluety vymizí. Vrátit pozornost k význačným průčelím či pomníkům má pak jejich záměrné osvětlení, tím silnější, čím více rušivých světel kolem nich je. Snad proto je brněnský Špilberk *osvětlen dvacetkrát silněji* než decentní Big Ben v Londýně. Přesto je Špilberk z mnoha míst v Brně jen slabým pozadím oslnivých lamp, které jsou blíže k nám. Takový souboj nelze vyhrát, jas lamp bývá větší než jas bílých ploch ozářených sluncem... Naprostou dominanci mizerných lamp dokáže potlačit jen denní světlo. Temné siluety lze jistě občas vyčlenit z okolní noci záměrným osvětlením, kdy začnou být oproti pozadí naopak výrazně světlejší. Takovou změnu lze užít pro zdůraznění výjimečných okamžiků: tehdy lze po právu mluvit o osvětlení slavnostním. Jednou, dvakrát, možná i desetkrát do roka může mít dobrý smysl proměnit na večer pomník, část fasády nebo věž v lampión.

Sousloví „slavnostní osvětlení“ se v novořeči ale používá pro jakékoliv osvětlování něčeho jiného než cest a prostranství, v naprosté většině jde přitom o osvětlení každovečerní, dokonce celonoční. O osvětlení trvalé. Pod zavádějícím názvem se lépe prodává: kdo by odmítl nabídku, že i u něj bude konečně slavnostní osvětlení? Že i jeho místo lze snadno, pouhým technickým opatřením s příchodem každého večera učinit významným, ba slavným?

Ješitnost je běžná vlastnost a osvětlených věží a průčelí bude proto jistě přibývat. S tím se asi musíme smířit. Zamysleme se proto nad tím, jak by měl výsledek pokud možno vypadat.

Chce-li někdo nějakou stavbu či sochu učinit na noc předmětem nerušené pozornosti či obdivu, prvním krokem k tomu by mělo být zaclonit či vypnout špatná okolní světla (rušit mohou i osvětlené vývěsní štíty a jiné reklamy, ty lze alespoň zeslabit). Pak by si měl na místě ověřit, že to vlastně už stačí. Tak přece architektura odjakživa fungovala. Až pokud ho silueta či jen tušené detaily daného artefaktu neuspokojí, může volit mírné osvětlení. Třeba takové, jaké poskytuje úpněk (desetina luxu), jen někde ve městě by mohlo být potřeba až desetkrát silnější. Důležité je přitom dodržet, aby diváci z míst, kde se obvykle vyskytují, zdroj světla neviděli, a dominantou byl jen osvětlovaný předmět, lépe jen jeho vybraná, světlem zdůrazněná část. Takové osvětlení by si mohlo zasloužit přívlastek *okrasné*.

Možnosti přitáhnout pozornost světlem si mnohem dřív všimli obchodníci. Jejich reklamy, dnes umístěné i daleko od příslušných hospod, prodejen či továren, bývají osvětleny mnohem silněji, než vyžaduje jejich čitelnost. K mnohem světlejším místům scény je zrak podvědomě přitahován. Silné světlo signalizuje cosi důležitého. Billboardy bývají tak zářivé, že překonají i většinu lamp.

Obří orel nabízející minerálku je ve dne na širém poli hodně nápadný. V noci se ale stává rovnou středobodem vesmíru, pro zraky cestujících i pro hmyz z dálek až kilometrových. Osvětlené osamělé billboardy jsou největším znečištěním neurbanizované krajiny. Jiné, jsou-li blízko u silnice, mohou být tak oslnivé, že vážně ohrožují bezpečnost provozu. Ještě častěji se to ovšem týká reflektorů, které na ně (a současně řidičům do očí) svítí.

Byznys je byznys, je to i služba občanům, vývěsní štíty podniků, které jsou v noci otevřené, nápadné být asi musí. Stačí pro to ale obvykle desetinové, ne-li setinové osvětlení. I když není umístěno uvnitř tabule, lze je vždy zaclonit tak, aby samy reflektory vidět nebyly. Ty přece zákazníky nepřitáhnou.

Na cesty svítíme směrem dolů. Na vyvýšené předměty lze ale posvítit i opačně, je to jednodušší. To má ovšem výrazný důsledek. Zdi, střechy a věže zaplavené světlem zespodu dostávají nový, přízračný, ba morbidní ráz. Z dětství si pamatujeme, jak jsme posvícením baterkou zespodu na obličej vytvářeli příšerné grimasy a pak se tomu smáli. Každý artefakt lze samozřejmě i uměle osvětlit shora, tak, jako je tomu ve dne. Struktury s reliéfem jsou tak pěknější, přirozenější.

Vzdušné zámky

Dnes nicméně převažuje velmi silné osvětlování zespodu. Hojně je i u billboardů. Přitom vzniká zajímavý, nezamýšlený jev, zcela nový artefakt. Zdáli bývá i nápadnější než osvětlovaný předmět.

Mám na mysli *světelné věže, chvosty a hrany* mířící vzhůru. Ty bývají vidět z mnohem větší dále než samotné osvětlené stavby. Jsou to nakonec ty největší dominanty. Svěrázné poselství, uvědomíme-li si, kam se to vlastně ty osvětlované předměty vzpínají (k nebi, dříve před smrtí nedosažitelnému). Světelné věže, hrany a chvosty se dnes tyčí nad kdejakou vesnicí. Proč? Protože tam odspodu *zaplavují světlem svůj kostel*.

Na rozdíl od jiných artefaktů jsou takové noční světelné sloupy a hrany zvláštní tím, že vypadají z různých míst zcela jinak. Někdy se během jízdy či chůze objeví ostrá, výrazná hrana mezi světlem a tmou docela nečekaně a třeba jen o pár metrů dále zase zmizí. Ve velmi čirém vzduchu může být nenápadná, jindy se stává dominantou města či vsi, daleko přesahující jejich území. Já si tak vybavuji Buchlovice, Uherský Brod nebo obelisk v Brně na Denisových sadech.

Kde se ty nebeské ocasy vlastně berou? Tak, jako u oslnivých lamp všude kolem nás, na vině je nedbalé směřování světla. Zaplavuje-li se celá stavba světlem odspodu, vrhá vzhůru stín. V kalném vzduchu bývají hranice stínu nápadné. Stín je ovšem v pořádku, co tam nepatří, je jen to světlo kolem něj...

Obr. Vzdušné zámky nad „neznámými vesnicemi“ na východ od silnice Prostějov-Brodek

V oněch pěti italských provinciích to již řeší zákon: výjimečné artefakty se všeobecně respektovanou hodnotou se sice smějí osvětlit i zespodu, ale vždy jen tak, aby žádné světlo nešlo kolem nich do nebe. Toho lze nejsnadněji docílit tehdy, když se neosvětluje věž celá, ale jen její vybraná část. Světlomety, který takový úkol zvládnou, všichni známe, používají se v divadle. Ideu naznačují i klopená světla aut – vtip je v tom, že přímé světlo jdoucí z vlákna žárovky ven je v nich kouskem plechu obráceno na zrcadlo a tím pak přesměrováno do užšího kuželu.

Otevřená noční česká krajina bývá dnes, není-li extrémně průzračný vzduch, *plná vzdušných zámků*, mnohem větších než jsou ty osvětlované kostely, radnice a jiné památky pod nimi. Aby tak plná nebyla, nebo aby alespoň ty zámky něco příležitostně sdělovaly, na to je levný recept: nesvítit takto ledabyle na věže pořád – svícení na Hradčany i na památky v Londýně se po půlnoci vypíná. Ještě lépe pak nesvítit každý večer (není-li to hrozně důležité kvůli turistům). Starosta, farář či úředník má v rukou kouzelný proutek, kterým takový vzdušný artefakt může kdykoliv mávnutím zrušit.

Zajímavý pohled se naskýtá těm, kteří se do světelného chvostu nad kostelem dostanou. V tu chvíli totiž kostel zmizí, zbude jen oslnivé ústí reflektoru. Tak to dnes vypadá z nebe (já si toho jevu všiml jako host inspekčního letu kontrolujícího noční letecké značení). Kostely, které někdo osvětlil, pánbůh zkrátka v noci nevidí. Světlomet mířící na jeden kostel v Anglii (Boston Stump) bývá při pohledu z Mezinárodní kosmické stanice jasnější než celý Londýn. Někde se podobný efekt projevuje i při pohledu ze země – proti ústí silného reflektoru všechny běžné lampy blednou...

„Lejzry“

Nezamýšlené artefakty nad osvětlenými budovami mají analogii v artefaktech zamýšlených, pohyblivých, vytvářených *reflektory namířenými jen do nebe*. Lidově se jim říká lejzry. Někde jich už ubylo, někde jsou zakázány (u nás to obcím umožňuje zákon o ochraně ovzduší), jinde dosud jitří mysl hlavně starých lidí (připomínají totiž doby bombardování). Protože jde o úzké kruhové svazky světla, jsou vidět ze všech stran, nejnápadnější jsou, když zamíří nad nás. V čirém vzduchu vídáme místo světelných sloupů jen jejich konce v mracích, to jsou pak ufa, kvůli kterým volávají lidé na hvězdárny. Pohyblivý reflektor proměňuje noční krajinu v tichou diskotéku, rozlehlou desítky kilometrů. Představení je sice trochu jednotvárné, ale zato je zdarma; třeba někoho občas i těší. Je to ohromně dalekonosná reklama – i když nezsvícení asi nevědí, na co vlastně.

Světelné kopce a zmizelá noc

Jednotlivá vzhůru mířící světla vytvářejí jednotlivé proměnlivé struktury. Ze světelných dominant jsou to asi ty nejméně známé a nejzajímavější, navíc prozrazující, jak čirý je zrovna vzduch. Tím nejmohutnějším jevem jsou ale jejich součty. *Světelné dómy* nad vesnicemi, městy, metropolemi. Od kopců přírodních se liší tím, že jsou světlé a nemají ostrý obrys. Od Mikulova lze vidět takové čepice nad Vídní, Bratislavou i Brnem. Je zajímavé uvědomit si, že jsou vlastně nad nimi jen ve smyslu úhlovém, stejně jako vzdušné zámky nad kostely. Ve skutečnosti jde o vzduch nad krajinou někde v polovině cesty mezi zdroji světla a námi.

Světelné čepice nejsou přímým důsledkem toho, že máme osvětlené cesty a budovy. Valná většina umělé nebeské záře totiž pochází se světla, které odešlo z lamp jen mírně šikmo vzhůru směrem k nám. Je tedy, stejně jako přímá viditelnost lamp, jen důsledkem nedbalosti (a plýtvání elektřinou) při osvětlování. Má-li někdo nad severem světelnou záři špatně osvětleného města, stěží postřehne i dosti silnou záři přírodní, polární (kterou lze jinak vidět každých pár let), jeden z nejužasnějších úkazů vůbec.

Nejvýrazněji se vzdálená města projeví tehdy, když je nad nimi vrstva vysoké oblačnosti. Připomeňme, že v přírodě jsou mraky za bezměsíčné noci proti nebi vždy tmavé. U nás je to už téměř všude naopak. Ne hvězdy, ale mraky nám v noci svítí na cestu...

Umělé noční dominanty, které přinesl stoletý rozvoj elektrického osvětlování, se staly tak samozřejmou součástí našeho života, že je leckdy už nevnímáme. Jejich vinou pak nebývají vidět skromná světýlka přírodní. Hvězdy, světlušky, tak jemné a kouzelné, že se až tajíval dech. Světlušky se jinak než potmě nenajdou (takže z měst téměř vymizely), hvězdy sice nevymřely, ale proti jiným světlům jsou tak nenápadné, že si jich stěží kdo všimne, natož aby někoho uchvátily či připomněly Kanta s jeho mravním zákonem. Proč si tedy prázdné nebe technicky nezkrášlit aspoň vzdušnými zámky...

Milá, zdravá noční krajina

Zbývá nám ještě jeden typ nočních dominant, s tradicí odvěkou. Mám na mysli světla (plamenů olejových lamp, později svíček či petrolejek, až nakonec žárovek), kterými si lidé svítí doma. Okno skromně svítící do noci je symbolem lidské přítomnosti, útočiště, je i tématem mnoha starých obrazů. Dnes jsou v záplavě lamp a reklam nápadná leda okna silně osvětlených hal či věžáků (v Holandsku skleníků; pomoci mohou neprůsvitné rolety, které světlo vrátí dovnitř a v zimě ušetří i teplo). Okna osvětlená skromnými domácími světly (ta by měla být čistě žlutá a slabá, aby nerušila střídání denního a nočního metabolismu) se mezi nimi ztrácejí. Rád bych se dožil toho, že se spolu s hvězdami stanou opět těmi jedinými světelnými dominantami noci. Že se noční krajina stane i v obydlených oblastech zase krásná jako v pohádkách. Plná fiktivních strašidel místo viditelných vtíravých přízraků.

Jiné téma by bylo, jaký vliv má noční krajina plná moderních světelných dominant na další živočichy. Na hmyz vůbec, na obojživelníky, ptáky, savce – hlavně pokud jsou aktivní i v noci (a to je většina živočichů), nebo pokud se tehdy stávají kořistí. Jestlipak jsou rádi, že noc už není tak strašná, černá jako kdysi. To zde probírat nebudeme, jen si s potěšením vzpomeneme, že už nemusíme v létě umývat po každé noční jízdě čelní skla a světlomety aut. Prostředí se jaksí, ehm, vyčistilo... od nočního hmyzu. Je to díky tomu, že ač větru a dešti ještě neporoučíme, dni a noci už ano. Máme v rukou nemalou moc, teď jen přidat odpovědnost.

RNDr. Jan Hollan

7.2 Několik poznámek komeniánské filosofie ke knize Fritjofa Capry *Tkáň života - 2. část - pokračování z minulého čísla*

2. kapitola - Od částí k celku

V textu:

V textu je popisován přechod od mechanicismu k systémovému myšlení. Průkopníky systémového myšlení byli biologové. Ti chápou systém jako síť (vztahů) v síti (vztahů). Je-li možno si představit každý organismus jako uzlík v síti, a tento uzlík je další síť.

Každý systém tvoří celek ke svým částem a současně je částí většího celku. Buňky, jako živé systémy se spojují v tkáň, tkáň tvoří orgány, orgány tvoří organismy. Ty existují v rámci ekosystému, nebo sociálního systému. Vytváří organizovanou mnohoúrovňovou komplexitu. Na každé úrovni komplexity jsou pozorovány vlastnosti, které na jiné nejsou - **emergentní vlastnosti**.

Symbioza je těsná koordinace aktivit různých druhů organismů a **výsledný živý systém** má opět rysy jediného organismu.

Systémům nemůžeme porozumět na základě analýzy - rozebrání na části a jejich zkoumáním. Vlastnosti částí mohou být pochopeny pouze v kontextu většího celku, z organizace celku. Systémové myšlení je tedy **kontextuální** a soustřeďuje se na základní principy organizace. Je tedy opakem analytického myšlení.

Poznámka:

Komenský nikdy neuznal mechanistický způsob myšlení. Vždy stál na pozicích života a člověka. Proto Komenský předběhl svou a naši dobu. **Ke Komenskému se proto nevracíme, ale na něj se teprve dotahujeme.**

Analytické a mechanistické myšlení patří do ustupující vlny archaického myšlení. Systémové myšlení patří do nastupující vlny neolitického, ekologického a křesťanského myšlení.

V symbiotické etapě, o kterou komeniánská filosofie usiluje a která již začíná nastupovat, jde o sjednocení lidské společnosti s ostatní přírodou. Lidstvo se tak stane jedním z jejích orgánů - jejím mozkem. K tomu je ovšem nutné, aby se vymanilo z archaického parazitizmu, nejdříve lidí na lidech a tím také na přírodě. Nutnou podmínkou je tedy zrovnoprávnění lidí také na sociálním základě.

3. kapitola - systémové teorie

V textu:

Systémové myšlení je nové myšlení v pojmech **vzájemné spojitosti, vztahů a kontextu**. Živé systémy jsou integrovanými celky, jejichž vlastnosti nemohou být redukovány na vlastnosti menších částí. Jejich podstatnými, tedy systémovými vlastnostmi jsou takové vlastnosti celku, které nemá žádná z částí. Tyto vlastnosti jsou dány „organizačními vztahy“ částí, tj. konfigurací uspořádaných vztahů, která je charakteristická pro určitou třídu organismů nebo systémů. Systémové vlastnosti mizí, když je systém rozložen na izolované základní složky. Na každé úrovni vykazují pozorované jevy vlastnosti, které neexistují na úrovních nižších. Systémové vlastnosti na určité úrovni se nazývají „**emergentní**“ vlastnosti, protože se vynořují na té určité úrovni.

Systémové myšlení je myšlením „kontextovým“, protože vlastnosti částí nejsou skutečnými vlastnostmi a lze je pochopit jen v kontextu celku. Vysvětlovat věci v souvislostech znamená vysvětlovat je v jejich prostředí, proto je ***systémové myšlení*** též myšlením ***enviromentálním***.

V mechanistickém pojetí je svět souborem objektů. V systémovém pojetí jsou objekty sítěmi vztahů, které jsou uloženy opět ve větších sítích. V mechanistickém pojetí je poznání přirovnáváno ke stavbě, se „základy“, věda má prý stavět na „pevných základech“. Tato mechanistická přirovnání v systémovém myšlení neplatí. ***Vědění a poznání je chápáno jako síť představ a modelů bez pevných základů***. Materiální vesmír je chápán jako dynamická síť vzájemně propojených událostí. Žádná z vlastností jakékoli části této sítě není základní. Všechny vyplývají z vlastností dalších částí a veškerá konzistence jejich vzájemných vztahů je určena strukturou celé sítě.

V karteziánském paradigmatu existuje víra v objektivitu vědeckého popisu, který je nezávislý na lidském pozorovateli a procesu poznání. V novém paradigmatu, systémovém myšlení, nemůžeme popis přírody chápat jako objektivní, protože vždy závisí na člověku, na co se táže a na procesu poznání. Proto epistemologie - metoda dotazování - je zahrnuta do popisu přírodních jevů.

Příroda je chápána jako navzájem propojená síť vztahů, v níž identifikace specifických struktur jako objektů závisí na lidském pozorovateli a na procesu poznání. Toto předivo se popisuje termíny odpovídající sítě představ a modelů, při čemž žádný z nich není o nic fundamentálnější, než ty ostatní.

Staré paradigma stojí na karteziánské víře v jistotu vědeckého poznání. Nové paradigma uznává, že veškeré vědecké koncepce a teorie jsou limitované a přibližné. Věda nemůže nikdy poskytnout úplné a definitivní pochopení a porozumění.

V mechanistickém pojetí karteziánské vědy existují fundamentální struktury a dále existují síly a mechanismy, jejichž prostřednictvím tyto struktury působí na sebe navzájem a dávají tak vznikat procesům. V systémové vědě je každá struktura považována za manifestaci dotyčných procesů. ***Systémové myšlení je tedy vždy myšlením o procesech***. Například metabolismus jsou neustálé, složité a vysoce organizované procesy.

Obecná teorie systémů je obecnou vědou o „***celistvosti***“. V uzavřeném fyzikálním systému - stroji - se bude samovolně zvyšovat neuspořádanost - entropie. Živé systémy jsou naopak otevřené, za stálého přítoku látky a energie - a budou se udržovat daleko od rovnováhy v „ustáleném stavu“, který je charakterizován neustálým tokem a změnou.

4. kapitola - logika mysli

V textu:

Kromě obecné teorie systémů se na rozvoji systémové teorie podílela i kybernetika, jakožto věda o řízení a komunikaci. Byly objeveny zpětné vazby jako charakteristické pro živé (i sociální) systémy. Jsou rozlišovány dvě a to ***samovyrovňovací***, homeostatické (negativní) a ***samo zesilující***, lavinovité (pozitivní). Běžně jsou v živých systémech používány negativní a homeostatické zpětné vazby. Samozesilující, lavinovité (začarovaný kruh) se objevují zřídka, mohou se například objevit v silně narušeném ekosystému. Potom se některé rostliny považují za plevele, živočichové za škůdce a jiné druhy vymizí. Rovnováha celého ekosystému je tak ohrožena. Samozesilující zpětné vazby mohou být a také jsou ***důležité při vývoji systému***.

Bylo zjištěno, že **lidská inteligence** je zcela odlišná od inteligence stroje, tedy „umělé“ inteligence. Nezpracovává žádné informace (jako diskrétní prvky, existující vně světa připraveny pro použití poznávacím systémem) ale odpovídá na podněty prostředí neustálou modulací své struktury. Navíc je lidská inteligence vždy podbarvena emocemi. Proto umělé inteligence není nikdy možno použít tam, kde jsou vyžadovány lidské kvality, jako moudrost, soucit, ohleduplnost a úcta, porozumění nebo láska.

Nadměrné používání počítačů, zejména ve školách, vede k duchovnímu a kulturnímu ochuzení, má vážné negativní důsledky. Vychází z překonaného nazírání na lidské bytosti jako na informační procesory. Vychází z mechanistické koncepce myšlení, poznání a komunikace. **Informace je prezentována jako základ myšlení, zatímco lidská mysl pracuje s idejemi, ne s informacemi!** Počítačový jazyk nepočítá s kontextem, je založený na abstraktních datech. Zatímco lidský jazyk je kontextuální, metaforický a zprostředkuje tiché porozumění sdílené uvnitř určité kultury. Navíc je jazyk počítačových inženýrů plný slov odvozených z vojenského slovníku.

Poznámka:

Je zcela jasné, že počítače jsou pozdním výtvozem archaického myšlení. Navazují tak na používání násilí v mechanistickém pojetí světa - sílu - a pokračují ve vojenském slovníku - příkaz, ústup, cíl a podobně.

5. kapitola - metody samoorganizace

V textu:

Sítě jsou struktury života. Rozbíhají se do všech směrů, jsou tedy nelineární a popisují se nelineárními rovnicemi.

Disipativní struktury se objevují u živých organismů, otevřených systémů, kde disipace (přeměna) energie není doprovázena nepořádkem (entropií) jako v uzavřených mechanistických systémech, ale vede k pořádku (uspořádání) a pokud stoupá tok energie (a látky) těmito strukturami, mohou se proměňovat ve stále složitější struktury.

Autopoiesis - organizace živého, sebeutváření, sebe reprodukce, tvoření sebe sama. Živé systémy jsou organizovány tak, že funkcí každé složky je napomáhat produkci a transformaci dalších komponent, složek sítě a zároveň udržovat celkovou cirkularitu sítě. Síť produkuje sebe sama svými komponentami a naopak tyto komponenty také produkuje. Zahrnuje i vytváření hranic, které definují systém jako jednotku.

Vnímání a poznání nereprezentují vnější realitu, ale spíše ji určují prostřednictvím procesu cirkulární organizace, vlastního nervového systému.

Živé systémy jsou kognitivní (poznávací) systémy a **život jako proces je procesem poznání**. To platí pro všechny organismy, jak s nervovým systémem, tak bez něho.

James Lovelock - přišel s ideou Gaia, že planeta Země je jako celek živoucím a sebeorganizujícím systémem. Jsou zde propojeny živé a neživé systémy. Takže skály, oceány a atmosféru - živočichy, rostliny a mikroorganismy nemůžeme již považovat za oddělené. Podle teorie Gaia - život tvoří podmínky pro svoji vlastní existenci.

6. kapitola - matematika komplexity.

V textu:

Do lineární matematiky, popisující mechanistické systémy, patří geometrie, algebra, analytická geometrie, diferenciální rovnice. Do nelineární matematiky popisující život, patří iterace, topologie, trajektorie v abstraktních prostorech, atraktory, fraktály, komplexní čísla. Matematika se posunuje **od kvantity ke kvalitě**, což charakterizuje obecně systémové myšlení.

7. kapitola - nová syntéza.

V textu:

Síť - je obecným způsobem organizace života. Hlavní kritéria živých systémů:

- **uspořádání (autopoiesis)** konfigurace vztahů, která určuje základní charakteristiky systému
- **stavba (disipativní struktura)** fyzická realizace uspořádání systému
- **životní proces (poznání)** činnost, spojená s neustálým uspořádáváním systému

Autopoiesis, sebe reprodukce, sebeutváření, je způsob takového síťového uspořádání, kdy funkcí každé složky je účast při produkci a transformaci dalších složek sítě. Tímto způsobem pletivo (síť) neustále utváří sebe samo. Je produkováno svými komponentami a naopak tyto komponenty produkuje. Celý systém je organizačně uzavřen, třebaže je otevřen pokud jde o tok látky a energie. Uspořádání a chování organismu není určováno z vnějšku, systém je ustává sám - je autonomní.

Disipativní struktura obsahuje různé katalytické formy nestability. Systém je pomocí metabolických procesů udržován ve stavu vzdáleném od rovnováhy. Působí zde samovyrovňovací ale také samozesilující zpětnovazebné smyčky, které lavinovitým efektem mohou systém přivést až k novému prahu nestability - bifurgačnímu bodu. Chování systému potom může „bifurgovat“, tj. větvit se do nového směru. Proto se tedy může vyvíjet, podléhat evoluci.

Proces - životní proces - tedy neustálé vtělování autopoietické struktury organizace do disipativních struktur - je totožný s poznáváním, procesem poznání. Mysl není věc ale proces - proces života v nejvlastnějším smyslu. Mysl - nebo přesněji, mentální proces - je hmotě vlastní na všech úrovních života. Projevuje se nejen v jednotlivých organizmech, ale také v sociálních systémech a ekosystémech. Mozek je zvláštní struktura, kde tento proces probíhá. Vztah mezi myslí a mozkem, je tedy vztahem mezi procesem a strukturou. Nejnovější poznatky nám ukazují, že v lidském organismu nervový systém, imunitní systém a endokrinní systém, tvoří jedinou poznávací síť.

8. kapitola - disipativní struktury.

V textu:

Ludwig von Bertalanfy nazval živé struktury „otevřenými systémy“, aby zdůraznil jejich závislost na kontinuálním toku energie a zdrojů. V ekosystémech jsou všechny organizmy systémy otevřenými, a jako takové produkují odpad. Ovšem v ekosystému je odpad jednoho organismu potravou organismu druhého, takže se odpad neustále recykluje a ekosystém jako celek zůstává bez odpadu. Takto živiny a základní prvky obíhají v ekosystému, zatímco energie se na každém stupni disipuje (přeměňuje).

Organismus v rovnováze je mrtvý organismus. **Živé organismy se neustále udržují ve stavu vzdáleném od rovnováhy**, což je stav života. I když se tento stav velmi liší od rovnováhy, je stabilní po dlouhé časové období, což znamená, že stejně jako u vodního víru se stejná struk-

tura udržuje navzdory neustálému toku a změnám složek. Disipativní struktury vzdálené od rovnováhy se mohou rozvíjet do nových forem neustále vzrůstající složitosti.

Procesy toků v systému, který je vzdálen od rovnováhy, jsou propojeny mnohonásobnými zpětnovazebními smyčkami a odpovídající matematické rovnice jsou nelineární. Čím více je disipativní struktura vzdálena od rovnováhy, tím vyšší je stupeň nelinearity matematických rovnic, které ji popisují. Nelineární rovnice mají obvykle více než jedno řešení. Čím vyšší je nelinearita, tím vyšší je počet řešení. Matematicky řečeno, **system se dostává do bifurgačního bodu, v němž může odbočit do zcela nového stavu. Chování systému v bifurgačním bodu (tj. rozhodnutí, kterou z několika možných odboček se vydá), závisí na předchozí historii systému.**

Disipativní struktury, vzdálené od rovnováhy, se nechovají podle nějakého universálního zákona, ale každý systém se chová jedinečně. Poblíž rovnováhy nacházíme opakující se jevy a universální zákony. Jak se vzdalujeme od rovnováhy, pohybujeme se od univerzálního k jedinečnému, směrem k bohatství a rozmanitosti. To je ovšem známá charakteristika života.

Z existence bifurgačí, v nichž se systém může vydat několika různými cestami, vyplývá, že neurčitost je další charakteristikou teorie Iliji Prigogina, teorie disipativních struktur. Jakou cestou se systém vydá, je závislé na historii systému a na rozličných vnějších podmínkách a nedá se to nikdy předpovědět. Předpověď je navíc závislá na nelineárních rovnicích teorie chaosu, které jsou tím složitější, čím je systém vzdálenější od rovnováhy. V důsledku opakovaných zpětnovazebních smyček, matematicky řečeno iterací, sebemenší chyba ve výpočtech, třeba zaokrouhlením na nějaké desetinné číslo, nevyhnutelně povede k takové míře neurčitosti, že znemožní předpověď. **Chování disipativních struktur lze předpovědět jen na krátký časový úsek, potom nám trajektorie systému uniká. Vědecké poznání tak nabízí pouze „omezený pohled na svět“.**

V klasické termodynamice je ireverzibilita (nevratnost) - „šipka času“ - spojována se ztrátami energie a odpadem. Směřuje ke stále větší neuspořádanosti, tedy ke stále vyšší entropii.

V teorii disipativních struktur - živých systémech - ale hrají nevrtné procesy konstruktivní a nepostradatelnou úlohu. Prototypem ireversibilních procesů jsou chemické reakce, základní životní procesy. Určité chemické procesy, katalytické smyčky nezbytné pro život, vedou k nestabilitám opakovanými sebezesilujícími zpětnými vazbami. V bifurgačních bodech se pak vynořují nové struktury o stále vyšší složitosti. Ireverzibilita vnáší do chaosu řád.

Bifurgační bod je prahem stability, na němž se může disipativní struktura buď zhroutit, nebo prolomit do některého z několika nových stavů uspořádanosti. Co s přesností stane v tomto kritickém bodu, závisí na předchozí historii systému. Podle toho, kterou drahou systém k bodu nestability dospěl, bude sledovat tu, nebo onu z dosažitelných větví po bifurgační. V bifurgačním bodu je systém citlivý na náhodné fluktuace - „šum“ - které mohou navodit výběr další dráhy. Proto je chování živého systému v bifurgačním bodu v podstatě nepředpověditelné.

Samoorganizace, spontánní vynoření uspořádanosti, je tak výsledkem spojeného efektu nerovnováhy, ireverzibility, zpětnovazebních smyček a nestability.

V Newtonově mechanistickém deterministickém světě není historie a tvořivost. V živém světě disipativních struktur hraje důležitou úlohu historie, budoucnost je neurčitá a tato neurčitost vede k tvořivosti.

Poznámka:

Společenské systémy jsou živé a proto se vývojem také dostávají do bifurgačních bodů. Vzpomeneme-li si, že neolitici se užívali až na tisíckrát menším území než archaičtí lovci a pastevci¹, je zcela jasné, že u nich docházelo k populační explozi a pomocí pozitivní zpětné vazby se dostávali do bifurgačních bodů. K řešení svého vývoje a své budoucnosti po projití bifurgačním bodem (aby se vyvíjeli dál a systém se nezhroutil) si neolitici vyvinuli zcela zvláštní nekauzální a paralogický způsob myšlení a tím je - křesťanství. Kauzalita, jak je výše uvedeno (po příčině A následuje následek B) a logika se k určení vývoje v bifurgačním bodu nedá použít. Přitom ale neolitici, zásadně otočení čelem k budoucnosti, nutně potřebovali budoucnost ovládnout. Tento zvláštní způsob myšlení začali uplatňovat nejdříve Hebrejci pro svůj kmen. Pokus o ovládnutí budoucnosti spočíval v použití víry v Boha. Víra tady byla chápána jako naprosté se spolehnout na Boha a opuštění všeho starého, obrácení se k minulosti zády, jako zásadní otočení se tváří k budoucnosti. Víra žije z budoucnosti, takže očekává něco nového a zároveň to nové již začíná uskutečňovat². Víra prostě vede k činu a činnosti.

Bůh je geniální **myšlenkový konstrukt**³. Člověk myšlenkově vyslal do nekonečné budoucnosti jediného všemocného Boha, který nahradil množství bohů archaického světa. **Bůh - jako protějšek člověka - absolutní budoucnost - (a ryzí nepředmětnost)**⁴ byl postaven tak, aby bifurgační bod byl mezi jedincem a absolutní budoucností (jakýkoliv možný bifurgační bod), takže vyvíjející se budoucnost v bifurgačním bodu byla „tažena“ absolutní budoucností. Navíc hebrejští proroci se pomocí pronikavého vhledu pokoušeli odhadnout „přání“ Boha - této absolutní budoucnosti - pídili se po správné historii. Každý pak si byl vědom, že správný život každého člena kmene v přítomnosti, která neustále ubíhá do minulosti a tím do historie je rozhodující pro tvorbu budoucnosti. Často tyto odhady správného života a tím historie prováděli formou pokus - omyl, často se „přáním“ Boha neřídil dostatek členů a často se proto také stávalo, že odhad nebyl přesný a přes bifurgační bod se Hebrejci (jako předchůdci křesťanů) nedostali a systém se zhroutil. Hebrejci pak byli poraženi nebo upadli do otroctví. Spolehlivější zákony způsobu života (a tím i historie) přišly až s Mojžíšem, který Hebrejce vyvedl z otroctví v Egyptě.

Nový impuls tomuto neolitickému myšlení přišel s Ježíšem, jako zakladatelem křesťanství. Ježíš nebyl již nacionální ale universální, jeho učení nepatřilo jen Hebrejcům ale všem. Namísto množství náboženských předpisů přišel s **náročným humanismem**, ve kterém požadoval abychom bližního milovali jako sebe sama a tento požadavek lásky rozšířil i na naše nepřátele. Cenil si více lidského milosrdenství, než náboženských předpisů, kterých si Hebrejci vypracovali pro „lepší historii“ velké množství. **Ježíš tak radikálně pozměnil budování historie lidských skupin**. Navíc přišel s ideou nebeského království, které se jako proces začíná vlamovat na zemi prostřednictvím **křestu**⁵ - při kterém dochází ke zrovnoprávnění neolitiků a archaiků před Bohem.

Křesťanství je tedy způsob myšlení, které je schopno řešit problematiku budoucnosti křesťanských sociálních skupin pomocí víry v Boha a je současně strategickým plánem rozvoje společnosti k plnému zrovnoprávnění neolitiků a archaiků. Tento proces zrovnoprávnění dál pokračoval zrušením otroctví, zrušením nevolnictví, zrovnoprávněním před rozumem zakládáním technologických škol, rovnocenných universitám, zrovnoprávněním před zákonem po Francouzské revoluci a musí být završen úplným zrovnoprávněním - i sociálním - a tím bude plně uskutečněno nebeské (Boží) království na zemi. Pak také zmizí parazitismus lidí na lidech a tím parazitismus lidské společnosti na přírodě, který je viníkem všech ekologických škod a problémů. **Pak bude moci parazitní etapa lidstva přejít do etapy symbiotické.** Hostitel, to jsou ti vykořisťovaní lidé, které parazité doposud ovládají, začlení parazity do sebe jako

symbionty a bude je již napříště sám ovládat. Takovouto symbiogenezí vznikne nová kvalita a pak se vyjeví, proč Ježíš požadoval lásku i pro nepřítel - se zničeným nepřitelem přece symbiogenezí nejde provést.

Následovníky Ježíše byla ustavena církev, jako uchovatelka křesťanského způsobu myšlení. Můžeme ji docela vhodně nazvat společenskou DNA. Ve středověku pronikla do všech evropských jazyků. Proto dodnes myslíme křesťansky a ani si toho nejsme vědomi. Zcela určitě si toho nebyli vědomi příslušníci různých levicových hnutí, takže neslyšeli ale v jazyku měli zašifrováno: „ Otče náš...přijď království tvé...“. I když církev se rozdělila na několik částí, v písmu a rituálech jsou stále zachovávány křesťanské memy. Je na každé křesťanské církvi kdy si uvědomí, že vývoj již nestačí jen sledovat ale pomoci mu k uskutečnění konečného zrovnoprávnění, protože *času je málo a voda - z roztátých ledovců - stoupá.*

Literatura:

¹⁾ Josef Šmajš: Ohrožená kultura, str. 53, „Zvláštní vydání...“, Brno 1999

²⁾ Ladislav Hejdánek: Filosofie a víra, str.50, nakl. Oikymenh, Praha 1999

³⁾ Otakar A. Funda: Mezi vírou a racionalitou, nakl.L. Marek, Brno 2003, str. 317, „Bůh je tím nejimpozantnějším lidským výtvozem,...“

⁴⁾ Ladislav Hejdánek: Nepředmětnost v myšlení a ve skutečnosti, str.123, nakl. Oikoymenh, Praha 1997

⁵⁾ David Flusser: Ježíš, str. 94, nakl. Oikoymenh, Praha 2002

Zdeněk Sedláček, STUŽ Chomutov

7.3 Krátké (meteorologicko-dopravní) ohlédnutí

Blíží se konec roku, který se zapsal do historie velkým počtem hurikánů i jejich intenzitou. Ani pro ně připravená jména nestačila! Velmi pravděpodobně jde o důsledek procesu globálního oteplování, procesu, který zřejmě je aspoň do určité míry podporován lidskou činností. Růst produkce skleníkového oxidu uhličitého je alarmující.

Jenže jak v této situaci, na tuto výzvu *homo sapiens*, tedy - aspoň podle druhového označení - *člověk rozumný* - reaguje? Stručně lze říci, že naprosto nerozumně. Z amerického kontinentu se v duchu přenesme do naší země, ne proto, že by se její problémy vymykaly problémům ostatních zemí naší euro-americké civilizační oblasti, nýbrž proto, že jsou nám prostě bližší. Koncem října se mluvilo o zákonu, který by umožnil vyvlastnit pozemky, aby se mohla nerušeně stavět nová dráha na letišti, tedy aby mohlo létat více letadel, a tedy aby byl vytvořen prostor pro další nerušené ničení už tolik narušeného ovzduší. Prý to rozvoj ekonomiky vyžaduje.

A vyžaduje prý i další výstavbu dálnic a rychlostních silnic. Různé diskuse dotýkající se tohoto tématu se točí kolem otázek „kdy“ a „kudy“, zatímco základní otázka „zda“ se zdá být implicitně odpovězena kladně. Přitom je všeobecně známo, že negativní dopad automobilové dopravy na ovzduší je značný, přičemž z hlediska vlivu na globální vývoj klimatu jde především o produkci „nejedovatého“ oxidu uhličitého, k níž dochází ve zhruba stejné míře i při různých technologických zlepšeních omezujících produkce toxických látek.

Od 11. prosince má na železnici platit nový jízdní řád. Trati navržené ve Středočeském kraji ke zrušení jsou zatím zachovány, avšak Damoklův meč nad takzvaně nerentabilními tratěmi zůstává viset. Ve stávajícím ekonomickém systému, který nechápe síťový charakter železnice, v němž chybí dlouhodobá koncepce rozvoje (rozvoj nemusí znamenat kvantitativní rozšiřová-

ní) nebezpečí rušení tratí hrozí. Když někomu zruší vlakovou dopravu na části užívané trasy, je nanejvýš pravděpodobné, že nahradí v celé své trase vlak autem.

Zkrátka, cosi nefunguje. A většina lidí to bere na lehkou váhu. Člověk rozumný je nerozumný. Nerozumně argumentuje „potřebami ekonomiky“. Ekonomika je aplikovanou ekonomií; ekonomie je (podle osmisvazkové encyklopedie Diderot) vědní disciplína, která zkoumá, jak různé společnosti užívají vzácné zdroje k výrobě užitečných komodit a jak je rozdělují mezi různé skupiny; je to věda o činnostech týkajících se výroby a výměny statků. Rozumět ji jen jako nauce o penězích, bankovníctví, kapitálu a bohatství je její nevhodnou a neoprávněnou redukcí. Důležitou součástí ekonomie je teorie rozhodování (jde o to rozhodovat se optimálně vzhledem k nakládání se vzácnými zdroji a k vytváření komodit sloužících lidem). A teorie rozhodování pracuje s hodnotami, člověk při rozhodování vychází z určitého hodnotového systému. Josef Vavroušek zdůrazňoval kontrast mezi hodnotami tradičně přijímanými (z nichž pak vycházejí ony scestné představy, že ekonomika potřebuje ničit životní prostředí), a hodnotami slučitelnými s trvalou udržitelností. Do příštího roku přeji Stuzi, aby se jí dařilo propagovat orientaci na hodnoty trvale udržitelné, aby se jí (tedy nám - jejím členům a příznivcům) dařilo dostávat do veřejného povědomí, že možnosti světa jsou omezené, že jeho bohatství nesmíme drancovat, nýbrž šetřit a sdílet, aby se dařilo měnit představy o tom, kde spočívají skutečné hodnoty a co ekonomika (jako aplikovaná ekonomie ve smyslu výše uvedeném) opravdu potřebuje.

Jiří Nečas

7.4 Cyklistické stezky v přírodě

Nejprve dva dopisy, které se týkají nově vybudovaného hraničního přechodu pro cyklisty bez zhotovení cyklostezky:

Správě CHKO Jizerské hory:

Vážení, dovoluji si oznámit, že cesta od hraničního přechodu pro turisty a cyklisty na Jizeře směrem k osadě Jizerka je téměř neschůdná. Místy je až 30cm bahna. (Je to způsobeno tím, že ji používají cyklisté.) Přechod přes bahno je možný dřevěným (povalovým) chodníčkem, který je nutno urychleně zhotovit (nechce-li si udělat obec a kraj veřejnou ostudu např. u cizinců). Navíc neupravená a úzká cesta bude v zimě dělat velké problémy i běžkařům. Od osady Jizerka chybí směrovka k přechodu a dále pak prozatímní zákaz vjezdu cyklistů na doposud nezpevněnou cestu.

P.S. 26. září 2005 jsme jako ČSOP Štěpánka Desná vytvořili ve střední části cesty cca 15 ks úzkých dřevěných chodníčků, abychom alespoň částečně neúnosnou situaci zlepšili.

Senátorce za Jablonecko paní Mgr. Soně Paukrtové:

Posílám kopii dopisu zaslání na Správu CHKO JH (viz výše).

Co nás čeká?

Za týden snad Správa svolá setkání zainteresovaných. Za další týden vyhotoví zápis z jednání. Pak nechá někdo z nich vypracovat studii a později projekt na opravu a úpravu cesty k přechodu a jejího značení. Potom se začnou shánět finance a eventuálně bude vypsáno výběrové řízení na realizaci projektu. Neupravená a téměř neschůdná cesta se mezitím (přibližně za dva roky) stane raritou v EU a budou se na ni jezdit dívat lidé z celé Evropy. Tím vzroste turistický ruch na Jizerce i v okolí, a nakonec za několik let bude krajským zastupitelstvem rozhodnuto, že v rámci rostoucí návštěvnosti se žádná úprava cesty dělat nebude. Pouze na začátku

cesty se budou za euro půjčovat hole a galoše. Na konci cesty bude postaven hotel, ve kterém se utmácení turisté budou moci vykoupat; budou jim též vyprány a vyžehleny šaty. Zranění pak budou ošetřeni na nové lékařské pohotovosti (již druhé v kraji!). Myšlenky se chopí i další obce a tak neupravených a nebezpečných cest bude stále přibývat. Vzniklá konkurence a stále nižší návštěvnost stezky, okolních penzionů a restaurací donutí pak provozovatele, aby přišel s něčím novým. A tehdy konečně bude tato stezka upravena!

Co dodat?

Bohužel jednorázových akcí bez řešení následných souvislostí a bez zajištěné údržby stále přibývá. A to tím více, čím více se daří na ně zajišťovat dotace (např. z EU).

U cyklostezek nejsou v dostatečné míře a v dobré kvalitě instalovány odvodňovací stružky. A když náhodou jsou, pak opět není zajištěno jejich pravidelné čištění, takže jsou nefunkční, a časem dochází k devastaci stezek při deštích. (např. Hraniční cesta v Jizerkách). Značení cyklostezek je mnohdy nepřehledné. Navíc jsou v horách společné i pro pěší turisty, které pak ohrožují někdy bezohlednou a závodní jízdou cyklisté. Na nebezpečné turistické cesty bude zřejmě nutné umístit zákazy vjezdů pro cyklisty, neboť tito často ani nechápou, proč by na ně neměli jezdit. Důsledek jejich jízdy (brzdění) je pak vidět jako na cestě k hraničnímu přechodu na Jizerce. V návaznosti na cyklostezky bude vhodné vybudovat síť půjčoven kol a bufetů. O příslušných šatnách a sprchách si zatím můžeme jen nechat zdát.

Ovšem vytvořit, a pro širokou veřejnost zveřejnit pravidla používání cyklostezek bychom snad mohli.

Za většinu výše uvedených nedostatků sice mohou neschopní, zato dobře placení úředníci, ale částečně i krajská a obecní zastupitelstva.

Každý z nás však má možnost se na své zastupitele, senátory a poslance obrátit, a požadovat zlepšení.

Zdeněk Joukl, předseda regionální skupiny STUŽ Jizerské hory
P.S.: Do 15. listopadu se přes sliby na Jizerce nic k lepšímu nezměnilo.

7.5 VIII. mezinárodní konference Doprava a technologie k udržitelnému rozvoji

Konference Doprava a technologie k udržitelnému rozvoji, které se více méně konají každý rok v Karlových Varech pod vedením předsedy karlovarské pobočky STUŽ RNDr. Pavla Žlebka, opomíjí stávající základní druhy dopravy a snaží se dívat na pohon silničních vozidel do vzdálenější budoucnosti. Tak tomu bylo i 14.-16. 9. 05, kdy se ve stínu dalšího ropného šoku uskutečnil její 8. ročník. I když je ropný šok jev v zásadě nežádoucí, vysílá významné impulsy k urychlení realizace nezbytných změn.

Máme novou dopravní politiku

Vláda sice 13. 7. 2005 schválila novou dopravní politiku ČR, ale ta je velmi obecná. Ožehavá otázka paliv a energií užívaných v dopravě v ní nestála navzdory prudce rostoucím světovým cenám ropy za zmínku. Přitom je podle všeho vyčerpána polovina snáže těžitelných ložisek ropy a poptávka po ropě, tažená mohutnou konjunkturou v Číně a v dalších zemích východní Asie, i nadále roste, takže ceny ropy musí nutně růst a táhnout za sebou vzhůru i světové ceny zemního plynu. Otázka, čím nahradit stále deficitnější ropná paliva, není vůbec jednoduchá.

Motory na zemní plyn

Nejjednodušší je přechod na zemní plyn, kterého je více. Vozidla na zemní plyn jsou technicky zvládnuta. Provoz vozidel na zemní plyn je dnes asi o 30 % levnější než provoz vozidel na benzín a naftu. Součástí konference byla výstava tří různých typů autobusů na stlačený zemní plyn. Mají významné ekologické přednosti - jejich provoz je o dost tišší a emitují mnohem méně emisí. Tuhé emise a emise kysličníku siřičitého prakticky nevypouštějí. I za cenu vyšších investic na pořízení je ale nutné kupovat autobusy na zemní plyn již vyráběné, ne se pouštět do riskantních rekonstrukcí autobusů vyrobených na naftu.

Plynárny jsou ochotné investovat do plnicích zemního plynu s cílem získat nový segment trhu, ale žádají záruku alespoň určitého rozsahu odběru zemního plynu. Zástupci dopravců a měst ale i nadále váhají: jde o tradiční strach z velkých novot, absenci opravárenské základny, ale také o obavy z nevypočitatelné cenové houpačky.

V rámci harmonizace s EU zavedla ČR k 1. 1. 2004 dosti vysoké spotřební daně na stlačený zemní plyn užívaný v dopravě (méně se tato daň zvýšila u zkapalněného plynu pro dopravu, o 1,80 Kč/l pro motorovou naftu a o 1 Kč se zvýšila spotřební daň na benzín), takže podpora ekologicky šetrných paliv v dopravě nižšími sazbami spotřebních daní se v roce 2004 snížila proti roku 2003 téměř na polovinu. Ministerstvo financí se zavázalo nezvyšovat spotřební daň na zemní plyn pro pohon dopravních prostředků do roku 2020, což je významná pomoc pro plynofikaci dopravy. Konečné slovo mohou mít ale úředníci v Bruselu. Máme v živé paměti, jak byli občané lákáni nejprve na levné, údajně ekologicky šetrné elektrické vytápění a pak jim byla elektřina zásadně zdražena. Později byli lákáni na ekologicky šetrný levný zemní plyn, který se ale dnes spolu s ropou též dramaticky zdražuje. Jistý pán s knírkem nás léta učil, že trh ukáže.

Bionafta se v ČR nedistribuuje

V 90. letech se v ČR přes řadu chyb udělalo dost pro výrobu bionafty z řepkového oleje. Byly přijaty i technické normy na bionaftu, přestože je EU dodnes nemá. Přesto po vstupu ČR do EU bionafta z čerpacích stanic pohonných hmot v ČR zmizela. ČR přijala špatné podmínky EU pro výrobu bionafty. Hlavní výrobce bionafty SETUZA ji letos vyrábí i bez státní podpory a její výrobu celou exportuje do SRN. Nelze mu to vyčítat. Kdyby výrobu bionafty vzdal, významně by v ČR přibýlo neobdělávané zemědělské půdy.

Biolíh do benzínu

EU rozhodla, že 2 % biolíhu se budou povinně přidávat do benzínu, což by se na jeho kvalitě nemělo projevit. Jde zřejmě o užitečné opatření (nejsem technik), ale pro překonání nedostatku levné ropy má jen dílčí význam. Navíc např. proti Brazílii zde EU hrubě zaostává.

Ve Znojmě jezdí elektrobuses

Dokud výroba elektromobilů stála na olověných akumulátorech, neměla šanci. Elektromobil měl krátký dojezd a byl váhou baterie neúměrně zatížen. Významným pokrokem jsou baterie niklokadmiové, perspektivní jsou baterie lithiové. Mají prý dlouhou životnost. Nemusí se prý odepisovat, což mnozí účastníci konference odmítli. Hodí se zejména pro vozidla na obsluhu měst - elektrobusesy ad. Ve Znojmě první elektrobuses jezdí. Provozuje ho ale malá soukromá firma - jiní si zatím netroufli. Má prý velmi levný provoz.

Palivové články

Za perspektivní pohon dopravních prostředků viděli někteří účastníci zavádění palivových článků, tj. spalování zkapalněného či stlačeného vodíku. Z pěti známých způsobu výroby vo-

díku v průmyslovém měřítku je reálné získávání vodíku ze zemního plynu (jeho zásoby se ale též tenčí a ceny rostou) a elektrolýzou vody, jež je ale energeticky velmi náročná. Problém tu je obdobný jako u elektrického vytápění. Tyto problémy nebyly zodpovězeny. Optimismus projevovaný zejména v USA zde nesdílím.

Hybridní auto koupeno pro ministra životního prostředí

Bylo nám představeno i auto na hybridní pohon Toyota Prius se spotřebou 4,6 l/100 km, které nedávno jako první v ČR zakoupilo Ministerstvo životního prostředí. I pro něj platí, že jeho cena je vysoká, ale provoz levný. Kombinací pohonu na stlačený zemní plyn a na elektřinu má mít podstatně vyšší účinnost využití energie v palivu. Pravda, startuje rychle a tiše, což je určitý problém pro občany, kteří se orientují sluchem.

Přízemní ozón problémem

ČR v uplynulých 15 letech potřela smogy londýnského typu. Dnes je ale téměř celé území ČR zasaženo přízemním ozónem v koncentraci, která vážně poškozují přírodu i zdraví lidí. Asi z 50 % se na něm podílí motorová doprava emisemi čtených prokursorů, tj. látek, které za spolu působení slunečního záření vytváří přízemní ozón. Snížení tuhých emisí a emisí SO₂ na polovinu tomu paradoxně též napomohlo, stejně jako růst průměrných teplot a špatná dopravní politika preferující silniční dopravu. Podobně je na tom velká část Evropy.

Počet slunečních dnů se liší rok od roku. V r. 2003 tak motorová doprava způsobila prokurso-ry přízemního ozónu smrt 3230 občanům ČR. Škodí i rakovinotvorné benzény (emitují je benzínové motory) a polycyklické aromatické uhlovodíky (85 % je přičítáno motorové dopravě, zejména na naftu), dioxiny ad.

Absolutní i měrné externality v motorové dopravě neúnosné

Je vysoce potřebné tento stav řešit. Jestliže v nákladní dopravě je jen jeden postup k zásadnímu snížení znečištění ovzduší - posilování elektrické železniční dopravy včetně elektrifikace vybraných tratí, v osobní dopravě se nabízí ještě závazné používání pružného uložení tramvajových kolejí při jejich rekonstrukci (snižuje zátěž hlukem), plynofikaci autobusů, zejména městských (významné snížení jejich emisí i hluku) a u individuální automobilové a motocyklové dopravy zásadní snížení nehodovosti, která je v ČR vskutku alarmující.

Mnoho se proto ale nedělá. V tomto ohledu je hledání nových motorů a nových ekologičtějších pohonů vozidel dílčím, byť velice užitečným řešením.

Nepříjemný byl přístup některých účastníků, že jen ten můj pohon (a běda pohonům jiným).

Ministerstvo dopravy

Ministerstvo dopravy se do programu úspor paliv a energie zapojilo velice skromně. Jisté peníze investuje na zateplení své budovy.

Doprava v Karlových Varech se příliš chlubit nemůže

Organizátoři konference byli velice pohostinní. Na řešení podstatných dopravních problémů Karlových Varů jsou ale krátkí. V Karlových Varech má být dokončen dálniční průtah od východu na západ. Jeho východní polovina byla postavena v 80. letech, kdy výstavbu severního obchvatu blokovala územní ochrana ložiska uhlí. To se v 90. letech podařilo odepsat. Dnes je zřejmě na stavbu obchvatu pozdě a v zásadě nežádoucí průtah přes město nezbyvá než dokončit.

Letos vrcholí elektrifikace trati Kadaň - Karlovy Vary spojená s její větší rekonstrukcí, ale ve stávající trase včetně velkého závleku mezi Ostrovem a Hájkem u Karlových Varů, takže se trať nezkrátí o 2,5 či 4,5 km, ač by to bylo velice žádoucí.

Rychlíky v Karlových Varech vesměs staví na Horním nádraží, ač Dolní nádraží spojené s terminálem MHD a linkových autobusů se nachází v centru města vedle lázeňské čtvrti. Proto vlaky jezdí méně lidí. Existuje představa o převedení všech vlaků s lidmi na Dolní nádraží výstavbou tzv. bohatické spojky a tuhnického trianglu, ale její realizace v dohledné době pro chybějící peníze nehrozí.

MHD v Karlových Varech stojí výlučně na autobusech na naftový pohon. Že to pro světové lázeňské město je zjevně nevhodné, je zřejmé. Zavedení trolejbusu ale nehrozí - nejsou peníze (zavádění trolejbusu není levná záležitost) a památkáři se bojí narušení architektury lázeňské čtvrti trolejbusovou trolejí. Nevědí, že elektrická MHD má významný městotvorný efekt? V Karlových Varech se již léta chystají zavést autobusy na stlačený zemní plyn, ale stále váhají. Příliš se jim nedivím. Možná, že je k tomu přiměje stávající ropný šok.

Jan Zeman, 21. 10. 2005

8. KONFERENCE UDRŽITELNÝ ROZVOJ – PŘÍLEŽITOST PRO SPOLUPRÁCI

Konference se konala v budově Magistrátu hl.m. Prahy 1. – 2. června u příležitosti desátého výročí tragického úmrtí Josefa Vavrouška, který prosazoval koncept udržitelného rozvoje a byl schopen spojovat odborníky všech oborů technického, humanitního i přírodovědného směru, politiky i aktivisty. Konference si kladla za cíl představit nejprogresivnější trendy v podnikání na principech udržitelného rozvoje a oživit celospolečenskou diskusi o zlepšení kvality života s ohledem na ekonomické, sociální a ekologické aspekty a ukázat, že pojem udržitelný rozvoj není prázdný, ale má zcela konkrétní obsah v podobě různorodých aktivit firem, obcí či jednotlivců.

Konferenci pořádala Nadace Partnerství

Vzhledem k tomu, že na konferenci zazněly zajímavé referáty a ne každý měl možnost si je vyslechnout, přetiskujeme zde program konference a některé z referátů.

8.1 Program konference:

Poselství Václava Havla přečetl *Miroslav Kunderata*

Úvodní slovo: *Miloš Gregar*, radní hl. m. Prahy

Hlavní referáty:

Mikuláš Huba: Josef Vavroušek a jeho odkaz

John Hontelez: Uplatňování udržitelného rozvoje v Evropské unii

Tématické bloky:

- **Udržitelný rozvoj v podmínkách ČR** (moderátor *Miroslav Kunderata*)

účastníci panelu:

Radek Špicar (náměstek místopředsedy vlády a předsedy Rady vlády pro udržitelný rozvoj
Martina Jahna), *Vojtěch Kotecký*, (Hnutí Duha), *Josef Zbořil*, (Svaz průmyslu a dopravy),

Bedřich Moldan, (senátor, Centrum pro otázky životního prostředí UK),

Jiří Hlaváček, (ředitel odboru strategií MŽP), *John Hontelez*, (European Environmental Bureau), *Ivan Rynda*, (Fakulta humanitních studií UK)

- **Technologie a inovace aneb „Nastává věk udržitelných technologií?“**

panelová diskuse (moderátor *Vladimír Dobeš*)

účastníci panelu:

Martin Bursík (Ecoconsulting, ministr životního prostředí ČR 1998)

Ulrich Golüke (The Blue Way, Světová podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj 1995-2000)

Jan Gemrich ((tajemník Svazu výrobců cementu ČR), *Aleš Brotánek* (Ekodům), *Ondřej Bačík* (Ekologický svaz podnikatelů)

- **Spotřebitelská volba aneb „Odpovědné chování firem, veřejné správy a individuálního spotřebitele“**

panelová diskuse (moderátor *Čestmír Klos*)

účastníci panelu:

Jan Zeman (Albio), *Ivan Krejčí* (Sdružení výrobců mýdla a pracích prostředků),

Jiří Zeman (SEVEN), *Hana Librová* (Fakulta sociálních studií, MU), *Hana Kuncová* (Arnika),

Ladislav Červenka (Potravinářská komora)

- **Veřejná správa a udržitelný rozvoj aneb „Prosazování udržitelného rozvoje ve veřejné správě: zkušenosti z praxe“** (moderátor *Jakub Kašpar*)

účastníci panelu:

Josef Postránecký (náměstek ministra vnitra pro veřejnou správu),

Roman Haken (Centrum pro komunitní práci), *Petr Švec* (Národní síť zdravých měst, Rada vlády pro udržitelný rozvoj), *Ladislav Ambrozek* (místostarosta, město Hodonín)

8.2 Nastává věk udržitelných technologií ? Aneb je udržitelný rozvoj rizikem anebo historickou příležitostí ?

Ondřej Bačík, Český institut pro integraci EU, předseda Ekologické sekce.

Již více než rok jsme svědky velmi intenzivní snahy zejména některých průmyslových svazů a některých vládních představitelů o omezení právních předpisů v oblasti životního prostředí. Z tvrzení těchto představitelů se dozvídáme, že české ekologické zákony snižují konkurenceschopnost, jsou rizikem ekonomického rozvoje, že české právní předpisy jdou nad rámec směrnic EU a jsou údajně přísnější než předpisy v Rakousku či Švýcarsku.

Protože právě tato situace, v níž se ČR ocitla, je klíčová pro další směřování udržitelného rozvoje (UR) u nás a pro rozvoj moderních technologií, dovoluji pozastavit se nad tímto tématem podrobněji. A vzhledem k tomu, že je tato konference věnována památce významné osobě, Josefu Vavrouškovi, považuji za velkou ztrátu to, že se právě tento člověk nemůže účastnit na debatách a na vývoji současné situace v ČR, protože by k ní mohl významně přispět. A možná by byl i hodně překvapený z toho, jakou podobu má dnešní debata o ekologii.

1. Ekologie brání ekonomickému rozvoji v ČR a snižuje konkurenceschopnost

Pokud se člověk zamyslí nad těmito výroky, zarazí jej hned několik věcí. Jednou z nich je to, že tlak proti environmentálnímu pilíři UR přichází v období, kdy právě průmysl a ekonomika v ČR již několik let kontinuálně rostou a v posledním více než roce dokonce velmi intenzivně. **Ekonomické statistiky i představitelé ekonomických resortů opakovaně informují o nových rekordech národního hospodářství a o tom, že ČR patří mezi nejúspěšnější země z deseti nových států EU.** V zemi se staví nejvíce dálnic v historii, aktuálně je rozestavěno šest dálnic o délce více než 100 km, výroba v průmyslových podnicích výrazně roste, české firmy vyvážejí nejvíce zboží v historii, v roce 2004 vývoz rekordně meziročně vzrostl o 24 % a dosáhl hodnoty 1697 miliard Kč, absolutní většina, 87 % zboží, se přitom vyváží na náročný

evropský trh. V získávání zahraničních investorů patříme k nejúspěšnějším zemím Evropy a stavební výroba má v historii ČR rovněž rekordní růst. Loni se meziročně zvýšila asi o 10 %. Bytová výstavba výrazně roste a v roce 2004 se v ČR dokončilo rekordních 32.000 bytů... Pro letošní rok česká ekonomika počítá s dalším výrazným růstem HDP, dokonce až o 4,5 %.

V souvislosti s rekordní výrobou a vývozem českého zboží ministr průmyslu nedávno uvedl: **„Se zeměmi Evropské unie máme loňský rok přebytek 219 miliard korun, což je důkazem naší konkurenceschopnosti“.**

Ve světle těchto faktů působí prohlášení, že ekologie brání ekonomickému rozvoji a snižuje konkurenceschopnost, rozpačitě až nedůvěryhodně. **Podíváme-li se naopak na fakta v oblasti životního prostředí ČR, není důvod k velkému optimismu.** Skutečností je, že opatření z 90. let, velké investice průmyslu i státu a propad průmyslové výroby výrazně zlepšila alarmující stav ovzduší a vody z období komunistické totality. Tato opatření hasila největší ohnisko požáru, ale nemohou sloužit jako alibi k tomu, že tím je environmentální pilíř UR dostatečně naplněn.

V souvislosti s proměnou naší společnosti změnily také problémy životního prostředí svoji podobu, jsou často skrytější, ale stále závažné. Problémem už není nekontrolované množství škodlivin z komínů elektráren a továren a extrémní znečištění řek, ale masivní a rostoucí spotřeba výrobků, které jsou často environmentálně méně příznivé v porovnání s alternativami, stále se zvyšující automobilová doprava, ale také rozrůstající se zástavba krajiny. Vážným problémem je používání nebezpečných chemikálií ve výrobcích běžné spotřeby a používání obrovského množství různých chemických látek, aniž by byly známy jejich účinky na lidské zdraví a na životní prostředí. Stále častější zprávy o výskytu toxických látek ve vzorcích lidské krve či tuku, ale i v obyčejném prachu v domácnosti nebo v kanceláři a ve výrobcích, jsou vážným varováním. Množství odpadů v obcích a městech narůstá, na obyvatele připadá nyní průměrně 450 kg komunálního odpadu, ale jen malou část třídíme a recyklujeme. Zato znečištění krajiny a přírody pohozenými odpady je takřka všudypřítomné. Znečištění vod je na mnoha místech stále vysoké, v zemědělství opět roste spotřeba pesticidů a umělých hnojiv a česká ekonomika spotřebovává v přepočtu na jednotku produkce příliš velké množství energie a surovin. Vážně se uvažuje o rozšíření těžby uhlí a další devastaci obcí a krajiny, ačkoliv ČR patří v evropském měřítku k rekordmanům v plýtvání s energií, v produkci emisí oxidu uhličitého, hlavního skleníkového plynu, a množství emisí oxidu siřičitého výrazně převyšují průměr původních zemí EU (EU 15)...

Sečteno a podtrženo: **Česká republika spotřebovává ročně větší množství přírodních zdrojů, než jaká je zdrojová kapacita našeho území.** Indikátorem pro měření této nadspotřeby je tzv. „ekologická stopa“, která přepočítává spotřebované zdroje na množství půdy a vodních ploch nutných k jejich vyprodukování a k asimilaci odpadů. Podle zprávy Světového fondu pro přírodu z roku 2002 je průměrná velikost ekologické stopy na jednoho obyvatele ČR 4,8 hektaru. Znamená to, že **průměrný obyvatele ČR potřebuje k uspokojení potřeb 4,8 ha země, což je více než dvojnásobek dostupné kapacity naší země. Znamená to také, že žijeme na ekologický dluh** a vytváříme ekologický deficit, který kompenzujeme dovozem biokapacity (zdrojů) ze zahraničí.

Na cestě k UR naší společnosti jsme sice ušli významný kus, ale k dosažení cíle máme ještě hodně daleko. A přitom nejde „jen“ o zdroje a o přírodu. **Znečištění má významný vliv také na naše zdraví a na kvalitu našeho života.** Nedávná studie EU např. ukázala, že znečištění ovzduší má na svědomí 7 x více životů než dopravní nehody na evropských silnicích. Emise zejména z továren a automobilů každoročně zapříčiní smrt 310 tisíc občanů zemí EU. Znečištění ovzduší snižuje délku života průměrného Evropana o devět měsíců. Mezi nejvíce znečiš-

těné oblasti patří také země střední Evropy. Aktuální studie Státního zdravotního ústavu a Centra pracovního lékařství zase uvádí, že přibližně jedna ze tří přiznaných nemocí z povolání v Evropě je spojena s účinkem chemické látky. Působení chemikálií je častější příčinou úmrtí než pracovní úrazy. A v souvislosti s přijímáním nové legislativy v oblasti chemických látek nedávno evropský komisař pro životní prostředí Stavros Dimas uvedl: „Náklady na léčení lidí rok od roku stoupají a namátkové průzkumy ukázaly, že mnoho alergií a dalších nemocí vzniká jako reakce na chemikálie ve zboží, které je kolem nás.“

2. Ekologie a udržitelná spotřeba a výroba je výzvou a ekonomickou příležitostí země

Aktivní opatření v oblasti životního prostředí mají významný pozitivní rozměr pro společnost. Nejen, že investice dále sníží znečištění ovzduší, vody a krajiny, nejen, že zlepší zdravotní stav obyvatel a zvýší kvalitu života, ale povedou také k výraznému rozvoji nového podnikatelského odvětví, vývoji a aplikaci nových a vysoce efektivních technologií a k tvorbě významného množství nových pracovních míst.

To potvrzují vyjádření mnoha uznávaných osobností, ale i praktické zkušenosti z řady zemí. **Např. bývalý nizozemský premiér Wim Kok**, jenž vedl skupinu odborníků, kteří nedávno vyhodnocovali tzv. Lisabonskou strategii, v rámci svého stanoviska pro březnovou konferenci o Lisabonské strategii v Praze mj. uvedl, že **environmentální citlivost je důležitá konkurenční výhoda Evropy, podněcuje vznik technologií pro snižování materiálových a energetických nákladů, podněcuje rozvoj inovativní společnosti a „nelze podmiňovat konkurenceschopnost tím, že se ustoupí v environmentálních požadavcích“.**

Udržitelný rozvoj je pro průmyslový sektor výzvou a příležitostí pro nové podnikatelské aktivity. Je výzvou k inovacím a k vysoce efektivní a bezpečné produkci a příležitostí k rozvoji nových podnikatelských oborů založených na ochraně životního prostředí (tzv. zelená ekonomika).

V rámci UR je zapotřebí, aby proces významné pozitivní přeměny společnosti k udržitelnosti pokračoval a aby zástupci sociálních, ekonomických a environmentálních zájmů našli v rámci objektivní diskuse společnou řeč a cestu k tomu, aby zajistili sociální, ekologický a ekonomický rozvoj. **Tato cesta a přeměna společnosti je výrazně patrná v zemích EU 15.** Evropská unie si uvědomuje nutnost těchto kroků. Prokazuje to jak ve své legislativě a ve svých cílech, tak ve stále rostoucím uvědomění svých spotřebitelů, kteří preferují ekologicky šetrné výrobky, a rovněž v přeměně průmyslového sektoru, který se zaměřuje na snižování celkové environmentální náročnosti a na rozvoj nových průmyslových odvětví a oborů na bázi zelené ekonomiky. Produkce založená na ohleduplnosti k životnímu prostředí se stává konkurenční výhodou. **Zásadní přitom je, že tato přeměna neznamená ekonomický propad, konkurenční nevýhodu, zákaz spotřeby či svícení loučemi.**

Konkrétním příkladem je ekologické zemědělství, které je alternativním způsobem hospodaření s půdou a krajinou proti doposud široce uplatňovanému intenzivnímu zemědělství a garantuje výrobu vysoce kvalitních potravin. Produkty ekologického zemědělství (tzv. biopotraviny) se v EU 15 stávají nejrychleji rostoucím trhem v potravinářství, který jen v roce 2002 dosáhl velikosti 15 mld EUR (450 mld. korun). Předpokládá se, že do roku 2007 se trh s biopotravinami v EU 15 zvýší na 40 mld EUR (1 200 mld. Kč), jen ve Velké Británii se očekává nárůst o dalších 75 %...

Významným sektorem je oblast třídění odpadů a jejich recyklace. Použité a dosloužilé výrobky jsou totiž chápány jako hodnotné suroviny, které jsou vstupním zdrojem pro průmysl a

slouží k výrobě nových a kvalitních výrobků. Vytříděné suroviny mají nezastupitelnou úlohu pro důležitý cíl – snížit závislost naší společnosti na primárních přírodních zdrojích a snížit vyčerpávání těchto zdrojů. Například Německo a Rakousko již dosáhly toho, že z celkového množství komunálních odpadů je občany 50 % tříděno a dále zpracováváno.

Dalším příkladem moderního a perspektivního průmyslového odvětví je výroba energie z obnovitelných zdrojů (OZE). V EU 15 je tento sektor jednou z nejrychleji se rozvíjejících průmyslových oblastí vůbec a evropský energetický průmysl obnovitelných zdrojů představuje vrchol světového vývoje technologií v tomto odvětví. Teplárny na biomasu, kogenerační jednotky na bioplyn, velké větrné elektrárny, fotovoltaické farmy, ale i instalace solárních kolektorů v občanském sektoru se rozvíjejí v Německu, Rakousku, Dánsku, Velké Británii, Španělsku apod. Představují velký obchodní a finanční trh, který každoročně dramaticky roste. Např. v roce 2003 se v EU 15 použití bioplynu meziročně zvýšilo o 7,3 %, celková kapacita větrné energie vzrostla o 23 % a produkce solární elektřiny narostla o 43 %. V sousedním Německu dokonce v roce 2004 meziročně vzrostl prodej solárních panelů o 130 %. Výroba čisté energie z OZE se stala velmi důležitá také z hlediska zaměstnanosti. Pouze v Německu pracuje ve větrné energetice asi 60 000 lidí, solární systémy zaměstnávají na 30 000 lidí a celkově v této zemi sektor OZE dává práci 130 000 lidí. Zaměstnává tak více lidí než jaderný a uhelný průmysl dohromady.

Rozvoj a éra těchto i dalších oborů zelené ekonomiky by ale neměl končit na českých hranicích, jako tomu bylo doposud. Také pro ČR nabízejí významné ekonomické, environmentální a pracovní příležitosti a jejich velký potenciál je zatím nevyčerpán. Např. v případě OZE se předpokládá, že vytvoření stabilního a atraktivního prostředí v této oblasti umožní v nejbližších letech realizovat podnikatelské projekty v hodnotě několika desítek miliard korun, zajistí tisíce pracovních příležitostí, podstatně zvýší výrobu čisté energie alepší stav životního prostředí. Rozvoj OZE je již dnes zdrojem významných investic a nových pracovních míst. Japonská firma Kyocera hodlá vybudovat v průmyslové zóně v Kadani podnik na výrobu solárních kolektorů a článků za 200 mil. korun a zaměstnat až 150 lidí. Podobně německý výrobce solárních systémů, společnost RWE Schott Solar, zamýšlí vybudovat ve Valašském Meziříčí nový závod na výrobu solárních modulů za 600 mil. Kč. Během dalších dvou let chce investici zvyšovat a celkem má vzniknout téměř 300 nových pracovních míst.

3. Je ekologie opravdu překážkou konkurenceschopnosti ?

Odhaduje se, že náklady v oblasti životního prostředí v souvislosti s plněním směrnic EU budou v letech 2000 – 2010 činit 285 miliard Kč. Právě tyto náklady a související právní předpisy jsou zdůrazňovány jako brzda ekonomického rozvoje země. Ale je tomu tak skutečně ?

Jedny z největších investic jsou v oblasti ochrany vod, kdy obce a města musí do roku 2010 investovat do výstavby a modernizace čistíren a kanalizačních sítí asi 75 miliard Kč. Pokud chceme objektivně vyhodnotit tuto situaci, je třeba uvést, že **naplněním těchto opatření dojde nejen k významnému zlepšení stavu životního prostředí, ale oněch 75 miliard je také obrovskou příležitostí pro další rozvoj zejména stavební výroby a příspěvek k růstu české ekonomiky.** Prezident Svazu podnikatelů ve stavebnictví v této souvislosti uvedl, že tahouny odvětví jsou nově také ekologické stavby, spolufinancované z prostředků EU. A tady je další zajímavý rozměr nákladů v oblasti životního prostředí. **ČR má možnost čerpat v letech 2004 – 2006 desítky miliard Kč na významné projekty dotace z fondů EU, kde jednou z hlavních priorit je právě životní prostředí.** Po roce 2007 se navíc předpokládá dramatický nárůst těchto zdrojů. Za rok, který uplynul od vstupu do EU, získala ČR z fondů EU 7,4 miliardy korun dotací na ekologii a většina směřovala na výstavbu čistíren a kanalizací. Největší

objem dotací byl z Fondu soudržnosti, u kterého se objem prostředků do životního prostředí v ČR odhaduje na 197 miliard korun v letech 2007-2013!

Faktem je jistě i to, že se legislativa v oblasti životního prostředí podílí na celkové nadměrné administrativní a procesní zátěži v této zemi, kterou ovšem trpí české právo jako celek. A tuto nadměrnou zátěž je zapotřebí v oprávněných případech neodkladně odstranit. Ovšem věcná opatření v ekologických právních předpisech na snížení znečištění a zavádění moderních technologií jsou přínosná. Příklady ochrany vod a OZE jsou ukázkou toho, že investice v oblasti životního prostředí mohou mít řadu pozitiv, včetně ekonomického růstu.

Hlavní překážkou konkurenceschopnosti ČR jsou jiné problémy, zejména alarmující energetická a materiálová náročnost české ekonomiky a příliš vysoké zdanění lidské práce, které patří vůbec k nejvyšším v Evropě. „Česká republika dosud spotřebovává, vzhledem k výši vytvářeného HDP, více primárních zdrojů energie i elektřiny, než je objektivně nutné. Přes dosažený pokrok jsou energetická i elektroenergetická náročnost tvorby HDP v ČR stále téměř dvojnásobné vůči průměru zemí EU. Vysokou energetickou náročnost vykazují především doprava, průmysl a stavebnictví.“ Citace ze Státní energetické koncepce ČR trefně pojmenovává jeden z největších problémů české ekonomiky. Česká ekonomika navíc vykazuje vysokou náročnost na spotřebu přírodních surovin. Celkové materiálové požadavky ČR, včetně hlušiny z těžby a paliva na přepravu dováženého zboží, činí při přepočtu na obyvatele alarmujících 66 tun ročně. Přímá materiálová spotřeba pak dosahuje 22 tun na obyvatele. **Ještě více alarmující je ovšem skutečnost, že materiálová produktivita české ekonomiky dalece zaostává za EU 15 a je velmi málo efektivní. V porovnání s průměrem EU 15 dosahuje pouze sedminy materiálové produktivity: zatímco ČR vyrobí z tuny suroviny pouze 185 Euro HDP, EU 15 vyrobí ze stejného množství materiálu cca 1 150 Euro HDP !**

O těchto zásadních problémech se přitom diskutuje a jedná podstatně méně než o ekologii. A asi marně bychom někde hledali statistické vyjádření, kolik zbytečných miliard Kč stojí českou ekonomiku každoročně toto alarmující plýtvání energií a surovinami. A přitom jsou to právě ekologická opatření, která požadují moderní technologie a postupy za účelem snižování materiálové a energetické náročnosti a dosažení větší konkurenceschopnosti české ekonomiky.

8.3 Není ekologicky odpovědný spotřebitel jen naše přání?

Hana Librova (Fakulta sociálních studií, MU Brno)

Téma, kterým se máme zabývat, zní „Spotřebitelská volba“. O jakou volbu jde?

Když přemýšlíme o „udržitelném rozvoji“, je třeba brát v úvahu dvě základní dimenze spotřebitelské volby, které spolu souvisejí. Je třeba brát v úvahu:

- 1) změnu struktury ve spotřebě
- 2) dobrovolné omezení spotřeby

Změny ve skladbě a charakteru spotřeby mohou zmenšovat ekologickou stopu. Odpovědná spotřeba, nakupování opřené o dobré informace, může nadto být i cesta k tomu, abychom se postupně naučili hlouběji promýšlet náš vztah k přírodě. Snad to může být i způsob, jak se naučit své potřeby zmenšovat. Ten, kdo si při nákupu vybírá, zejména ten, kdo si vybírá s ekologickým zřetelem, často vědomě nebo bezděky redukuje objem spotřeby.

Pokud však bychom chtěli skutečně usilovat o „udržitelný rozvoj“, museli bychom se pokusit i o to druhé, to jest omezení spotřeby.

Tato konference se snaží se o spolupráci ekologicky angažovaných lidí s podnikateli a výrobci. Můžeme od nich chtít, aby spolupracovali na snahách o omezování spotřeby? Sotva - a určitě jim to nelze mít za zlé. Nechejme tedy dnes tuto stránku spotřebitelské volby spíše stranou.

**

Položme si otázku, která stojí v názvu mého referátu: Není odpovědný spotřebitel, spotřebitel ovlivňující s ekologickým zřetelem skladbu a charakter nákupů, jen naše přání? Doslova bráno je předem jasné, že není. Majitelé a zaměstnanci prodejen s ekologicky příznivými výrobky dobře vědí, že takoví lidé existují. Byly provedeny sociologické výzkumy, které „ekologicky“ nakupující zákazníky charakterizují. Jsou to nejčastěji lidé mladšího středního věku, převážně vysokoškolského vzdělání, mírně vyšších výdělků, osoby s relativně početnými sociálními kontakty a s výrazným zájmem o informace (nejen v oblasti ekologických výrobků). Jejich hlavní motivací je péče o zdraví, ale skoro ve stejné míře i snaha přispět k ochraně prostředí. Jde o relativně stabilní, ale malou skupinu.

Ale dá se čekat, že se ekologicky orientovaná spotřeba ve společnosti významně rozšíří? Že se při dnešních ekonomických podmínkách rozšíří okruh uvědomělých spotřebitelů tak, aby mohli výrobci na ekologické produkty vsadit, aby mohli počítat s trvalou a ekonomicky rentabilní poptávkou? Co by k tomu mohlo vést?

**

V úvahách na toto téma můžeme použít teoretických poznatků o obecné otázce, proč lidé nakupují. Udělejme si stručnou heslovitou bilanci hlavních motivací..

Na velmi hluboké kořeny našeho sklonu nakupovat upozorňují **evoluční psychologové/biologové:**

- **Akviziční instinkt** je pozůstatkem dob, kdy prapředkové žili ve stavu trvalého potravního deficitu. V dobách dostatku bylo třeba shánět a hromadit zásoby.
- **Neofilie**, záliba v novém, ve změně. Je to sklon živený naší (a obecně zvířecí zvědavostí). Podle některých autorů byla tato vlastnost hnací silou evoluce lidské inteligence. V moderním světě je projevem neofilie takzvané morální zastarávání výrobků a móda.

Jiný výklad naší záliby v nakupování nabízejí teoretičtí **ekonomové:**

- **K nákupům lákají nízké ceny výrobků.** Jakkoli si lidé stěžují na drahotu, faktem je, že do cen výrobků nejsou započítány takzvané ekologické náklady - škody způsobené přírodě. A zejména do výrobků importovaných z rozvojových zemí ani náklady sociální - slušná odměna za práci a přijatelné pracovní podmínky.
- Ve snaze dobře prodávat vytváří dávají výrobci přednost výrobkům s **krátkou životností** (např. boty) a předmětům **specializovaným** (lyže nebo jízdní kola).
- Mechanismus **pracuj a utrácej!** Zejména v západoevropských a amerických poměrech hraje otázka „co s vydělanými penězi“ v nákupech bezděky značnou roli. Druhý či třetí automobil, druhá či třetí koupelna v domácnosti jsou toho příkladem. Kult práce a výkonu, zabydlený v evropské kultuře, je zároveň pobídkou k nákupu zboží nad rámec našich potřeb.
- Na konec jsem si nechala **psychologický a sociologický** výklad naší záliby ve spotřebě, v nákupech:
- **Potřeba přesahu – transgrese.** Lidská bytost se, na rozdíl od zvířat, vyznačuje potřebou přesahovat své aktuální bytí a jmění. Nespokojuje se s tím, co aktuálně je, co dělá, co má, snaží se to překračovat. Někdo hraje na klavír - mluvíme o „transgresi

k symbolům“, jiný nakupuje - mluvíme o „transgresi k věcem“.

- Prostřednictvím předmětů vyjadřujeme **symbolicky sami sobě a svému okolí**, jací jsme. Koupím-li si knihu básní, utvrzuji se v tom, že jsem poetická duše. Koupím-li si drahou outdoorovou bundu, sděluji svému okolí, že jsem milovník přírody.

Zboží dále vyjadřuje sociální postavení, sociální status. Objem a způsob spotřeby vyznačuje naše místo na společenském žebříčku.

Toto všechno, a mnohé další, vědí tvůrci reklamy. Právě proto s námi má reklama tak lehké pořízení, právě proto je tak efektivní. Je nápadné, jak v nás rafinovaně oslovuje například právě naši fascinaci „nízkými cenami“ (prodejní „akce“), potřebu sebe prezentace a sociální prezentace. A snad především oslovuje ony prastaré psychické kořeny, akviziční instinkt, neofilii, zvědavost, zálibu v rychlosti apod.

**

Obecně se dá říci, že snahou výrobců vždycky bylo a je prodat co nejvíc zboží, respektive mít co největší zisk. Požadavek ohledu na přírodní prostředí vnáší do tržního chování nebyvalý prvek - hodnotovou dimenzi. Můžeme se nyní tázat, zda ekologickými požadavky zatížená ekonomika má v dnešních podmínkách vůbec šanci se prosadit. Může obstát na trhu zboží, které je dražší? Vždyť od ekonomů slyšíme tvrzení, že spotřebitel je „racionální“, že se na trhu rozhoduje podle ceny na trhu. Co může vést spotřebitele k tomu, aby se řídili něčím jiným, aby zaplatili vyšší cenu, případně aby si komplikovali život sháněním? A ve shodě s tím: na čem může stavět reklama na „ekologické“ výrobky?

Vraťme se k naznačeným obecným motivům vedoucím k nakupování. Berme nyní naše hesla jako osnovou pro úvahy o ekologicky příznivé spotřebě a snad i jako inspiraci pro její reklamu.

Může být zdrojem motivů k takzvané ekologické spotřebě pravěký **akviziční instinkt**, který nás ponouká k horečnému kvantitativnímu získávání věcí? Podle radikálních kritiků ano, protože „zelení konzumenti“ nakupují se sice ekologicky, ale zato vydatně. Je to však složitější. Jak jsem se už zmínila, ekologicky reflektovaná výběrovost může vést ke snížení objemu spotřeby. A to jak v důsledku vyšších cen ekologicky příznivých výrobků, tak svou podstatou. Nakupovat „ekologicky“ tedy může znamenat akvizičnímu puzení nevyhovět.

Neofilie a zvědavost nás podněcují k postoji „kup, brzy vyhod' a kup nové“; jsou tedy brzdou ekologicky příznivé spotřeby. Ale na druhé straně může být neofilie nadějným stimulem ekologicky uvědomělé spotřeby. Ta je totiž nová svým principem. Přináší na trh nejen nové výrobky, ale i nový zorný úhel, k němuž se může zorientovat mentalita spotřebitele, unaveného dosavadním způsobem konzumu.

Nízké ceny výrobků stimulují nákupy ne-ekologických produktů, nevedou k ekologicky příznivému výběru zboží. Přinejmenším v dohledné době, dokud jsou ekologicky příznivé výrobky drahé; pokud se nedočkáme ekologické daňové reformy či jiné formy státní podpory ekologicky příznivé výroby, která by ceny ekologicky příznivých výrobků snížila.

Mechanismus „**pracuj a utrácej**“ orientace k pracovnímu výkonu a výdělku. I u nás vzniká skupina výkonných majetných lidí, kteří mohou a jsou ochotni vydávat peníze za nestandardní, nekonvenční výrobky. Ukázkovým příkladem jsou bobos, známí už i u nás díky knize Davida Brookse.

Uvažujme o **transgresi**. Představme si ženu, která realizuje svou potřebu **transgrese** tím, že se sběratelskou vášní sleduje a nakupuje spektrum „energetických a vitaminových nápojů“. Bude ochotna spokojit se s jablečným biomoštem z Hostětína? Vymění transgresi „k věcem“ za „transgresi k symbolům“? Biomošt z Hostětína je totiž symboly naplněn. Říkáme, že má vysokou ideační hodnotu, podobně jako „víno od Abrlů zpod Pálavy“ nebo „jehněčí maso z bělokarpatských luk“. Pokud bychom chtěli být optimisty, pak můžeme říci, že transgrese k symbolům patří k velkým nadějím ekologicky odpovědné spotřeby a určitě i podnět pro reklamu.

Symbolické sebevyjádření a prostředek mezilidské komunikace. Uvedla jsem ilustraci: Koupím-li si knihu básní, utvrzuji se v tom, že jsem poetická duše. Koupím-li si drahou outdoorovou bundu, sděluji svému okolí, že jsem milovník přírody. Je-li řeč o ekologicky příznivé spotřebě: Když si koupím biojogurt, prožívám dobrý pocit, že prospívám svému zdraví. Když instaluji solární panel nebo nakupuji u místního ekologického zemědělce, mohu mít lichotivý pocit, že podporuji dobrou věc a chovám se ohleduplně vůči přírodě.

Totéž dávám najevo i svému okolí. K tomu, abych si mohla osvojit tento typ motivace, však musím být vnitřně připravena určitou hodnotovou orientací. V případě zdravotní motivace je to prosté - zdraví je ve společnosti obecně sdílenou hodnotou. Ve výzkumech hodnotových orientací stojí vždy na prvním místě. Složitější je to se senzitivitou vůči přírodě a jejím hodnocením. Jak známo, velkou roli zde hraje ekologická výchova, ať už v rodině, ve škole nebo v nějaké instituci ekologické výchovy.

Méně si uvědomujeme, že silný ekologicko-výchovný vliv mohou mít i výrobci a prodejci zboží. Jde o to spotřebiteli nabídnout a objasnit právě ideační hodnotu produktů. Této možnosti marketing využívá nedostatečně. Jsem přesvědčena, že reklama poukazující jenom na zdraví, případně chuťové vlastnosti „ekologických“ produktů, občana podceňuje. Myslím, že by jej neméně oslovily informace o šetrnosti vůči přírodním zdrojům, vůči krajině a prosperitě živých bytostí.

A konečně: Výzkumy shodně dokládají, že ekologicky příznivé výrobky se v posledních letech staly statusovým odznakem elit. Souvisí to jistě i s tím, že staré luxusní odznaky přestaly plnit svou roli, mimo jiné díky všeobecnému růstu životní úrovně a díky demokratizačním procesům. Za luxus přestává být považován objem zboží; auta, parfémy, likéry, jsou dnes k dispozici většině. Statusovým symbolem se v některých částech společnosti stává právě nákup ekologicky příznivých výrobků. V západních zemích vzdělané elity jeho prostřednictvím demonstrují informační a vzdělanostní kompetenci, vyspělý typ senzitivity.

**

Jde-li nám o takzvaný udržitelný rozvoj, musíme mít na mysli způsob života společnosti, nejen jednotlivce. Pak je velmi významné, že právě statusově motivovaná ekologicky příznivá spotřeba má dobrou šanci se šířit, a to na základě nápodoby. Společenské skupiny postavené v hierarchii společnosti níže se snaží prostřednictvím statusových symbolů dostat na vyšší příčky. Odborně se mluví o „prokapávacím efektu“ (trickle-down effect).

Jistě by se našly i další důvody, proč doufat, že ekologicky odpovědný spotřebitel, schopný přispět k udržitelnosti, nemusí zůstat jen naším přáním. Můžeme se jim věnovat v diskusi. Jednou věcí jsem si však jista: nemůžeme očekávat, že se bude někdo při nákupech ekologicky rozhodovat pouze na základě negativních zpráv, například o znečištění vody konvenčními pracími prášky, nebo o energetických nárocích na dopravu mimo sezónní

zeleniny. Tyto informace mohou ovlivnit spotřebitele jenom tehdy, je-li vybaven senzitivitou vůči environmentálním tématům.

8.4 Podpora environmentálních technologií a eko-inovací – cesta k udržitelnosti

Doc. Ing. Miroslav Hájek, Ph.D.

Environmentální technologie a eko-inovace lze charakterizovat méně škodlivým dopadem na životní prostředí než u srovnatelných alternativ. Jedná se o technologie, které v porovnání s funkčně stejnými či obdobnými variantami produkují méně znečištění a odpadů, umožňují vyšší stupeň recyklace a znovuvyužití odpadu, efektivněji využívají energie, suroviny a další zdroje a nebo jsou přímo určené k ochraně životního prostředí. Jejich význam spočívá vedle přínosu pro životní prostředí ve velkém potenciálu ke snižování provozních nákladů, zvyšování efektivity výroby a k růstu konkurenceschopnosti a tím i k udržitelnému rozvoji.

V této souvislosti je potřebné zmínit Akční plán environmentálních technologií, který je v rámci Evropské unie považován za základní podmínku pro udržitelný rozvoj a růst konkurenceschopnosti jako předpokladu pro hospodářský růst. Podpora environmentálních technologií byla předmětem jednání Evropské jarní rady v březnu 2004 a na zasedání Rady Evropské unie pro životní prostředí v říjnu 2004, jejíž závěry apelovaly na urychlenou implementaci Akčního plánu environmentálních technologií v členských státech Evropské unie.

Akční plán environmentálních technologií pro Evropskou unii byl zveřejněn dne 28. ledna 2004 jako sdělení Evropské komise Evropské radě a Evropskému parlamentu a má zásadně ovlivnit podporu technologií pro udržitelný rozvoj. Potenciál a význam environmentálních technologií má napomoci k vytvoření synergie mezi ochranou životního prostředí a ekonomickým růstem. Akční plán je zaměřen na plné využití technologického potenciálu k omezení tlaku na přírodní zdroje, zlepšení kvality života a stimulaci ekonomického růstu. Cílem Akčního plánu environmentálních technologií pro Evropskou unii je odstranit překážky ve vývoji a zavádění environmentálních technologií, zajistit, aby měla Evropská unie vedoucí pozici ve vývoji a zavádění environmentálních technologií a zvyšování konkurenceschopnosti.

Současný stupeň využívání přírodních zdrojů a související poškozování životního prostředí nejsou v souladu s principy udržitelného rozvoje. V mnohých oblastech se negativní dopady na životní prostředí, zdraví a kvalitu života obyvatel dokonce stále zvyšují. Investice do rozvoje a používání environmentálních technologií jsou jednou z možností, jak zvrátit tento nepříznivý vývoj.

Z nástrojů či přístupů k podpoře environmentálních technologií a eko-inovací je třeba v první řadě věnovat pozornost zaměřením na výzkum a vývoj, který by měl být orientován tímto směrem na vládní i podnikové úrovni a demonstrační projekty. Dále to jsou finanční nástroje zohledňující úroveň rizika zejména eko-inovací, ale i přínos environmentálních technologií pro společnost. V souvislosti s přímými podporami je vhodné se zaměřit i na podpory, které mohou negativně ovlivňovat eko-inovace a environmentální technologie. Přínosné jsou i environmentální veřejné zakázky, pomocí kterých může veřejný sektor přímo ovlivňovat spotřebu ekologicky šetrných výrobků a služeb.

Zvažujeme-li, jak podpořit širší využívání environmentálních technologií, je důležité připomenout překážky, které tomu brání. Jedná se zejména o

- ekonomické a finanční překážky (poměrně vysoké náklady na výzkum a zavádění na trh, nedostatek rizikového kapitálu)

- technologické překážky (úloha výzkumu a vývoje, který je nákladný, náročný na čas s výstupy, které nelze předem zaručit)
- překážky související s rozšiřováním nových technologií (nedostatek informací, riziko zákazníků při nákupu nových výrobků, potřeba zaškolení, sociální souvislosti)
- regulační překážky spojené s nejistotou.

Z pohledu k obecnému přístupu k inovačnímu procesu jsou odůvodnitelné vládní intervence v rámci inovačního procesu. I když „udržitelné“ inovace nejsou v zásadě rozdílné od „normálních“ inovací, lze nalézt řadu specifických překážek při jejichž řešení má významnou úlohu stát. Tyto překážky se projevují zejména v souvislosti s uplatněním na trhu. Mezi specifické překážky lze zahrnout především nedostatečná internalizace negativních externalit a z toho vyplývající dlouhá doba návratnosti.

Jednou ze základních překážek pro širší využívání environmentálních technologií je snižování nejistoty investic do eko-inovací a environmentálních technologií. Je proto třeba uplatnit především finanční nástroje omezující toto riziko. Mezi finanční nástroje, jejichž využití lze v této souvislosti zvažovat náleží:

- lokální investiční program (Švédsko) – cílem je udržitelná společnost na bázi spolupráce mezi obcemi a firmami, jejímž výsledkem je mimo jiné zvýšení pracovních příležitostí,
- energetický contracting (EPC) – na základě smlouvy mezi kontraktorem a investorem je investice financována z úspor energie,
- zvýhodněná odpisová sazba při realizaci opatření k ochraně životního prostředí,
- podpora environmentálních technologií prostřednictvím daňových úlev,
- energetický benchmarking (Belgie) – podniky se dobrovolně zaváží k tomu, aby byly ve světovém měřítku mezi prvními 10 % v energetické efektivnosti,
- Energy Management Investment Guarantee Fund (Francie) – fond je určen především pro podporu malého a středního podnikání v oblasti racionálního využívání obnovitelných zdrojů s tím, že se zaměřuje především na pokrytí rizik,
- Green Fund Scheme (Nizozemsko) – podpora vyjmenovaných environmentálních investic zajišťovaná komerčními bankami formou daňových úlev.

Výše uvedené příklady konkrétních nástrojů ukazují možnosti podpory, které však neznamenají, že bude využito pouze jedno opatření. Efektivnější řešení je vždy dosaženo vhodnou kombinací nástrojů.

Prioritním předpokladem pro dosažení cílů při podpoře environmentálních technologií je vysoké veřejné povědomí v environmentální oblasti. Zvyšování veřejného povědomí o záležitostech životního prostředí vede veřejnost nejenom k většímu pochopení environmentálních souvislostí hospodářského a sociálního života společnosti, ale rovněž ke zvýšení kvality rozhodování spotřebitelů, ke zvyšování právního povědomí občanů a zprostředkovaně rovněž ke zvýšení kvality života. Základním nástrojem pro zvyšování veřejného povědomí v záležitostech životního prostředí, je environmentální vzdělávání, výchova a osvěta.

Důležitou úlohu hraje politika životního prostředí, která ve vztahu k odvětvovým politikám klade důraz na využívání nejlepších dostupných technologií, šetrných vůči životnímu prostředí. Zejména se jedná o vyšší využívání nízkoemisních, nízkoodpadových a energeticky úsporných technologií a rozvoj ekologického strojírenství.

8.5 Politické kroky k udržitelnému zemědělství a udržitelnému venkovu.

Ladislav Hanuš, Ph.D.

Dříve než se zaměříme na kroky zlepšující podmínky pro podnikání a rozvoj venkova nahlédněme stručně na projevy neudržitelnosti. Při respektování potřeb budoucích generací, je udržitelnost v tomto příspěvku pojata spíše jako schopnost „udržet“ tj. neztratit rozměr, hodnotu, životaschopnost. Vytržení zemědělského hospodaření z vesnice a průmyslová zemědělská výroba jsou neudržitelné. Zemědělství se stalo za posledních sto let jedním z průmyslových odvětví a ubývá v něm pracovních příležitostí. U spotřebitelů převažuje zájem o cenu nad zájmem o místní potraviny. Zemědělské podniky vstupují do prostoru obce při přejezdu zemědělské mechanizace a k venkovské pospolitosti nepřispívají. Zemědělci maximalizují výrobu produktů, ale potraviny vyrábí minimálně. Nadprodukce a laciné dovozy jsou po letech boje o výnosy na úkor životního prostředí a lhostejnosti k místním spotřebitelům, „járou, kterou zemědělství kopalo a nakonec do ní samo spadlo.“

Zemědělské hospodaření obsahuje tři dimenze: ekologickou, sociální a ekonomickou. Na vývoji za posledních sto let lze sledovat nastupující neudržitelnost v ekologické dimenzi (chemizaci a megalománii), následnou neudržitelnost v dimenzi ekonomické (úzkou výrobní specializaci bez zpracování a lokální distribuce) a nakonec neudržitelnost v dimenzi sociální (odlidštění). Politické kroky směrem k udržitelnosti mají posilovat udržitelný trend odchemizování, polidštění a ekonomickou stabilizaci zemědělských hospodářství. Ucelená podpora udržitelného hospodaření na venkově by měla zahrnovat všechny tři dimenze.

Nejvýraznějším politickým krokem podporujícím ekologickou udržitelnost zemědělského hospodaření byl rozpad socialistického zemědělství, který se projevil výrazným úbytkem dotací pro zemědělskou výrobu (pokles více jak o polovinu). Spotřeba hnojiv v ČR poklesla mezi lety 1990 – 1991 z 190 kg/ha na 65 kg/ha a od roku 1990 už nepřekročila 100 kg/ha (MŽP, 2005). Spotřeba pesticidů je v ČR poloviční než na konci socialismu. Nižší spotřeba chemikálií se projevila v celkovém zlepšení životního prostředí. Ekologickou slabinou českého zemědělství je velikost podniků. Pouze 12% podíl ze zemědělské půdy v ČR obhospodařují subjekty s velikostí menší než 100 ha. (ČSÚ, 2000).

I. Podpora ekologického zemědělství

Politickým krokem k ekologické udržitelnosti může být reflexe dopadu snížených dotací na obecně šetrnější hospodaření po roce 1989. Pozitivním politickým nástrojem budou povinné „cros-complains“ – evropské standardy ochrany životního prostředí platné pro ČR od roku 2007. Je třeba mít na zřeteli, že „šetrnost“ zemědělců po revoluci je nedobrovolná a při neošetřeném zvýšení objemu dotací je pravděpodobné, že zemědělci zvýší nákupy chemikálií, k čemuž byli „vzdělávání“ za socialismu.

Hospodaření vymezené od roku 2000 zákonem o ekologickém zemědělství je zásadním politickým nástrojem pro zvýšení udržitelnosti ekologické dimenze. Opatření Ekologické zemědělství je systematický nástroj propojující pěstování, chov, zpracování, distribuci, kontrolu a certifikaci. Stanovuje např. omezení hnojení, maximální počet dobytčích jednotek na hektar a zákaz GMO. V rámci ekologického zemědělství lze žádat o dotace: z Horizontálního programu obnovy venkova na omezování vstupů - orná půda 3.520 Kč/ha, zelenina 11.050 Kč/ha, trvalé kultury 12.235 Kč/ha, a trvalé travní porosty 1.100 Kč/ha.

II. Podpora sociálně orientovaného zemědělství

Státní podpora v nezaměstnanosti a nízké mzdy v zemědělství obecně zaměstnanost na venkově nestimulují. Někteří venkované volí raději nezaměstnanost než nákladné dojíždění do

špatně placeného zaměstnání. Průměrná mzda v zemědělství v ČR v roce 2003 (11.762 Kč) nedosahovala ani 70 % průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství. Od roku 1990 se produktivita práce v zemědělství více než zdvojnásobila, ale zaměstnanost poklesla na třetinu. (MZe, 2004) Nutným politickým krokem při podpoře sociálně orientovaného zemědělství bude podpora multifunkčního zemědělství a zaměstnanosti. Perspektivní zemědělské hospodaření lze charakterizovat už ne jako „výrobu“, ale jako „služby pro venkov“. Politické nástroje mohou podpořit spolupráci zemědělců a obce při zásobování místními produkty, údržbě technického zařízení obce, sběru a využívání bioodpadů, péči o veřejná prostranství, budování územních systémů ekologické stability, agroturistice a podobně. Vhodné je podporovat spolupráci zemědělců při využívání zemědělské techniky i zpracování a odbytu produktů.

III. Podpora ekonomického zemědělství

Zemědělské firmy investují spíše do techniky než do zaměstnanců. Zaměření zemědělských podnikatelů na novou techniku vede k nadvýrobě, zadlužuje a neřeší vůbec distribuční soběstačnost regionů. Část zemědělské veřejnosti žije stále v paradigmatu „pokroku vědy a techniky“. Používání GPS v zemědělství je ukázkou možná „nejtechničtějšího“ a zároveň nejneudržitelnějšího zemědělství. GPS kombajn nebo traktor s rozmetačem, přenáší přes družici data o výnosu pšenice nebo odměřené dávce hnojiva určitého místa v poli. Vzhledem k nadprodukcí, je GPS v zemědělství zbytečný (ne pro průmysl). Po roce 1989 převažovala snaha o výstavbu nových zařízení místo adaptace hospodaření na strategii nízkých materiálových a energetických nákladů.

Komplexní ekonomický nástroj - ekologická daňová a dotační reforma

Komplexní ekonomický nástroj pro udržitelný rozvoj představuje ekologická daňová reforma založená na principu nižšího zdanění lidské práce a vyššího zdanění vyčerpávání a znečišťování přírody. Uplatnění tohoto principu je vhodné i v oblasti dotací. Pro přerozdělení zemědělských dotací byl navržen Index vážené intervalové udržitelnosti zemědělského hospodaření. Index VIU agreguje tři indikátory (v jednotkách Kč/ha): materiálové a energetické náklady, osobní náklady a provozní hospodářský výsledek podniku. (Hanuš, 2004) Vyšší materiálové a energetické náklady, které obecně znamenají vyšší nároky na prostředí, představují neudržitelný trend v ekologické dimenzi. Vyšší provozní hospodářský výsledek představuje obecný udržitelný trend v ekonomické dimenzi. Vyšší osobní náklady, které znamenají obecně vyšší zaměstnanost, představují obecně udržitelný trend v dimenzi sociální. Index VIU by mohl umožnit rozdělení částí prostředků na dotace podle vypočtené relativní udržitelnosti podniku za předchozí rok.

Tab. Srovnání ekologické daňové a ekologické dotační reformy

EKOLOGICKÁ DAŇOVÁ REFORMA	EKOLOGICKÁ DOTAČNÍ REFORMA
Nižší zdanění práce	Vyšší dotace na zaměstnanost
Vyšší zdanění znečištění a využívání přírody	Nižší dotace na nákup materiálu a energie.

Použitá literatura:

ČSÚ: Agrocensus, 2000

Hanuš, L.: Hodnocení udržitelnosti zemědělského hospodaření. MZLU. Brno. 2004

MZe ČR: Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2003, Praha, 2004 ISBN 80-7084-366-7

MZe ČR: Nvrh horizontálního plánu rozvoje venkova. Praha, 2003

MŽP ČR: Brána k informacím o životním prostředí <http://portal.env.cz/indikatory>, 2005

Autor je odborným asistentem na Ústavu aplikované a krajinné ekologie AF MZLU, Zemědělská 1, 61300 Brno, ladislavhanus@seznam.cz.

V roce 2004 získal cenu Josefa Vavrouška v kategorii vědecko-výzkumné práce.

8.6 Aktivní opatření k podpoře ekologické modernizace české ekonomiky

Vojtěch Kotecký, Hnutí DUHA

Takzvané ekologické technologie a zelená odvětví představují dobrou příležitost pro modernizaci české ekonomiky. Posílí konkurenceschopnost domácích podniků, vytvoří nová pracovní místa a pomohou posílit místní hospodářství měst a obcí. Konkrétní příležitosti diskutují také některé příspěvky v tomto sborníku. Podmínkou využití této šance jsou ovšem dobrá legislativní pravidla a ekonomické signály, o kterých rozhodují vláda a zákonodárci.

Situace

Současné české hospodářství je spíše antitezí ekologické modernizace. Průmysl za sebou táhne zátěž vysoké energetické náročnosti, která snižuje jeho konkurenceschopnost. Na každou korunu HDP zdejší ekonomika spotřebuje 1,7násobně více energie než patnáct starých zemí Evropské unie.¹⁾ Efektivnost spotřeby surovin je dokonce šestkrát nižší než v EU-15.²⁾ Přímá potřeba materiálu činí 22 tun na obyvatele a rok.³⁾ Většina energetických zdrojů a surovin se přitom dováží, takže zatěžuje obchodní bilanci.

V moderních čistých technologiích pokulháváme pozadu za konkurenčními státy. V podílu obnovitelných zdrojů na výrobě energie se na žebříčku evropských států Česká republika nachází mezi posledními.⁴⁾ Míra materiálového využití komunálních odpadů se pohybuje zhruba kolem 15 %, kdežto v sousedním Rakousku či Německu už je to více než 50 %. Domácí ekonomice unikají šance k rozjezdu perspektivních sektorů – a také důležité trhy.

Přitom Česká republika s tradicí strojírenského průmyslu a dalších souvisejících oborů patří mezi země, jež mají dobré předpoklady k obsazení předních pozic v těchto odvětvích.⁵⁾ Zelená odvětví přirozeně nejsou mirákl, na kterém lze založit kompletní ekonomickou strategii. Představují jeden z klíčových, nikoli však jediný důležitý prvek moderní hospodářské politiky. Zde diskutujeme několik plošných opatření, jež jsou nutná k jeho využití.

Ekologická daňová reforma

Daňový systém podstatně ovlivňuje ekonomické prostředí. Má zásadní vliv na investiční rozhodnutí podniků i domácností. Reforma spočívá ve fiskálně neutrální operaci: postupném snížení daňového zatížení společenských kladů (práce, pracovní místa, zisk, majetek) a zároveň adekvátním růstu daní ze sociálních záporů (znečištění, spotřeba energie, čerpání přírodních zdrojů). Pomůže řešit tři vážné strukturální problémy české ekonomiky: náklady na pracovní sílu (a potažmo nezaměstnanost), energetickou náročnost a emise oxidu uhličitého.

Není přitom opatřením, které by přineslo výsledky přes noc. Jde o strategický projekt, který nastartuje postupný posun ekonomiky k technologiím či odvětvím s vyšší energetickou efektivností, a zároveň snížením ceny pracovní síly omezí také výrobní náklady a nezaměstnanost. S ekologickou daňovou reformou už začalo Německo, Velká Británie, skandinávské země, Nizozemsko a další státy.

Mobilizace soukromých investic

Rozvoj moderních zelených technologií bude vždy založen na soukromých investicích, nikoli na státních dotacích. Zatímco Státní fond životního prostředí by mohl na obnovitelné zdroje energie vynaložit nanejvýš stovky milionů korun ročně, nový český zákon má jen do roku 2010 mobilizovat zhruba 50 miliard investic ze soukromých zdrojů.

Totéž platí pro další odvětví. Pokud má Česká republika naskočit na ujíždějící vlak, vláda musí průmysl motivovat k investicím do ekologických sektorů. Za evropskou špičku je považován nizozemský systém, který za přesně stanovených podmínek osvobozuje od daní výnosy z tzv. zelených investičních fondů zaměřených na tato odvětví. Během dvou let zvýšil investi-

ce do ekologických sektorů na šestinásobek.⁶⁾ Jako příkladné opatření jej doporučuje také Kokova zpráva pro střednědobé hodnocení Lisabonské strategie.⁷⁾

Legislativní podpora inovací

Třetí podmínkou je využití příležitostí, které k podpoře inovací nabízí ekologická legislativa. Vysoké standardy podporují moderní technologie a efektivnější nakládání s energií i materiály. Aby se tak opravdu stalo, musí vláda splnit dvě podmínky. Za prvé hospodářská politika musí tuto příležitost reflektovat. Zatím často vnímá ekologickou legislativu pouze coby překážku a zátěž. Paradoxně ani to není pravda: empirická evidence z ekonomické literatury ukazuje, že ekologické regulace nemají žádný měřitelný záporný vliv na konkurenceschopnost.⁸⁾ Apriorní tvrzení, že vyšší standardy rovná se nižší ekonomický výkon, je prostě věcně chybné. Navíc odhady nákladů na jejich splnění, které průmysl prezentuje, se prokázaly být notoricky nadsazené, a to často o stovky až tisíce procent.⁹⁾

Za druhé se podpora inovací a technologické modernizace – nejen samotné splnění environmentálních cílů – musí stát vědomým cílem nových ekologických zákonů a jejich konstrukce se tomu musí přizpůsobovat. Zatím tomu tak u nás většinou není. Proinovační prvky se objevují převážně v normách převzatých z Evropské unie (IPPC, recyklace autovraků a elektrošrotu, výhledově REACH). Vlastně jedinou výraznější domácí iniciativou v této oblasti je zákon o obnovitelných zdrojích, částečně také integrovaný registr znečištění.

Veřejné výdaje

Zaměření ekonomiky dramaticky ovlivňují veřejné výdaje – přímo i nepřímo. Prozatím snahu o modernizaci často doslova sabotují. Studie, kterou vydalo Hnutí DUHA a Zelený kruh, dokumentuje řadu dotačních programů či daňových úlev, které podnikatele motivují k orientaci na vysloveně negativní trendy: například orientaci energetiky na fosilní paliva a spalování druhotných surovin.¹⁰⁾ Podmínkou jakékoli inovační strategie je pochopitelně odstranění těchto kontraproduktivních subvencí, které působí přesně opačně.

Ministerstvo financí předpokládá, že ve fiskálním období 2007-2013 do České republiky přiteče více než bilion korun z evropských fondů. Vláda by měla využít této příležitosti k masivním investicím do modernizace ekonomiky. Například výslovným cílem výdajů ze strukturálních fondů určených na odpadové hospodářství by se mělo stát nejen vyřešení problému, co s komunálním odpadem, ale také snižování materiálové náročnosti ekonomiky.

¹ Zpráva o životním prostředí České republiky v roce 2003, MŽP, Praha 2004

² Europe's environment: the third assessment. Environmental assessment report No 10, European Environmental Agency, Copenhagen 2003

³ Ščasný, M., Kovanda, J., et Hák, T. (2003): Material flow accounts, balances and derived indicators for the Czech Republic during the 1990s: results and recommendations for methodological improvements, *Ecological Economics* 45: 41-57

⁴ Renewables information 2003, International Energy Agency, Paris 2003

⁵ Kotecký, V.: Čistá práce: přínosy ekologických opatření a zelených odvětví pro zaměstnanost a ekonomiku, Hnutí DUHA, Brno 2003

⁶ Environmental signals 2001. Environmental assessment report No. 8, European Environment Agency, Copenhagen 2001

⁷ High Level Group: Facing the challenge: the Lisbon strategy for growth and employment, 2004

⁸ viz například Jaffe A. B., Peterson, S. R., Portney, P. R., Stavins, R. N. (1995): Environmental regulation and the competitiveness of U.S. manufacturing: what does the evidence tell us? *Journal of Economic Literature* 33 (1): 132-163

⁹ Costs and strategies presented by industry during the negotiation of environmental regulations, Stockholm Environment Institute, Stockholm 1999

¹⁰ Kotecký, V., et Klusák, J.: České perverzní dotace: analýza veřejných podpor s negativním dopadem na životní prostředí, Zelený kruh/Hnutí DUHA, Praha/Brno 2005

8.7 Udržitelný rozvoj z pohledu společenských věd ve vzdělávání stavebního inženýra

PhDr. Jana Šafránková, CSc. Katedra společenských věd, Fakulta stavební ČVUT v Praze

Klíčová slova: udržitelný rozvoj, vzdělávání, stavebnictví, společenské vědy, inženýr

Anotace: Společenské vědy se začínají podrobněji zabývat problematikou udržitelného rozvoje v návaznosti na zkoumání životního prostředí v posledních 10 letech. Systematické rozvíjení jednotlivých přístupů a jejich aplikace na technologické a technické přístupy je v centru zájmu až v posledních letech. V příspěvku se zaměřím na sociální aspekty udržitelného rozvoje, které by se měly stát nedílnou součástí vzdělávání inženýrů s technickým zaměřením, především na stavebnictví.

1. Úvod

Společenské vědy, se začínají, v návaznosti na zkoumání životního prostředí, podrobněji zabývat problematikou udržitelného rozvoje v posledním desetiletí, systematické rozvíjení a aplikace na technologické a technické přístupy jsou v centru zájmu až v posledních letech. V příspěvku se zaměřím na sociální aspekty udržitelného rozvoje, které by se měly stát nedílnou součástí vzdělávání stavebních inženýrů.

V návaznosti na transformaci společenských a ekonomických poměrů v ČR došlo i ke změnám ve výukových programech na vysokých školách technického zaměření, které mimo jiné směřují k výchově odborníků se širšími společenskovědními znalostmi a mají umožnit řešit stavební problémy nejen technicky, ale komplexně, protože stavebnictví ovlivňuje životní prostředí a lidi, jeho výsledky buď kultivují nebo devastují životní prostředí.

V řadě dokumentů se na tuto problematiku poukazuje. V Agendě 21 se uvádí, že: "...Je třeba zavést interdisciplinární vzdělávání projektantů a stavebních inženýrů, aby se překonaly profesní bariéry a zlepšily znalosti o příčinných souvislostech hotových rozhodnutí. ..."[1] Znalosti jsou součástí problematiky udržitelného rozvoje a podporují rovnováhu mezi třemi základními oblastmi našeho života – ekonomikou, společenskými aspekty a životním prostředím. Problematiku vzdělávání a celoživotního vzdělávání v komplexním přístupu zdůrazňují deklarace, které směřují k harmonizaci výstavby Evropského systému vysokého školství, (Sorbonnská deklarace[2], Zasedání Evropské rady Bologna, Lisabon [3], Memorandum o celoživotním učení[4], mezinárodní summit OSN zvl. 16. summit, Johannesburg 2002 [5] a UNESCO - desetiletí udržitelného rozvoje.

2. Vysokoškolské vzdělávání a celoživotní vzdělávání stavebního inženýra v oblasti udržitelného rozvoje

Návrh na vzdělávání studentů a celoživotní vzdělávání absolventů stavební fakulty, zaměřený na sociální aspekty udržitelného rozvoje, vychází z výše uvedených deklarací, navazuje na výzkumnou činnost Katedry společenských věd Fakulty stavební ČVUT v letech 1999 – 2004 v rámci výzkumných záměrů [6] a na navazující výzkumné záměry [7].

Návrh projektu vzdělávání stavebních inženýrů k udržitelnému rozvoji:

a) Znalosti z problematiky vztahů mezi vědou – technikou – společností (TA Technology Assessment), který vysvětluje vlivy a dopady vývoje techniky na společnost a možnosti „udržitelnosti“ společenského vývoje v jednotlivých zemích i v globálním měřítku.

b) Znalost obsahu pojmu udržitelný rozvoj. Termín je v současné době používán v mnoha oblastech lidské činnosti a je přičleňován k hodnocení jejích výsledků. Např. I. Rynda uvádí, že:“(Trvale) udržitelný rozvoj je komplexní soubor strategií, které umožňují pomocí ekonomických prostředků a technologií uspokojovat lidské potřeby, materiální, kulturní i duchovní, při plném respektování environmentálních limitů; aby to bylo v globálním měřítku současného světa možné, je nutné redefinovat na lokální, regionální i globální úrovni jejich sociálně politické instituce a procesy.“ [1,s.5]

c) Znalosti o charakteristice současné společnosti a její postupně se měnící sociální struktura. Hlavním trendem je snižování počtu pracujících v průmyslu, zvyšování počtu lidí ve středních vrstvách a stále se zvyšující bohatství nejbohatších vrstev. Jedná se i o změny v urbánním prostoru, o vývoj městské společnosti, mění se venkovská sídla apod.. S charakteristikou jednotlivých vrstev souvisí jejich potřeby z hlediska bydlení a to jak z hlediska jejich statusu, tak z hlediska věku atd..

d) Kontinuita zastavování prostoru, dlouhodobá existence staveb a komunikací a to jak z historické retrospektivy, tak z pohledu budoucnosti je velmi důležitá při změnách ve výstavbě, při rekonstrukcích a obzvlášť při novém využívání prostoru, jako jsou např. v současné době využívány tzv. brownfields a to jak z hlediska ekonomie, tak sociologie a estetiky.

e) Právní a sociální aspekty procedury EIA a SEA, v návaznosti na Zákon o životním prostředí [8] a problematiku veřejného zájmu. EIA je formalizovaný a veřejně kontrolovatelný proces hodnocení (identifikace a predikce) dopadu plánované lidské činnosti (průmyslových, zemědělských, dopravních a jiných staveb, koncepcí a záměrů) na životní prostředí, lidské zdraví, životní pohodu, kulturní a historické památky, krajinu, infrastrukturu. Cílem je informovat veřejnost o výsledcích, ale bohužel má pouze doporučující charakter.

f) Brownfields. Stavební inženýři a architekti přemýšlejí o využití tohoto prostoru z hlediska přestavby a nebo zcela nové výstavby jako předpoklad nových investic. Sociolog vidí jeho sociální, psychologické a kulturní aspekty. Nově zastavěný prostor přinese možnosti nové výroby a prodeje, další zaměstnanosti, prostory na bydlení města, na kulturní vyžití obyvatel, prostory pro stále se rozšiřující administrativu, zlepšit sociální komunikaci lidí.

g) Sociologický průzkum je jednou z možností získání informací o působení jednotlivých vlivů a snaží se odhalit názory a postoje dotčeného obyvatelstva. Výsledky zjištění poskytují cenné informace a návody jednání, které jsou pro odborníky důležité. (Výzkum postojů a veřejného mínění, výzkum hodnocení, panelové diskuse atd.)

h) Ekonomické přístupy k této tématice jsou spojeny s oblastí zabývající se řešením krizí z hlediska ekonomicko – společenského a s problematikou externalit a např. i institucionální ekonomie, která sjednocuje ekonomické a lidské (sociální) přístupy.

3. Závěr

Navrhovaný program Celoživotního vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje stavebnictví je připravován v roce 2005 s podporou grantu Ministerstva školství ČR. Předpokládáme, že v

dalším období bude postupně rozpracován i do programů prezenčního studia, aby se tak systematicky doplnili znalosti současných i budoucích stavebních inženýrů. [7] [9].

Literatura:

- [1] Metodika pro místní Agendy 21 v České republice. Český ekologický ústav, DFID 2003
 - [2] Společná deklarace o harmonizaci výstavby Evropského systému vysokého školství. Paříž, Sorbonna, 25.5. 1998
 - [3] Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání. Společné prohlášení ministrů školství evropských států na setkání v Boloni 19. června 1999
 - [4] Memorandum o celoživotním učení. Pracovní materiál Evropské komise, listopad 2000 in <http://memorandum.nvf.cz>
 - [5] <http://www.johanesburgsummit.org/html/sustainable>
 - [6] Šafránková, J., Droženová, W.: Člověk a jeho životní prostředí. Širší souvislosti udržitelného rozvoje ve stavebnictví. ČVUT, Fakulta stavební, Praha 2004, s. 111 – 112, ISBN 80 – 01-03026-1
 - [7] Studie byla připravena v rámci výzkumného záměru VZ05 CEZ MSM 684077006 Management udržitelného rozvoje životního cyklu stavebních podniků a území.
 - [8] Zákon 100 Sb./ 2001 o posuzování vlivů na životní prostředí.
 - [9] Rozvojový grant Ministerstva školství Celoživotní vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje stavebnictví (Šafránková)
- PhDr. Jana Šafránková, CSc., e- mail jana.safrankova@fsv.cvut.cz
Katedra společenských věd, Fakulta stavební ČVUT v Praze, Thákurova 7, 166 29 Praha 6

9. RŮZNÉ

9.1 Jako by to lidé nevěděli

Bylo jednou jedno daleké království. Byla to prazvláštní země. Ne, že by zde žili samí hlupáci a zbedněnci. To rozhodně ne, ale ...

Ale na první pohled to tak vypadalo. Vlastně, a tohle odhalí až ten druhý pohled, ona masa poddaných jeho veličenstva byla systematicky manipulována do role slaboduchých a nesvěprávných bytostí, byť se jinak jejich práva blýskala na slunci jako právě naleštěný diamant.

A jak k takovéto nedůstojné situaci v této vyspělé zemi mohlo vůbec dojít? - Inu, je to docela prosté. Za vším stojí státní doktrína osvíceného vladaře, jenž své poddané bezmezně miluje a všemožně o ně pečuje. Jako o své vlastní děti. U návštěvníka zvenku však velmi brzy převládne dojem poněkud odlišný. Totiž nástin obrazu příliš těsného rodičovského obětí. Ano, tak intenzivní lásky, až ve svém důsledku ubírá životodárný kyslík. Ale posuďte sami.

Vezmete do rukou konvici kávovaru a vyděsí vás blikající nápis, že vám každou chvíli hrozí opaření. Sáhnete na knoflík integrované kuchyňské trouby a vyleká vás hlas varující před smrtelným úrazem elektrickým proudem. Podobně je tomu u tisíců sloupů elektrického vedení, které potkáváte podél cest. Každý z nich zdobí ponurá umrlčí lebka se zkříženými hnáty. A to prosím přesto, že tento způsob rozvodu elektřiny používá zdejší civilizace již přes dlouhých sto let.

Jo, jako by lidé neměli vlastní rozum, že.

Rozjetá byrokracie nezná míru. Odlišně zákony, pořádky prováděcí vyhlášky a kocourkovská nařízení, to je její živná půda. Naposledy přímo s buldočí zarputilostí trvala na tom, aby na všech potravinářských produktech obsahujících tuky zářilo varování před vražedným cholesterolem a u sladkých pochoutek zase před zákeřnou obezitou.

Jako by ti lidé sami ...

Dospělo to už tak daleko, že jakýkoliv výrobek bez varování je dnes považován apriori za podezřelý. Dost možná, že již nyní dávají někteří spotřebitelé přednost například minerální vodě stříknuté důvěrně známým pesticidkem před fádňní etiketou konkurence. Jo, alespoň vědí na čem jsou. Ono, mezi námi, koketování s rizikem a vůně zakázaného ovoce člověka prostě přitahuje.

A tak nic nezmůžou ani karikatury odporných opilců na lahvích s alkoholem. Tím méně pak slaboduché popisky lahváčů, že jejich konzumace zapříčiňuje ztrátu sebekontroly a opilost. Kdepak, lidé mají svůj vlastní rozum. Ostatně, jaký by to byl život svázaný samými pravidly, že?

Celkem logicky by člověk v tomto trendu hledal jistý alibismus. Alibismus bojácných výrobců a akurátních královských inspektorů: „Kdyby se něco stalo tak ...“

Tak třeba u kuřáků tabáku jsou pravděpodobnosti nejrůznějších rizik docela slušně spočítány. Proto nepřekvapí výstraha na krabičkách cigaret, že způsobují smrt. A to ne smrt ledajakou, ale smrt nejbídnější. Smrt rakovinou.

Jako by lidé ...

Tentokrátě však lidumilná politika paternalismu tvrdě narazila. Kuřáci reagovali po svém, jsouce skupinou obyvatel obzvláště vynalézavou a inteligentní, a začali nechutné nápisy skrývat do elegantních pouzder, tabákové výrobky kupují pryč „poslepu“, hlavně se ale obrnili tam uvnitř. Jo otupěli. Prostě stali se imunní i vůči takovým sdělením, že škodí nejen sobě, nýbrž i osobám ve svém okolí, imunní vůči řečičkám o tom, že kouření zpomaluje krevní oběh a způsobuje neplodnost, nebo dokonce, že ten jejich voňavý dým obsahuje cosi jako benzen, nitrosaminy, formaldehyd a kyanovodík.

Kdepak, lidi mají svůj vlastní rozum.

A tak ani poslední bláznivé nápady úředníků monarchie zcela jistě žádnou revoluci nepřinesou. Jo, je to k nevíře, ale každé motorové vozidlo musí být oded' opatřeno štítkem, že se jedná potencionálně o vražednou zbraň.

No ne, jako by lidé ...

Ano, přímo na přístrojové desce řidiči před očima. A nikoho z těch královských byrokratů nezajímá, že šofér se má soustředit výhradně na řízení. Je to stejné jako ty stupidní škemrající cedule u silnic typu „Zde si hrají děti“, „Myslete na naše děti“ a podobně. Stačí přece už ta džungle normálních dopravních značek.

Jo, jako by to lidé ...

Vrcholem všeho jsou pak povinné záznamy v takzvaném techničáku o toxických látkách ve výfukových emisích. Při jeho převzetí musí majitel vozidla dokonce podepsat, že přebírá plnou odpovědnost za poškozování zdraví spoluobčanů například takovými látkami jako jsou jakési karcinogenní polycyklické aromatické uhlovodíky.

Fuj tajbl, jako by lidé ...

Zase jen ubohý alibismus. Vždyť jezdit se musí. A tak i kdyby se náhodou někdy někomu podařilo prokázat, že zrovna z toho mého výfuku ... Pfff, nesmysl! Blbost, řekne si řadový poddaný jeho veličenstva. Koneckonců dělají to všichni. Všichni jsou původci a všichni jsou i oběti. A v tom je ta spravedlnost.

Jako by to lidé ...

Lidé si zvyknou. Jo, každý z nás přece inhaluje ty silniční koncentráty. Ale že bychom si kvůli tomu někde stěžovali? - Ne. Ani nápad, nechávají se slyšet mnozí místní nespokojenci. Z toho ta naše alibistická osvícená vrchnost rozhodně strach mít nemusí. Kéž by raději sázela na člověka zvaného moudrý moudrý a jeho osvědčený selský rozum, dodávají nekompromisně. Jejich metafyzickou důvěru v lidského jedince přitom nešpiní ani stínky pochybnosti. - Brr! Až z toho odhodlání mrazí. Že by právě tohle byla ta pravá příčina obav a úzkostí jejich osvíceného monarchy?

Inu, je to prazvláštní země tohle daleké království. Čert aby se v těch komplikovaných domorodcích vyznal. - No ale co, proč by se měl vlastně zdejší návštěvník s dilematem „láskyplná byrokracie“ versus „zdravý lidský rozum“ trápit? Proč by si s tím měl dělat těžkou hlavu? Tedy alespoň do doby, než přistane zpátky na své milované rodné hroudě, že.

Miroslav Petr, říjen 2005

9.2 Reality show Odhalení: gorily v přímém televizním a rozhlasovém přenosu - víkend aneb dámská rvačka o sex (převzato z *Britských listů* ze dne 15.11.)

(Šestnáct plnoformátových televizních kamer, některé i s nočním viděním, režie, střížny, přenosové trasy, záznamové servery. Digitální kvalita. Broadbandové přenosy. Špičkové záznamové technologie. Digitální fotografie, digitální zvuky, digitální video. Digitální informace. Digitální zábava. 24 hodin denně. Televizní štáb. Rozhlasová produkce. Dva „létající“ reportážní týmy s HDTV kamerami. Nakažlivá radost z práce. „Trochu jiná“ reality show s názvem Odhalení začíná.

Hlavními soutěžícími „ne o deset, ne o jedenáct, ale o rovných dvanáct melounů“ nebudou Vladko, Regina či jiní lidští exhibicionisté, ale jen zdánlivě klidná rodina lidoopů - goril nížinných. „Samec“ Richard, „milující matka“ Kijivu, „tloustnoucí tetička“ Shinda budou soutěžit o vaši přízeň v první řadě vysílání, které potrvá až do 15. ledna. „Nezletilá“ Moja, o které se ještě neví, jestli je holčička, nebo chlapeček, zůstává ale mimo soutěž. Co kdyby si na její účinkování nějaká poslankyně také stěžovala... Provázet opičí reality show vás budou Petr Rajchert a Jana Infeldová, kteří se už učí i gorilsky. Lze navázat komunikaci mezi druhy? Richard prý má inteligenci téměř srovnatelnou s některými diváky...)

Tak trochu jiná reality show **Odhalení** odkrývá mimo jiné i předivo mnohdy komplikovaných vztahů uvnitř tlupy. Kdo bojuje o moc a kdo chce sex? Komu jde jen o žrádlo? A komu nejde o nic?

■ REC

Diváci přímého přenosu **dvou gorilích televizních programů** mohli sledovat o víkendu to, čeho já jsem měl možnost být svědkem zblízka v pražské ZOO. Shinda a Kijivu se do sebe ve dvě hodiny odpoledne pustily. Začalo to jako nevinné škádlení. Honění po pavilonu, soupeření o rozsypanou svačinu. Jen do chvíle, než Shinda ztratila nervy při neúspěšném pokusu ukrást Kijivu Moju, vycenila zuby a ohnala se po „sokyni“ trochu tvrději.

Chlupy i podestýlka v tu ránu lítaly vzduchem, gorily se válely v jednom klubku, rvaly se a kousaly.

Dva dny předtím se Kijivu pokoušela přesvědčit Richarda, že sex není jen příležitostí k rozmnožování a Moja na zádech není překážkou pro chvíli odpolední rozkoše. A Richard se - místo odpovědi na pokusy o erotické škádlení ve svém rozkroku a laškovně okusování silných svalů na lopatkách od Kijivu - nenechal vyvést z líného klidu. Prostě si toužil po obědě hovět v sedě, opřený o mříž, odkud vane teplý vzduch. Problémy s ischiasem? Spíš prislovečná manželská lhostejnost. Sex? Co to je? Na erotiku odpověděl značně odmítavě a nerudně.

Shinda celou scénu sledovala zpovzdálí jako zhrzená nápadnice. Dva dny trvalo, než se své sokyni rozhodla pomstít. „Zkraje si dělaly jen takové malé naschvály, třeba si vzájemně kradly slámu, připravenou k odpočinku. Boj začal ve chvíli, kdy se Shinda zase pokoušela sebrat mámě Moju. Samice lítaly po pavilonu, takže jsme je kamerami vlastně ani nestačili sledovat. Bylo velké štěstí, že Moja se ukryla stranou. Být mezi rozzuřenými gorilami by pro ni nemuselo dopadnout nejlépe,“ tvrdil novinářům kameraman, který měl právě směnu. Neviděl předchozí záběry a nevěděl tedy chudák, že dítě může být jen prostředkem ve válce ženských o mužského... I v gorilí tlupě. Freude, Freude...

Richard nejdříve pozoroval dámskou válku se zamračeným pohledem, a pak se rozhodl, že udělá pořádek. Po svém. Pán tvorstva. Feministky by vřiskaly rozhořčením jak pavíani. Manželčina žebra totiž pocítila pádnou ruku, Shinda se přikrčila zděšením a malý Moja měl co dělat, aby se uklidil do ústraní. V mžiku bylo po bitvě. Každá gorila skončila v jiném rohu a nastalo teritoriální příměří.

Proč si myslím, že Moja je samec? Protože se na odpočívajícího tátu po jeho vítězném tažení pokoušel *udělat ramena* - zvedal ruce nad hlavu, aby vypadal větší a silnější. Bušil se do prsou. Prostě - mladý sameček ubránil mámu... Nastupující generace. To by si, myslím, stejně malá slečinka k dvousetkilovému pánu tvorstva nedovolila. Věděla by, kde je její místo. Tlupa má své pevné zákony a hierarchii chování sameců i samic, po generace předávanou hierarchii moci. Kdo ji poruší, bývá nemilosrdně ztrestán. Do zvířecí morálky lidem nic není. I když - lidé by se občas mohli poučit, jak to chodí v přírodě. Lecjaká člověčí domácnost vypadá podobně, jako gorilí pavilón v neděli odpoledne. Akorát, že manželka vyhrožuje rozvodem.

Text a foto Štěpán Kotrba

10. AKTUÁLNÍ ADRESY A INFOMRACE O STUŽ

10.1 Předsednictvo

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Pavel Šremer, prom.biol.</i> předseda pavel.sremer@cenia.cz sremer@seznam.cz	Liškova 633 142 00 Praha 12 tel.: 241717987 mobil: 731405075	CENIA Kodaňská 54/10 100 00 Praha 10 tel.: 2672225336 fax: 271742306
<i>Ing. Jiří Dlouhý</i> jiri.dlouhy@czp.cuni.cz místopředseda	Na Hanspaulce 7 160 00 Praha 6 tel.: 224 320 164 mobil: 603 841 304	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 353 fax: 251 620 441
<i>RNDr. Miroslav Martiš, CSc.</i> martis@ri.ipex.cz místopředseda	Mánesova 1087/7 251 01 Říčany tel.: 323 602 450	Ústav aplikované ekologie 281 63 Kostelec n. Č. lesy tel./fax: 321 697 500
<i>Ing. Eva Tylová</i> eva.tylova@ecn.cz místopředsedkyně,	K hájovně 35 142 00 Praha 4 mobil. 776088244,	Zelený kruh Lublaňská 18 120 00 Praha 2,
<i>Ing. Ivan Dejmal</i> dejmal@chello.cz	Kamenická 45, 170 00 Praha 7 tel./fax: 233 382 080	
<i>Marcela Křížová</i> Marcela_Krizova@env.cz, makrizova@seznam.cz	Nad Hercovkou 421/22, 182 00 Praha 8 –Troja mobil: 777 086 724	MŽP, odbor vnějších vztahů, Vršovická 65, 110 00 Praha 10 tel.: 267 122 562, fax: 267 126 562
<i>RNDr. Jiří Kulich</i> sever@ecn.cz	Středisko ekologické výchovy SEVER 542 26 Horní Maršov tel.: 499 874 280, 499 874 326, fax: 499 874 181	
<i>RNDr. Jiří Nečas</i> JorgeMalTiempo@seznam.cz	Nad vodovodem 29 100 00 Praha 10, 274773032 mobil 732414882	Vysoká škola ekonomická Fakulta informatiky a statistiky Katedra matematiky tel. 22409-4240
<i>PaedDr. Jiří Roth</i> jiri.roth@worldonline.cz	Jiráskova 4211 430 03 Chomutov tel.: 474 620 843	
<i>PhDr. Ivan Rynda</i> ivan.rynda@czp.cuni.cz	Brigádníků 149/2957 100 00 Praha 10 tel. 274 820 828 mobil: 737 756 429	Fakulta humanitních studií UK U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 354, 251 080 270 fax: 251 620 441
<i>Ing. Ondřej Velek</i> ondrej.velek@ecn.cz	Pod Žvahovem 56 152 00 Praha 5 tel.: 251815870 mobil: 604 334 424	Národní vzdělávací fond o.p.s, Opletalova 25, 110 00 Praha 1, 224 500 586

10.2 Revizní komise

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
Ing. Jaroslav Mejzr předseda jaroslav.mejzr@compexdata.cz	Pštrossova 4 110 00 Praha 1 tel.: 224 910 847	Compexdata Bohemia, s.r.o Počernická 168, 100 00 Praha 10 tel./fax: 267 207 213
Ing. Miroslav Punčochář punc@icpf.cas.cz	Petýrkova 1995 148 00 Praha 4 tel.: 272 933 906	AV ČR, Ústav chem. procesů Rozvojová 135 165 02 Praha 6 tel.: 220 390 298 fax: 220 920 661
Ing. Jan Zeman, CSc.		CENIA Kodaňská 10/54, 100 10 Praha 10, tel.: 271 740 867

10.3 Ostatní

Jméno	Adresa
Ing. Eva Vavroušková tajemnice eva.vavrouskova@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 222 726 909 mobil: 604 171 921
Dana Kopanicová účetní kopanicova@systemix.cz	Herálecká 1/957, 140 00 Praha 4 tel.: 241 410 138 mobil: 603870930

10.4 Pracovní skupiny

Název	Vedoucí - koordinátor	Kontakt
Pro pražské problémy	Jiřina Juláková	Ve Svahu 1, 147 00 Praha 4 tel: 241 431 844
EIA sekce	Miroslav Martiš	člen předsednictva – viz adresář
Pro ekolog. výchovu	Ivan Rynda, Jiří Kulich	členové předsednictva – viz adresář
Pro dopravu	Jan Zeman zeman@ceu.cz	CENIA Kodaňská 10/54, 100 10 Praha 10, tel.: 271 740 867
Pro ochranu lesů	Ivan Rynda	člen předsednictva – viz adresář
Pro odpady	Miroslav Punčochář	člen předsednictva – viz adresář
Pro IPPC	Pavel Šremer	předseda – viz adresář

10.5 Zástupci regionálních poboček

Jméno	Adresa domů	Adresa práce
Chomutovská PaedDr Jiří Roth		člen předsednictva – viz adresář předsednictva
Českolipská PhDr. Miroslav Hudec mhudec@seznam.cz hudecPPP@dmcl.cz Michaela Komersová (adm.) michaela.komersova@up.mpsv.cz	Střelnice 2286 470 01 Česká Lípa, tel. 487 523 168	Pedagogicko-psychologická po- radna, Havlíčkova 443, 470 01 Česká Lípa, tel. 487 522 179
Jizerskohorská (prac. skupi- na)	č.p. 621, PS22 486 61 Desná II	

<i>Ing. Zdeněk Joukl</i> z.joukl@iol.cz	tel.: 483 383 339	
Východočeská <i>Miroslav Petr</i> mirek.petr@email.cz	Jana Masaryka 1322 500 12 Hradec Králové tel.: 495 274 160	VaK a.s. Hradec Králové Víta Nejedlého 893, 500 00 HK tel.: 495 406 102
Broumovská <i>RNDr. Jan Piňos</i> jan.pinos@quick.cz	Nerudova 46 549 57 Teplice n. Metují tel: 491581239	Greenpeace, 1. pluku12/143, 186 00, Praha 8, tel:224 319 667
Karlovarská <i>RNDr. Pavel Žlebek</i> stuzkv@cmail.cz	Mlýnská 58, 360 05 Karlovy Vary mobil: 606 606 599	Západní 22, 360 01 Karlovy Vary Tel.: 353 223 619
Jihočeská <i>Jana Rinkeová</i>	Varšavská 2744 390 05 Tábor	

10.6 Čestné předsednictvo

Blanka Bohdanová, Doc. MUDr. Martin Bojar, MUDr. Jan Cimický, CSc., Táňa Fischerová, Doc. Ing. Fedor Gál, DrSc., Prof. RNDr. Emil Hadač, RNDr. Mikuláš Huba, CSc., Hazel Henderson, Jaroslav Hutka, Doc. RNDr. Čestmír Jech, CSc., Jiřina Juláková, prom. chem., Jan Kačer, Prof. Dr. Erazim Kohák, RNDr. Ing. Eliška Nováková, DrSc., Prof. RNDr. Milena Rychnovská, Prof. Vladimír Srb, Ing. Jaroslav Stoklasa, CSc., Jana Štroblová, Doc. Ing. Josef Vavroušek, CSc., Prof. RNDr. Zdeněk Veselovský, DrSc.

10.7 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni.

Úřední hodiny předsedy, tajemnice a případně dalších členů předsednictva:

Vždy v úterý (s výjimkou prvního v měsíci) od 17:00 – 19:00 v kanceláři – Centru J.V., Krátká 26, 100 00 Praha 10. Návštěvy prosíme předem ohlásit tajemnici telefonem nebo e-mailem (viz adresář).

Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,00 hod. zpravidla v místnosti č. 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem), schůze předsednictva jsou otevřené pro členy STUŽ, kteří zde mají hlas poradní (článek 7.4 stanov STUŽ).

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice a v Centru Josefa Vavrouška. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek za rok 100,- Kč.

Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, anebo složenkou C na adresu sekretariátu STUŽ, Krkonošská 1 nebo složenkou A-V na účet STUŽ, případně bankovním převodem na účet STUŽ.

Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny, pobočka Praha 2.

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Ministerstvem životního prostředí

Odesílatel

STUŽ – Společnost pro trvale udržitelný život

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

IČO: 47608277

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

<http://www.stuz.cz>

Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy STUŽ

Adresa redakce a zaslání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: prosinec 2005

Titulní strana: ak. malíř Karel Čapek